

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GENEL DİLBİLİM ANABİLİM DALI
GENEL DİLBİLİM PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TAHSİN YÜCEL'İN BEN VE ÖTEKİ KİTABINDAKİ
ÖYKÜLERİN GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ**

Melih ÇOMAK

Danışman

Prof. Dr. Kamil İŞERİ

2. Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Songül ASLAN KARAKUL

İZMİR- 2018

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Melih ÇOMAK
Öğrenci No : 2015800574
Tez Başlığı : Tahsin Yücel 'in Ben ve Öteki Kitabındaki Öykülerin Gösterge Bilimsel
Çözümlemesi
Savunma Tarihi : 11/05/2018
Danışmanı : Prof.Dr. Kamil İŞERİ

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>
Prof.Dr. Kamil İŞERİ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr.Öğr. Üyesi Funda UZDU YILDIZ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç.Dr. Yasemin MUMCU	Adnan Menderes Üniversitesi

İmza

.....
.....
.....

Melih ÇOMAK tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği() / oy çokluğu() ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin ARIKAN
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Tahsin Yücel’in Ben ve Öteki Kitabındaki Öykülerin Göstergebilimsel Çözümlemesi adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../...

Adı SOYADI

İmza

DECLARATION

I hereby declare that this master's thesis titled as "Semiotic Analysis of Ben ve Öteki Tahsin Yücel's Book Story" has been written by myself in accordance with the academic rules and ethical conduct. I also declare that all materials benefited in this thesis consist of the mentioned resources in the reference list. I verify all these with my honour.

Date

.../.../...

Name SURNAME

Signature

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Tahsin Yücel'in Ben ve Öteki Kitabındaki Öykülerin Göstergebilimsel Çözümlemesi

Melih ÇOMAK

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Genel Dilbilim Anabilim Dalı

Genel Dilbilim Programı

Bu çalışmada gerek göstergebilim alanında yaptığı kuramsal çalışmalar gerekse yazın alanında verdiği eserlerle hem ülkemizde hem de dünyada tanınan Prof. Dr. Tahsin Yücel'in "Ben ve Öteki" adlı öykü kitabındaki "Benlem", "İkilem" ve "Üçlem" adlı öyküleri, Greimas'ın geliştirdiği yazınsal göstergebilim yaklaşımından yola çıkarak çözümlemeye çalıştık.

"Benlem" adlı öykünün başkahramanı olan, aynı zamanda kitaptaki tüm öykülerde de kendini gösteren, Memedali edeni üzerine yoğunlaşıp, kendisinin yaşadığı varoluşsal sorgulamalar üzerine eğilip, öykünün diğer edenleriyle birlikte, betisel, anlatısal ve izleksel düzeyde çözümlemesini yaptık.

"İkilem" adlı öyküde öykünün başkahramanı olan Beşira edeninin yaşadığı ikilemler ve öykünün diğer edenleri üzerine eğilip, anlatıyı betisel, anlatısal ve izleksel düzeyde çözümledik.

"Üçlem" adlı öyküde ise temelde Osmana, Memedali, Hamida ve diğer edenlerin yaşadığı /olmak/ ve /görünmek/ yerdeşlikleri üzerine yoğunlaşıp, çalışmanın betisel, anlatısal ve izleksel düzeylerini ortaya koyduk.

Anahtar kelimeler: Göstergebilim, Tahsin Yücel, Anlatısal Düzey, Betisel Düzey, İzleksel Düzey.

ABSTRACT
Master's Thesis
Semiotic Analysis of Ben ve Öteki Tahsin Yücel's Book Story
Melih ÇOMAK

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Linguistics
Linguistics Program

In this study we have tried to analyse the story of Tahsin Yücel's "Benlem", "İkilem" and "Üçlem" (which is included in "Ben ve Öteki") in the methodological structure of the Greimas' semiotic approach. Tahsin Yücel is a writer and academician both in our country and in the World with the works he has given in the field of writing and in the field of theoretical and scientific studies.

Memedali is the protagonist the story of "Benlem". He shows himself in all the stories in the book. We have focused our analysis on the Memedali's existential interrogations, the main actor of the story. Also we have focused all the actors' of the story and analyse the narration's discursive level, narrative level and thematic level.

Beşira is the protagonist the story of "İkilem". We analyse Beşira's dilemma and other actors of the story. Nous revealed the our story's discursive level, narrative level and thematic level.

In the story of "Üçlem", we have focused especially Osmana, Memedali, Hamida and the other actors' "be" and "appear" situation and analyse our study's discursive level, narrative level and thematic level.

Keywords: Semiotic, Tahsin Yücel, Discursive Level, Narrative Level and Thematic Level.

TAHSİN YÜCEL’İN BEN VE ÖTEKİ KİTABINDAKİ ÖYKÜLERİN GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI / PROJE ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
DECLARATION	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
EKLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM GÖSTERGEBİLİME SÜREÇLERİ

1.1. GÖSTERGEBİLİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ	7
1.2. ANLATININ TEMEL YAPISI	20
1.2.1. Betisel Düzey	20
1.2.1.1. Kesitleme	21
1.2.2. Anlatısal Düzey	21
1.2.2.1. Eyleyenler Çizelgesi	22
1.2.2.2. Anlatı İzlenesi	23
1.2.3. İzleksel Düzey	29
1.2.3.1. Göstergebilimsel Dörtgen	29

1.3. YÖNTEM	31
1.3.1. Örneklem	31
1.3.2. Verilerin Çözümlemesi	31

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

2.1. BENLEM ADLI ÖYKÜNÜN GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ	33
2.1.1. Birinci Kesit	33
2.1.2. İkinci Kesit	37
2.1.3. Üçüncü Kesit	45
2.1.4. Dördüncü Kesit	51
2.1.5. Beşinci Kesit	55
2.1.6. Altıncı Kesit	59
2.2. İKİLEM ADLI ÖYKÜNÜN GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ	67
2.2.1. Birinci Kesit	67
2.2.1.1. Birinci Kesit 1a	70
2.2.2. İkinci Kesit	72
2.2.3. Üçüncü Kesit	73
2.2.4. Dördüncü Kesit	79
2.2.5. Beşinci Kesit	86
2.2.6. Altıncı Kesit	90
2.2.7. Yedinci Kesit	94
2.2.8. Sekizinci Kesit	100
2.2.9. Dokuzuncu Kesit	103
2.3. ÜÇLEM ADLI METNİN GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMESİ	109
2.3.1. Birinci Kesit	109
2.3.2. İkinci Kesit	113
2.3.3. Üçüncü Kesit	116
2.3.4. Dördüncü Kesit	120

SONUÇ

124

KAYNAKÇA

128

EKLER

KISALTMALAR

Ö:	Özne
N:	Nesne
V:	Ayrışım
Λ:	Birleşim
→:	Dönüşüm
Aİ:	Anlatı İzlenesi
E1:	Eyleyen (Actant)
e1:	Eden (Acteur)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Hjelmslev'e Göre Göstergenin Göstergebilimsel Yorumu	s. 15
Tablo 2: Düzanlam ve Yananlam Gösterimi	s. 17
Tablo 3: Günay'a Göre Greimas Tarafından Geliştirilen Anlatı İzlencesinin Evreleri	s. 27
Tablo 4: Birinci Kesitleme Gösterimi	s. 33
Tablo 5: Uzamsal Gösterim	s. 34
Tablo 6: Esenlikli- Esenliksiz Gösterim	s. 35
Tablo 7: Birinci Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi	s. 36
Tablo 8: İkinci Kesitleme Gösterimi	s. 38
Tablo 9: Memedali'nin Kişiliksel Değişimi	s. 39
Tablo 10: Anımsama ve Yaşanmış Zamanın Gösterimi	s. 42
Tablo 11: Üçüncü Kesitleme Gösterimi	s. 45
Tablo 12: Ağam'ın Kişilik Değişim Durumu	s. 47
Tablo 13: Anımsama ve Yaşanmış Zamanın Gösterimi	s. 47
Tablo 14: Dördüncü Kesitleme Gösterimi	s. 51
Tablo 15: Beşinci Kesitleme Gösterimi	s. 56
Tablo 16: Anımsama Zamanının Gösterimi	s. 57
Tablo 17: Altıncı Kesitleme Gösterimi	s. 59
Tablo 18: İdris'in Uzamlara Göre Değişimi	s. 60
Tablo 19: Anımsama ve Yaşanmış Zamanın Gösterimi	s. 62
Tablo 20: Birinci Kesitleme Gösterimi	s. 67
Tablo 21: Beşira'nın Değişim Gösterimi	s. 68
Tablo 22: Birinci Kesitte Yaşanmış Zamanın Gösterimi	s. 68
Tablo 23: Birinci Kesitleme Gösterimi	s. 72
Tablo 24: Üçüncü Kesitleme Gösterimi	s. 74
Tablo 25: Beşira'ya Göre Uzamsal Gösterim	s. 76
Tablo 26: Seyyar Bacıya Göre Uzamsal Gösterim	s. 77
Tablo 27: Mustafa'ya Göre Uzamsal Gösterim	s. 77
Tablo 28: Üçüncü Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi	s. 78
Tablo 29: Dördüncü Kesitleme Gösterimi	s. 79

Tablo 30: Uzamın Seyyar Bacıya Göre Gösterimi	s. 82
Tablo 31: Uzamın Beşira'ya Göre Gösterimi	s. 82
Tablo 32: Dördüncü Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi	s. 83
Tablo 33: Beşinci Kesitleme Gösterimi	s. 86
Tablo 34: Beşira ve Seyyar Bacının Görünümleri	s. 88
Tablo 35: Beşinci Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi	s. 88
Tablo 36: Altıncı Kesitleme Gösterimi	s. 90
Tablo 37: Beşira'nın Kesitlemedeki Değişimleri	s. 92
Tablo 38: Anımsama ve Yaşanmış Zamanın Gösterimi	s. 93
Tablo 39: Yedinci Kesitleme Gösterimi	s. 95
Tablo 40: Yedinci Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi	s. 98
Tablo 41: Sekizinci Kesitleme Gösterimi	s. 100
Tablo 42: Sekizinci Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi	s. 102
Tablo 43: Dokuzuncu Kesitleme Gösterimi	s. 103
Tablo 44: Beşira'nın Yaşadığı Temel İkilemler	s. 109
Tablo 45: Dokuzuncu Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi	s. 106
Tablo 46: Birinci Kesitleme Gösterimi	s. 109
Tablo 47: Birinci Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi	s. 111
Tablo 48: İkinci Kesitleme Gösterimi	s. 113
Tablo 49: İkinci Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi	s. 114
Tablo 50: Üçüncü Kesitleme Gösterimi	s. 116
Tablo 51: Esenlikli ve Esenliksiz Uzam Gösterimi	s. 118
Tablo 52: Üçüncü Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi	s. 119
Tablo 53: Dördüncü Kesitleme Gösterimi	s. 120
Tablo 54: Dördüncü Kesitte Yaşanmış Zaman ve Geçmiş Zaman Gösterimi	s. 121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Roland Barthes’a Göre Düzanlam ve Yananlam	s. 16
Şekil 2: Eyleyenler Çizelgesi	s. 22
Şekil 3: Greimas’a Göre Eyleyen ve Eden Gösterimi	s. 24
Şekil 4: Courtés’e Göre Bağıntı gösterimi	s. 25
Şekil 5: Greimas, Everaert- Desmendt ve İşeri’ye Göre Göstergebilimsel Dörtgen ve Dönüşümsel Gösterim	s. 30
Şekil 6: Greimas’a GöreGöstergebilimsel Dörtgende <i>Olmak/Görünmek</i> Karşıtlığı	s.31
Şekil 7: Uzamsal Gösterim	s. 93
Şekil 8: Uzamsal Gösterim	s. 110

EKLER LİSTESİ

EK 1: Benlem Öykü Metni

EK 2: İkilem Öykü Metni

EK 3: Üçlem Öykü Metni

GİRİŞ

Göstergebilimin konusu *anlam* olarak kabul edilmektedir. Anlam; felsefe, budunbilim, ruhbilim, tarih, toplumbilim gibi *insanbilimleri* olarak anılan bilim dallarının tümünü ilgilendirir. Göstergebilim kuramı, özünde anlatısal metinlerden elde edilen bilgiler aracılığıyla oluşturulmuş olsa da bu alanı aşmıştır. Göstergebilimin anlamla bağlantılı olarak meydana getirdiği tüm varsayımlar metinlere, insan davranış ve eylemlerine, uzamlara, kültürel öğelere kadar tüm alanlara uygulanabilmektedir (Kıran, 1999: 93).

Çalışmanın konusunu oluşturan öykü kitabı on altı öyküden oluşmaktadır. Bu öyküler sırasıyla: “Önü”, “Dizge”, “Öteyaşama”, “Yaşadıktan Sonra”, “Dönüşüm”, “Yürümek”, “Benlem”, “Giz”, “İkilem”, “Ötesi”, “Denge”, “Üçlem”, “Cuma”, “Bebekler”, “Oğul” ve “Sonu”dur.

Göstergebilimsel çözümleme *yüzey yapı* ve *derin yapı* olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmektedir. *Yüzey yapıda anlatısal ve söylemsel düzey*, *derin yapıda* da metin içerisinde içkin bir durumda bulunan anlamın anlamlandırılması söz konusudur.

Bu çalışmada birinci bölümde göstergebilim üzerine kuramsal bilgiler verilecektir. Öncelikle *göstergebilimin* doğuşu, *semyoloji* (fr. sémiologie) ve *semyotik* (fr. sémiotique) arasındaki farklar, sonrasında da kuramın gelişmesini sağlayan kuramcıların ortaya koyduğu fikirler ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise Tahsin Yücel’in “Ben ve Öteki” adlı öykü kitabından “Benlem”, “İkilem” ve “Üçlem” adlı üç öykü incelenecektir. İnceleyecek olduğumuz üç öykü önce betisel düzeyde çözümlenecektir. Bu düzeyde öykülerin kişi, zaman ve uzamsal incelemeleri yapılacaktır. Anlatısal düzeyde ise anlatı izlencesi ve eyleyenler çizelgesi üzerinden metnin çözümlemesi yapılacaktır. İzleksel düzeyde yapılacak çözümlemelerde ise göstergebilimsel dörtgenden faydalanılarak yüzey yapıda görünmeyen, ancak derin yapıda ortaya çıkan zıtlıklar üzerinden metnin anlamlandırılması yapılacaktır.

Çalışma için seçilmiş olan üç öykü ile ilgili aşağıda yer alan araştırma sorularına cevap aranacaktır. “Benlem” adlı öyküdeki edenlerin betisel, anlatısal ve izleksel düzeydeki görünimleri nasıl ortaya konmuştur? Öykünün adıyla bağlantılı olarak

edenlerin *ben* olma çabası ya da kendini gerçekleştirme isteği söz konusu mudur? Metin çerçevesinde böyle bir istek söz konusuysa, bu istek hangi yerdeşlik bağlamında şekillenmiştir?

“İkilem” adlı öyküde yer alan edenlerin betisel, anlatısal ve izleksel düzeydeki görünüşleri nasıl ortaya konmuştur? Öykünün edenlerinin içinde bulundukları ikilemler nelerdir? Bu ikilemlerin edenler üzerindeki etkileri onları bir seçim yapmaya yönlendirmekte midir? “İkilem” öyküsünün edenleri ikilemde kalmaları bağlamında bir varoluşsal mücadele vermekte midir?

“Üçlem” adlı öyküde yer alan edenlerin betisel, anlatısal ve izleksel düzeydeki görünüşleri nasıl ortaya konmuştur? Öykünün edenleri bir üçlem içerisinde midir? Eğer edenler bir üçlem içerisindeyse bu hangi kavramlarla açıklanabilir?

Son bölüm olan sonuçlar ve önerilerde ise çalışmanın sonuçları ele alınıp, çeşitli önerilerde bulunulacaktır.

a. Amaç

Bu çalışmada amaç, göstergebilimin metin çözümlemede geliştirdiği araçlar kullanılarak, Tahsin Yücel’in “Ben ve Öteki” adlı kitabında yer alan on altı öykü içerisinde belirlenip sınırlandırılan “Benlem”, “İkilem” ve “Üçlem” adlı öykülerin göstergebilimsel çözümlemesini yapmaktır.

b. Önem

3 tane öykünün seçildiği yapıtta toplam 16 öykü bulunmaktadır. Öykülerde yer alan temel anlatı kişisi (Memedali) ve uzamı (Ötegeçe) –Sonu öyküsü hariç - sabit kalmakla birlikte, her öyküde diğer anlatı kişilerinin ve uzam parçalarının değişmesi anlatının anlamını oluşturmada önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu anlamda kitapta yer alan öykülerin yapısal özelliklerinin ortaya konması anlatı metinlerinin görünümünün betimlenmesi açısından önem arz etmektedir.

c. İlgili Çalışmalar

Göstergebilim üzerine çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar gerek makale ve tez yazımında, gerekse alanyazında araştırma yapmak isteyen bireylere kaynak olmaktadır.

Modern dilbilimin kurucusu Saussure'ün *Genel Dilbilim* (1985) adlı eseri söz konusu alanlarda örnek kaynaklardan biri sayılmaktadır. Bu kitap Saussure'ün Cenevre Üniversitesi'nde vermiş olduğu genel dilbilim ders notlarından yola çıkılarak öğrencilerin tutmuş olduğu notlar sayesinde yayıma hazırlanmıştır. 20. yüzyıl dilbiliminin başlangıç noktasını bu yapıt oluşturmaktadır. Bu kitapta dilbilimin görevi ve konusu, sesbilim, dilbilimin genel ilkeleri, dil göstergesi, eşsüremlî ve artsüremlî dilbilim, uzamsal dilbilim, dillerin çeşitliliği ve artgörünümlü dilbilim sorunlarına değinilmektedir. Ayrıca kitapta göstergebilimin temelleri de atılmaktadır. Dilbilimin, göstergebilimin bir alanı olması konusuna da yer verilmektedir.

Greimas (1966) yapısal anlambilim başlığı altında göstergebilim incelemesi yapmıştır. Çalışmada anlambilimin durumuna, anlamlamanın ilksel yapısına, dil ve söyleme, göstergebilgisel düzeye, söylemin yerdeşlikleri, anlambilim dünyasının düzenlenişi, anlamlamanın tanımı, eyleyenler modeli gibi konulara değinilmektedir.

Coquet (1973) göstergebilime ve söylemin anlambilimsel çözümlemesini incelemektedir. Ayrıca Coquet bu eserinde şiir sanatına da değinip anlatının yapısal incelemesindeki sorunları da ele almaktadır.

Courtés (1976) yöntemsel yaklaşımlara değinmektedir. Yapıtta yer alan yaklaşımlar şunlardır: göstergebilimsel görüngen, biçimbilimsel bileşenler, sözdizimsel bileşenler, söylemsel ve anlatımsal. Kitabın sonunda da Cendrillon masalı üzerine yapılmış göstergebilimsel bir çalışma yer almaktadır.

Göstergebilim alanındaki önemli çalışmalardan biri de Groupe d'Entrevignes (1979)'dur. Göstergebilime giriş niteliği taşıyan kitap yüzey yapı, derin yapı bileşenleri hakkında bilgi vermektedir. Bu bağlamda anlatısallık, anlatı izlencesi, anlatı bileşenleri, anlatı izlencesinin evreleri, söylemsel bileşenler, yerdeşlikler, göstergebilimsel dörtgen ele alınmaktadır.

Greimas ve Courtés (1979) dil, dilbilim ve iletişim kavramlarına yönelik oldukça ayrıntılı bir biçimde açıklamalar getiren iki ciltlik sözlüktür.

Greimas (1983) değer ilişkileri, nesne- değer ilişkisi, eyleyenler, betiler, edenler, kiplikler gibi konular ele alınmaktadır.

Adam (1990) basit anlatı yapılarından, anlatı sözcelerinden, ilerleyiş ve bağdaşıklıkta, anlatı yapılarının tanımlarından, hatırlama, özetleme ve bir anlatı metnini anlamadan, anlatının dilbilgisi ve anlatısal göstergebiliminden, yerdeşlik tutarlılığından, anlatısal sözcelemenin görünümünden bahsetmektedir.

Greimas ve Fontanille (1991) duygulanımların bilgikuramı, cimrilik ve kıskançlık başlıkları altında duygulanımların göstergebilimi alanına değinmektedir.

Courtés (1991) dil ve dilyetisi, gösteren ve gösterilen, anlatım ve içerik ile bir giriş yapılmaktadır. Sonrasında anlatı biçimleri, anlatı biçimleri ve anlambilim, sözcelemsel biçimlere değinilmektedir. Çalışmada Maupassant'ın "Une Vendette" adlı kısa öyküsü üzerine yapılan bir durum çalışmasıyla son bulmaktadır.

Courtés (1995) göstergebilimin Avrupa'daki genel durumundan, anlatı biçimlerinden, anlambilimin eklemelişlerinden, sözceleme yaklaşımından bahsetmektedir.

Fontanille (1999) göstergebilim ve yazın alanları ele alınmıştır. Bu alanlar altında söylem göstergebilimi, göstergebilimsel dörtgen, anlatısalılık, genel izlem, yerdeşlik, duygulanımlar ve duygular, sözceleme, sözbilim, betisellik, metinlerarasılık, biçim, görüngübilim gibi konuları ele almaktadır.

Bertrand (2000) yöntemlerin izlemleri, söylem ve sözceleme, betisellik, anlatısalılık ve duyuşsallık yetisi başlıklarını içermektedir.

Everaert- Desmendt (2000) iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde anlatının genel yapısı, anlatı metnlerinin kesitlemesi, betisel, anlatısal ve izleksel düzeyler gibi yöntemsel bilgiler verilmektedir. İkinci bölümde ise tiyatro, yazınsal metin, çocuk kitapları, çizgi roman, reklam, basılı desenler ve uzam hakkında kuramsal bilgiler yer almaktadır.

Bir diğer çalışma olan Ablali (2001) metin kavramı, Hjelmslev ve kendisinin ardılı olan Greimas'a göre göstergebilim yaklaşımlarını ele almaktadır.

Fontanille (2008) ayırıcılık düzeyleri ve içkinlik düzlemleri, metinler ve kılıgıları, kılıgıların etkileyimleri ve en iyilemeleri, göstergebilim kılıgıları ve ödev bilimi, kılıgı ve törelcilik gibi konulara yer vermektedir.

Barthes (2014) birinci kısımda ilkeleri, ikinci kısımda ise alanları ele alarak göstergebilimin temel kavramlarını ortaya koymaktadır.

Türkiye’de yapılan çeşitli göstergebilim çalışmalarının başında Tahsin Yücel’in ortaya koyduğu eserler gelmektedir. *L’Imaginaire de Bernanos* (1969) yapısalcılığın metne uygulandığı ilk örneklerden bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Greimas kendisinin bu çalışmasına *Sémantique Structurale* adlı kitabında bir bölüm ayırmıştır. *Anlatı Yerlemleri* (1979) ise ilk olarak Fransızca yazılıp sonrasında yine Tahsin Yücel tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Kitap; kişi, zaman ve uzam bağlamında biçimlenmektedir. *Figures et Messages dans la Comédie Humaine*’de (1972) Honore de Balzac’ın Comédie Humaine’de yer alan yapıtlarındaki edenlerin fiziksel portrelerini göstergebilimsel bağlamda çözümlemiştir.

Bunların yanı sıra Tahsin Yücel’in *Eleştiri Kuramları* (2017) ve *Yapısalcılık* (2015) adlı kitapları da diğer çalışmalarında olduğu gibi göstergebilim alanına katkılarda bulunmaktadır.

Kıran (1999) sözceleme kavramını, göstergebilim alanını ve ikisinin birbiriyle olan ilişkisini anlatılmaktadır.

Kıran (1999) anlatıcı türünü, uzamı, zamanı ve kişilerini ortaya koymaktadır. Makalede “ben” ve “Memedali” olmak üzere iki adet öteki bulunmaktadır. “Ben” ve “Memedali” öteki 1 ve öteki 2 olarak adlandırılmaktadır. Bu iki eyleyen de kitapta “ben” olarak geçmektedir. Makale öykü kahramanı “ben” ve “öteki”nin yaşadıklarını yine “ben” adıyla anlatan ve zaman olarak şimdiki zamanı kullanan içöyküsel anlatıcının arasındaki bağı çözümlemektedir.

Özdoğan (2000) anlatıcı tipi, anlatıcı düzeyleri, öyküleme düzeyleri ve süreçleri gibi konulara değinmiştir. Bu çalışmada genel olarak anlatıcı tipi “sözceleyen” olarak saptanmıştır. Anlatıcı olayları anlatırken sık sık Memedali’nin görüşlerine başvurur. *Dizge* adlı öyküdeki anlatı düzeyleri üçe ayrılmıştır: “Anlatı”, “öyküleme” ve “öykü”. “Anlatı” ve “öyküleme” düzeylerini öyküleme süreci açısından ele alınıp değerlendirilmiştir. “Öykü” düzeyi ise bilgi ve yorumların oluşturduğu bir evren olarak adlandırılmıştır.

Günay (2004) Paris Göstergebilim Okulu çerçevesinde anlatı izlencesi, Jacques Fontanille ve Denis Bertrand'ın eyleyenler çizelgesine getirdiği yeni açılımları ele alınmaktadır.

İşeri ve Demirgüneş (2008) “Sessiz Gemi” şiirinin anlambilisel ve göstergebilimsel incelemeleri sonucunda ölüm izleğinin ötesinde bir sonsuzluk izleğinin var olduğu saptanmaktadır.

Uzdu Yıldız (2011) anlatı kişilerini göstergebilimsel çözümlemelerde kullanılan eyleyenler şemasına uygun olarak incelemiştir. Bu bağlamda anlatı kişilerinin göstergebilimsel açıdan işlevleri ve bir anlatı içindeki ilişkileri ortaya konmaktadır.

Karakul (2012) *Mavi Sakal* masalını Denis Bertrand'ın söylem çözümlemesi anlayışıyla çözümlemiştir. Yapılan çözümlemeler sonucunda yüzey yapıda yer alan söylemsel, göstergesel-anlatısal yapıların derin yapıda karşılıkları bulunmaktadır.

Öztokat (2015) anonim halk masallarını göstergebilimsel bir yaklaşımla incelemeye çalışmıştır. Masal anlamsal ve kuramsal bağlamda Greimas göstergebilim anlayışıyla çözümlenmektedir.

Göstergebilimsel çözümleme üzerine hazırlanan tezlerin de alan çalışmalarına katkıları olmuştur. Altınbüken (2004) ise roman anlamsal ve izleksel bağlamda ele alınıp, “kaçış”, “sır” ve “arayış” eksenleri üzerinde çözümleme yapmıştır. Böylelikle anlamsal ve göstergesel evren ortaya konmaktadır.

Bankır (2010) Greimas'ın geliştirmiş olduğu göstergebilimsel yöntemi kullanarak öykünün başkahramanının yaşam evlerini ele almakta, metnin yüzey ve derin yapısını da incelemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖSTERGEBİLİM SÜREÇLERİ

1.1. GÖSTERGEBİLİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Göstergeler anlamlandırılmaya başladığı zamandan beri insanın hep odağında olmuştur. Böylelikle gösterge kavramı bilim insanları, felsefeciler ve hekimler tarafından eski çağlardan beri ele alınmakta ve tanımlanmaktadır. Yapılan bu çalışmalar başta dilsel göstergeler olmak üzere tıp ve diğer bilim dallarını da içermektedir (Rifat, 2014: 27). Gösterge ve göstergebilim, bilimsel olarak her bağlamda kendine yer bulmaktadır.

Batı toplumlarında kullanılan *semyotik* kavramı Türkçede *göstergebilim* sözcüğüyle karşılanmaktadır. *Semyotik* sözcüğü köken olarak Yunanca *semeiotike* terimine karşılık gelmektedir. *Semyotik* kavramının inceleme alanının dışında başka bir inceleme alanını gösteren *semyoloji* kavramı bulunmaktadır. *Semyoloji* kavramın da kökeni Yunanca *semeion* ve *logia* sözcüklerine dayanmaktadır. *Semeion* sözcüğü göstergeye, *logia* sözcüğü ise kurama karşılık gelmektedir (Rifat, 2014: 27). Dilimizde farklı alanlara gönderimde de bulunsa hem *semyoloji* hem de *semyotik* sözcükleri kullanılmaktadır.

Semyotik ve *semyoloji* farklı bağlamlarda değer kazanarak artsüremli ve eşsüremli anlambilimde kendini göstermektedir. (Bertrand, 2000: 7). Her iki sözcük gösterge kavramına gönderimde bulunmasına rağmen (Courtés, 1995: 14) , araştırma alanları açısından birbirinden farklıdır. *Semyolojinin* kökeni ister askeri, ister tıbbi, isterse dilbilimsel olsun tarihsel bir olgu olarak göstergenin etrafında biçimlenmektedir (Décimo, 1992: 69). Diğer bir deyişle alanlar birbirinden ne kadar farklılık gösterirse gösterebilir, hepsinin temelinde gösterge kavramı bulunmaktadır. Alanların farklılık göstermesinin sebebi ise göstergenin anlamlandırılma farklılığıdır. *Semyoloji* göstergeleri bildirişim içerisindeki işlevleri açısından ele alıp inceler ve tarihsel süreç içerisindeki bir durumu açıklamak isteyen gözlemciye de bu çerçevede, eşsiz bir bakış açısı sunmaktadır (Chiss ve Puech, 1992: 6). Bu bakış açısıyla birlikte incelemek

istenilen alanın tarihsel süreç içerisindeki evrimi ortaya konur. Bu durum artsüremli yaklaşımdan eşsüremli yaklaşıma geçiş için bir basamak olarak düşünülebilir. Çünkü bu sayede artsüremli inceleme tamamlanıp, göstergede içkin halde bulunan anlam söz konusu bağlam içerisinde ele alınır.

Semiyoloji terimi anlambilim terimiyle karıştırılan bir kavramdır. *Anlambilim* anlamın dönüşümünü açıklayan kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır ve *anlambilim* “anamlamaların bilimi”dir (Bréal 1883’ten aktaran Touratier, 2000: 8). Anlambilim dil yapılarının ve insan zihninde oluşan görüntülerin yüzey yapıda yer alma biçimlerini inceleyen bir bilim dalıdır (İşeri, 2017: 28). Ayrıca bu bilim dalı kullanılan sözcüklerin oluşturmak istediği anlamı nasıl oluşturduğunu, görüntülerin algılanma ve anlamlandırılma biçim ve farklılıklarının ortaya nasıl konduğunu incelemektedir.

Semiyoloji alanına yönelik çok sayıda tanım bulunmaktadır. Ancak temelde *semiyolojinin* iki tanımı bulunmaktadır. Birinci tanımda *semiyoloji* toplumsal yaşamın içerisinde yer alan göstergeleri ele alıp inceleyen bir bilim dalıdır. İkinci tanım ise bu bilim dalının göstergeler bütününe incelediğini ifade etmektedir (Le Robert Micro, 2008: 1223). Yapılan her iki tanım da doğrudan doğruya göstergenin nesnesi ile ilgilidir.

Özetlemeli olarak Saussure’ün göstergebilim hakkındaki görüşleri şu şekilde verilebilir: Dil, dilyetisinin en önemli bölümüdür. Dil hem dilyetisinin toplumsal kısmını oluşturur hem de dilin bireysel gerçekleşmesi olan söz için gerekli olan ortamı hazırlamaktadır. Dil bir göstergeler dizgesidir, kavramları belirtir ve burada önemli olan işitimi imgesi ile anlamın birleşimidir. Bu sebeple yazıyla, sağır-dilsiz alfabesiyle, davranış biçimleriyle vb. karşılaştırılabilir. Saussure’ün dile getirmiş olduğu düşünceler bağlamında, göstergelerin toplum yaşamındaki durumlarını inceleyen bir bilim dalı tasarlanabilir ve bu bilim dalının öncelikle toplumsal ruhbilime, ardından da genel ruhbilime bağlanmalıdır. Böylelikle göstergebilim (*sémiologie* < *semeîon*) göstergelerin ne olduğunu, hangi yasalara bağlandığını ortaya koyacaktır. Saussure tarafından bu bilim dalının ilerideki durumu tam olarak dile getirilmemiştir. Ancak kurulmasının gerekliliği ve ilerideki yerinden bahsedilmiştir. Buna göre dilbilim göstergebilimin bir bölümüdür ve ortaya koyacağı yasalar dilbilime de uygulanabilecektir (Saussure, 1985: 12-19). Günümüzde bu durumun ötesine geçilmiştir. Artık göstergebilim birbirinden

farklı alanların kendi araştırma nesnelerini incelemek için kullandığı bir araç konumundadır.

Hem *semyotik* hem de *semyoloji* öncelikle dilbilime sonrasında da diğer bilim alanlarına çeşitli yenilikler getirmiştir. *Semyotik* ise genel olarak *anlamı* kullanmayı amaç edinmiştir. *Semyotik* evrensel bağlamda *anlamlama* temeline oturtulmuş (Courtés, 1976: 33) ve söylemsel *anlambilim*, metin ve imge üzerine kurulmuştur (Fontanille, 1999: 1). *Semyotik*, günümüzdeki haline gelene kadar birçok evreden geçmiştir. Bu sürecin başlangıcını dönemin bilim insanlarından biri olan mantıkçı Pierce temsil etmektedir. Saussure ile birlikte Pierce dünyanın iki farklı noktasında çağdaş göstergebilim kuramının temellerini atmıştır. Pierce ortaya koymuş olduğu göstergebilim tanımının göstergeler ile ilgili tüm olguları kapsadığını düşünmektedir.

Deledalle (1980: 25), göstergebilimin geleceğine yön vermiş olan bu mantıkçının ortaya koymuş olduğu kuramın diğer kuramlar arasında getirdiği yenilikler ve mevcut kavramlara yaptığı eklemeler bakımından oldukça farklı bir yere sahip olduğunu dile getirmiştir. Bu kuram, Saussure'ün ortaya koymuş olduğu dil göstergesinin oluşturucu unsurları olan *gösteren* ve *gösterilen* arasındaki ilişkiden ibaret değildir. Pierce gösterge kuramına ilişkin üçlemeye dayanan bir kuram ortaya atmıştır.

Pierce göstergebilimin felsefesal temellerini atmıştır. Çalışmasında göstergelerin bilimsel tanımını ve sınıflandırmasını yapmaya girişmiştir (Savan, 1980: 9). Pierce'in bu eseriyle birlikte ortaya çıkan kuram yeni bir düşünce akımının doğmasına sebep olmuştur. Pierce'e göre bu bir düşünce akımıdır, çünkü evrenseldir. Söz konusu düşünce akımı yananlamsal çağrışımlara yol açmanın tersine tamamıyla mantığın süzgecinden geçmiş düzanlamsal çağrışımları ortaya koymaktadır (Pierce, 1868: 287). Çünkü yananlamsal tarafa geçmeden önce düzanlamsal çağrışımları ele almak gerekir. Bu sayede inceleme konusu yapılan gösterge sağlam temeller üzerine oturtularak mantıklı bir biçimde anlamlandırılabilir.

Pierce'e göre insan davranışlarını ve eylemlerini anlayabilmek için üçlü bir sınıflandırma yeterlidir: *Priméité*, *Secondéité* ve *Tiercéité*.

Priméité tözü kavrama yetisidir. Bu töz diğer şeylerden bağımsız bir durumdadır. Yani bu tözü anlamak için diğer şeylerle bağıntı kurmaya ihtiyacımız yoktur. Bir

olgunun var olmasından önce varoluş ve bir olma durumudur. Ayrıca bu gösterge türü gerçekleştirilebilir olmanın düzenidir ve zamana bağlı olmayan bir andır (Desmedt, 2011). *Priméité* sayesinde temelde yer alan olguya yani töze inilir ve bu sayede tözün anlamlandırılmasına geçilir. Böylelikle göstergeyi anlamlandırmanın ilk aşaması gerçekleştirilmiş olur.

Secondéité, tözü anlamamız için diğer şeylerle bağlantı kurmamız gerekir. Bu durumda *secondéité* diğer kavramlarla ya da diğer şeylerle kurulan bağlantı sonucunda ortaya çıkar. *Secondéité* süresiz zamanın içerisinde yer alır. Diğer bir ifadeyle tözü anlamak için gerekli olan durum geçmiş zamanın varlığını önemli kılar. Geçmiş zamanın bize kazandırmış olduğu deneyimlerle biz *anlamlandırmayı* dolayısıyla da tözü anlamayı gerçekleştiririz. Geçmişteki bir olay diğerinden önce gerçekleşmiştir. Bu durumda ilk olay diğer olayın öncülü, ikinci olayda ilk olayın sonucudur. Bu sayede iki olay arasında bağlantı kurulup bir *anlamlandırma* gerçekleştirilir. *Sécondéité* yaşamsal deneyimlere dayanır (Desmedt, 2011). Bu sınıflandırma ile *priméité*den faydalanılarak buradaki töze bağlı durumları anlamlandırma süreci başlar. Bu ikinci aşamadır ve *secondéité*'yi anlamlandırmak için tözü diğer unsurlarla bağlantılı hale getirmek gerekir.

Tiercéité; *priméité* ve *secondéité* arasında bağlantı kurarak arabuluculuk görevini üstlenir ve kurallar bütünü oluşturur. Aynı zamanda bu sınıflandırma düşüncenin, dilin, betimlemenin ve göstergebilimsel sürecin bir ulamıdır. İnsanın düşünce dünyasını oluşturan kurallar bütünü ile bağlantılıdır. Bir kişi elindeki taşı yere doğru bırakacak olursa taş yere düşer. Bu durum kişi tarafından bilinmektedir. Söz konusu düşünsel yapıyı *tiercéité* olarak adlandırılan gösterge sınıflandırması ortaya koyar. *Priméité* ve *secondéité* arasındaki bağlantıyı oluşturmanın sebebi bu şekilde ortaya konabilir. Ayrıca bu toplumsal iletişimin meydana gelmesine olanak tanıyan bir gösterge sınıflandırmasıdır. *Secondéité* nasıl ki yaşamsal deneyimlere dayanıyorsa *tiercéité* de düşünsel yaşama dayanır. Bu durumda *secondéité* bireyselliğe, *priméité* ve *tiercéité* de genele dayanır (Desmedt, 2011). Bu bağlam çerçevesinde *priméité* varoluş, *secondéité* yaşam, *tiercéité* ise düşüncedir. Böylelikle Pierce'in üçlü sınıflandırması tamamlanmış olur.

Bu üçlü sınıflandırma sonucunda *representamen* kavramına ulaşılmıştır. *Representamen* yorumlayan tarafından dolaylı bir biçimde nesne ile ilişkilendirilen üçlü bir bağlantıdır. Pierce göstergebilimi temel bir bilim olarak ele almıştır ve mantığın, psikolojinin ve toplumbilimin temelini oluşturduğunu söylemektedir. Daha sonraki yazılarında *representamen* kavramı yerine *gösterge* sözcüğünü kullanmayı tercih etmiştir (Savan, 1980: 9). *Representamen* kavramının ortaya çıkması bilinen gösterge tanımının değişimine de yol açmıştır. Çünkü Pierce göstergeyi üçleme olarak ele alıp felsefesal bir düzleme oturtmuştur.

Peirce'a göre üç tür *representamen* olmasından dolayı üç yardımcı göstergebilim dalı bulunmaktadır. İlki göstergelerin nesnesinden ve yorumlayanından bağımsız olarak sadece kendisini ele alan *biçimsel dilbilgisi*; ikincisi, gösterge ve nesnesi ya da yorumlayanı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan *mantıksal* sınıflandırmadır. Üçüncüsü ise göstergeler ve yorumlayanları arasındaki ilişkiyi ele alan *biçimsel sözbilim*dir. Pierce bu terimleri Yunan felsefesi ve ortaçağ felsefesinden esinlenerek oluşturmuştur. Ayrıca gösterge kavramı üzerinden, *belirti*, *görüntüsel gösterge* ve *simge* olmak üzere üçlü bir gruplamaya gidilmektedir (Savan, 1980: 9). Peirce göstergebilim dallarını oluştururken merkeze gösterge ve yorumlayanını ele almıştır. Ayrıca göstergeyi sadece yorumlayanı açısından incelememiştir. Bunun yanında göstergeleri kullanım alanlarına göre de sınıflandırmıştır.

Göstergebilim bilimsel kullanım alanlarına göre üçlü bir nedene dayalı biçimleme üzerine kurulmuştur: *varsayım*, *tümdengelim*, *tümevarım* (Savan, 1980: 10). Peirce'ın yapmış olduğu bu ikinci üçleme ise *nitel gösterge*, *tekil gösterge*, *kural gösterge*dir. *Nitel gösterge* göstergenin niteliğini belirtir ve somutlaşana kadar bir gösterge görünümü sergilemez. *Tekil gösterge* bir gösterge özelliği taşıyan şey ya da olaydır. Sadece nitelikleri sayesinde var olmasından dolayı *nitel göstergeleri* de kapsar. Ancak bu nitelikler sadece somutlaştırılarak bir gösterge oluştururlar. *Kural gösterge* ise kural olan bir gösterge türüdür ve genellikle insan tarafından oluşturulmuştur (Pierce, 1994: 1563). Peirce'ın yapmış olduğu bu sınıflandırma göstergeleri oluşumları ve yorumlanmaları açısından ele almıştır.

Peirce tarafından yapılan son sınıflandırma ise *terim*, *önerme* ve *kanıt*tır. *Terim* sadece nesnesinin karakteristik özelliklerinden anlaşılabilen gösterge türüdür. *Önerme* yorumlayıcı için bir varoluşsal göstergedir. Ayrıca bu gösterge varoluşsal durumuna atıfta bulunacak bir yorumlayan barındırmadığı için bir simge değildir. Gösterdiği gibi yorumlanmasından dolayı da kendi içinde *terim* göstergesi barındırır. Ancak bu *terim* göstergesi hiçbir şekilde *önerme* göstergesini temsil etmemekle birlikte var olabilmek için ona ihtiyaç duyar. *Kanıt* gösterge ise yorumlayıcı açısından bir *kural* göstergedir (Pierce, 1994: 1819). Bu sınıflandırmanın oluşturulmasında ise yorumlayanın dahil edilmesinin yanı sıra göstergenin özdeksel durumuna da gönderimde bulunulmuştur.

Semiyotik yani göstergebilim Peirce'ın eserlerinde temel unsurdur. Pierce göstergebilimin mantığının diğer bir adı olduğunu düşünmektedir (Claude ve diğerleri, 1980: 29). Bu durum göstergebilimin felsefe ve mantıkla iç içe geçtiğinin bir göstergesidir. Başta Jakobson olmak üzere René Thom ve George Mounin gibi bilim insanlarının eleştiri ve katkılarıyla da Peirce'ın ortaya koymuş olduğu göstergebilim anlayışı Ferdinand de Saussure'ün göstergebilimsel yaklaşımının yönünü değiştirmiştir (Claude ve diğerleri, 1980: 29- 30). Artık göstergebilimin yalın halinden göstergenin oluşum, özdeksel durum, yorumlayıcı ve varoluşsal durumlarına göre sınıflandırıldığı bir alan haline dönüştüğü ileri sürülmektedir.

Saussure ve Peirce sonrasında göstergebilim çalışmaları gelişerek devam etmiştir. Morris'in göstergebilim anlayışı çağdaş bilimlerin üzerine kurulmuş felsefeseli temelli bir yaklaşımdır (Normand, 1992: 113). Morris göstergebilimi daha önceden bilinen felsefeseli ve psikolojik alanlardan ayırmakta ve henüz geliştirilmemiş, bilimsel ya da disiplin bağlamında, bir davranış bilimi olarak tanımlamaktadır. Morris, göstergebilimi *sözdizimsel*, *anlambilim* ve *edibilim* olmak üzere üç bölüme ayırır (Petrilli, 2004: 299). Göstergebilimi oluşturan unsurlar sözdizimsel bağlamda göstergelerin dizimsel oluşumu ya da sıralanışı, anlambilimsel açıdan ise içkin bir durumda bulunan anlam ve edibilim bağlamında da yorumlayıcının devreye sokulmasıyla yorumsal olarak temellendirilmiştir. Bunların yanı sıra Morris *salt göstergebilim*, *betimleyici göstergebilim* ve *uygulamalı göstergebilim* olmak üzere üç tür

göstergebilim tasarımı ortaya koymuştur (Rifat, 2013: 122). Yapılan bu çalışmalarla Peirce temelli göstergebilim gelişme göstermiştir.

Günümüz göstergebilim çalışmalarına etki eden, Greimas'ın da çalışmalarından etkilendiği Hjeltslev, genel bir göstergebilim yaklaşımı önermiştir ve bunu da göstergebilimsel işlev bütünlüğünden yola çıkarak *katmanlaşma* kuramı olarak adlandırmıştır. *Göstergebilimsel işlev*, sesbilgisel alan, anlambilimsel ve kavramsal alan olmak üzere iki bilişsel sınıflandırma arasındaki yapısal bir çekim olarak tasarlanmıştır. Bu çerçevede *dilin katmanlaşması* anlamın işlevine ve düzenlenişine yeni bir özdeğin katılımıyla inşa edilir. Yapılan tüm bu incelemelerin dışında, Hjeltslev *katmanlaşma* örneğini dilin kendi üzerine sağladığı fayda bağlamında geliştirmiştir (Antonino, 2008:201). Tarihsel yaklaşım olguların zaman içerisindeki devingenliğini ve durağanlığını ortaya koyar. Bilgikuramsal yaklaşımla olgular üzerine edinilen sonuçların anlamlandırılmasını sağlar.

Hjeltslev için (Saussure'de olduğu gibi) dil *simgesel biçim* olarak oluşturulur. Bu bağlamda dil, merkezinde *göstergebilimin* ve *genel kullanıma uygunluk* sisteminin bulunacağı biçimde oluşturulan simgeselleşmenin gerçekleştiği yerdir. Bu çerçeve içerisinde Hjeltslevci yöntem dili *evrensel görüngü* olarak nitelendirir (Antonino, 2008: 201-202). Dilin anlaşılması, dolayısıyla iletişim kurulması dilin simgeler üzerinden aktarımıyla gerçekleşir. Göstergebilimin inceleme alanlarından biri de bu simgeler ve oluşturulma biçimleridir. Simgelerin kullanımı sırasında dilin genel yapısına uygunluğu önemlidir. Dil toplumsal bir olgu ise dilin içinde yer alan simgeler de toplumun benimsediği kullanıma uygun olmalıdır.

Hjeltslevci bakış açısına göre *gösterge* sözcüğe eşdeğer kabul edilmemektedir. Ancak bu eşdeğer olmama durumu dilbilgisel süreçte sesten ve anlambilimden kaynaklı farklılıklara neden olmaktadır. Bu farklılıklar sayesinde ihtiyaç duyulan *öznelerarası* anlatım sağlanmaktadır. Bu durumda *sözcük* ve *gösterge* arasında bir çeşit *tinsel ortaklık* söz konusu olur. Dil, farklılıklar ve değişkelerle şekillendirilir. Hjeltslev'e göre *gösterge*, *göstergebilimsel varlıkbilimin* yanında yer almaktadır. Hjeltslev ortaya koyduğu kuramda felsefeden de yararlanarak göstergesel işlev örneği geliştirmiş düşüncelerini Saussurcü *gösterge* üzerine yapılandırmıştır (Antonino, 2008: 204).

Hjelmslevci bakış açısında göstergeyi anlamlandırmak için sese inilemez. Çünkü anlam seste değildir. Bir durumdan başka bir durum ortaya koyma ise ses aracılığıyla değil anlamlandırma ve töze inme sayesinde olur. Böylelikle durumlar arası geçiş sağlanarak olgular ve olaylar arasında anlamlandırma sağlanır. Hjelmslev göstergeyi, *göstergebilimsel varlıkbilim* ile ilişkilendirerek varoluşsal bir yaklaşımla ele almıştır (Antonino, 2008: 204). Saussure için *gösterge* parçalanamaz yapısal bir bütündür ve gösterilen bu yapısal bütünü göstermektedir. Hjelmslev ise *bağımlı bağımsızlık* içerisinde olan iki alan üzerinde durmaktadır (Antonino, 2008: 205). Bu iki alan *anlatım* ve *içeriktir*.

Geleneksel kuramda *gösterge* kendisi dışındaki bir *içeriğin biçimidir*. Çağdaş kurama göre *gösterge* *anlatım* ve *içerik* tarafından şekillendirilen tüm biçimlerdir (Hjelmslev, 1966: 65). Böylelikle gösterge çift taraflı (kendi içi ve dışı) bir yön kazanmıştır. *Göstergebilimsel işlev* ise *göstergenin içerik* ve *anlatım* düzlemlerinin üzerine inşa edilmiştir (Hjelmslev, 1966: 66). *İçerik* ve *anlatımdan* yola çıkılarak göstergebilimin işlevselliği ortaya konmuştur. *Anlatım* olmadan anlatımın içeriği olmaz, *içerik* olmadan *içeriğin anlatımı* olmaz (Hjelmslev, 1966: 66-67). Her iki düzlem de birbirini tamamlar niteliktedir.

Hjelmslev bu durumu konuşmak ve düşünmek arasındaki ilişkiyle açıklamaya çalışır. Eğer konuşmadan düşünülürse düşünce *dilbilimsel içerikten* yoksun olur. Bunun sonucunda da düşünce *göstergebilimsel işlevin* bir parçası olmaz çünkü *içerik* ve *anlatım* birbiriyle uyum içerisinde. Biri olmadan diğeri olmaz. Eğer düşünce olmadan konuşma olursa ortaya çıkan ses yığınlarından başka bir şey değildir çünkü bir *içeriğe* sahip değildir (Hjelmslev, 1966: 67). Düşünmeden konuşmak ne kadar nitelikliyse *içerik* olmadan da *anlatım* o denli niteliklidir.

Anlatımın tamamamlayıcısı durumunda olan *dilbilimsel içerik* sürecinde *anlamdam* bağımsız bir durum olan *içeriğin biçimi* bulunur. *İçeriğin biçimi* kendisiyle buyrultusal bir ilişki içerisinde ve *içeriğin özüne* dönüşen özgül bir biçime sahiptir (Hjelmslev, 1966: 70-71). *Biçimden içeriğe* doğru evrilen bu yol bir bütün olarak *içeriğin kendisini* var eder. *Anlatım düzlemi* ise *anlatımın özü* ve *anlatımın biçimi* olmak

üzere ikiye ayrılmıştır (Hjelmslev, 1966: 74). Burada da *biçim*den *içeriğe* doğru bir dönüşüm söz konusudur. Bu dönüşüm sayesinde *anlatım düzlemi* oluşur.

Anlatımın dizgesi için söz konusu olan süreç *biçim* için de geçerlidir. Dillerin kendilerine özgül oluşumları vardır. Bu özgül oluşumlar *dizge* ve *süreç* arasında var olan bağdaşıklık gereğince yine *süreç* üzerinde etki oluşturur. Bunun yanı sıra bir dilde yer alan dizgelerin iç sınırları başka bir dildeki dizgelerin iç sınırları ile uyum göstermeyebilir. Ancak sesbirimler arasındaki ilişki sayesinde diller arasındaki bağlantı kurulabilir (Hjelmslev, 1966: 74). Bu durum *dizge* ve *süreç* arasında görülen bağdaşıklığın farklı bir yansımasıdır.

Domerc (1969: 102) ise Hjelmslev'in ortaya koyduğu ayrımları şu şekilde özetlemektedir: *Anlatım düzlemi* ve *içerik düzlemi* olarak ikili ayrım yapıldıktan sonra her iki düzlem kendi aralarında *biçim* ve *töz* olmak üzere ikiye bölünür. Böylece her düzlem için iki katman daha oluşur. Bütünde *içeriğin tözü*, *içeriğin biçimi*, *anlatımın biçimi* ve *anlatımın tözü* olmak üzere dört katmana ulaşılır. Bu durumda *içeriğin tözü* anlama, *içeriğin biçimi* gösterilene, *anlatımın biçimi* gösterene, *anlatımın tözü* de sese karşılık gelmektedir.

Tablo 1: Hjelmslev' e Göre Göstergenin Göstergebilimsel Yorumu

Anlatım	→ Biçim= Gösteren → Töz= Ses
İçerik	→ Biçim= Gösterilen → Töz = Anlam

Hjelmslev yapmış olduğu dilbilim çalışmalarında *yananlam* ve *düzanlam* kavramlarını ele almıştır; ancak dilbilimci göstergebilimsel bağlamda genellikle dilin yananlamı üzerine görüş belirtmektedir. Hjelmslev göstergebilimi yananlam çerçevesinde ortaya koyup yananlamsal göstergebilim olarak inceleme konusu yapmaktadır (Hjelmslev, 1966: 144). Diğer bir ifadeyle kendisinin ortaya koyduğu göstergebilim düzanlamdan ziyade yananlama yakınlık göstermektedir.

Hjelmslev'e göre *yananlam* sözcük düzeyinde ya da metin düzeyinde değil, tüm dil düzeyinde meydana gelir. *Yananlam* ve *düzanlam* arasında bir zıtlık yoktur. Bu kavramlar *anlamlamanın* iki kipidir; ancak bahsedilen zıtlık *yananlamsal dil* ve *düzanlamsal dil* arasında bulunmaktadır. Bu iki tür yapı varsayımsal dizge ve biçimsel tanımdan yola çıkılarak açıklanır (Gary-Prieur, 1971: 104). Hem *yananlam* hem de *düzanlam* söz konusu olduğunda *anlamlama* düzeyinde kip kavramı akla gelmelidir; ancak her iki kavramın dil düzeyine yayılmasıyla birlikte ortaya çıkan zıtlık anlamlandırma farklılığını doğurur.

Hjelmslev için dil *anlatım düzlemi* ve *içerik düzleminden* oluşan, *dayanışma* içerisinde olan iki alanı birbirine bağlayan *göstergebilimsel işlev*dir. *Dilin düzanlamı* iki düzlemin birbiriyle ilişkisi olmayan tek dil düzlemidir. *Dilin yananlamı anlatım düzleminde* varolan bir dildir (Gary-Prieur, 1971: 104). *Göstergebilimsel işlev anlatım düzlemi* ve *içerik düzlemini* birbirine bağlıyorsa, *düzanlam* söz konusu olduğunda bu *işlevden* söz edilemez. Bunun sebebi ise düzanlamın her iki düzlemin birbiriyle olan ilişkisizliğinden doğan bir düzlem olmasındandır.

Barthes'a göre anlamlama dizgeleri iki bölümden oluşur. Bu bölümler *anlatım düzlemi* (A) ve *içerik düzlemidir*(İ). Bu iki düzlem arasında bir bağıntı söz konusudur. Anlamlama bu bağıntıdan (B) kaynaklanmaktadır. Bunun sonucunda da ortaya aşağıdaki şekilde de görüleceği üzere (A B İ) dizgesi ortaya çıkar. Eğer söz konusu ABİ dizgesini kapsayan başka bir dizgenin de olduğunu düşünürsek iki anlamlama dizgesi ortaya çıkar. İkinci dizge birinci dizgeyi kapsar durumdadır. Böylelikle ortaya birbirine oranla kapsama ve sapma durumları çıkar. Bunun sonucunda birinci dizgenin ikinci dizgenin *anlatım düzlemi* ya da *göstereni* olması sonucu ortaya çıkmaktadır (Barthes, 2014: 84). Barthes *anlatım* ve *içerik düzlemini* aşağıdaki şekilde göstermektedir:

Şekil 1: Roland Barthes'a Göre Düzanlam ve Yananlam

2 A B İ (yananlam)
1 ABİ (düzanlam)

Ayrıca A (A B İ) olabileceği gibi B İ (A B İ) de olabilir. Hjelmslev bu duruma *yananlamsal gösterge dizgesi* adını vermiştir. Yukarıdaki şekilde de görüldüğü üzere birinci dizge *düzanlam düzlemi*, ikinci dizge ise *yananlam düzlemidir*. Bu durumda “ bir

yananlam dizgesi, anlatım düzleminin de bir anlamlama dizgesi tarafından oluşturulduğu bir dizgedir” (Barthes, 2014: 84). Düzanlamı ve yananlamı tabloda şu şekilde gösterilir:

Tablo 2: Düzanlam ve Yananlam Gösterimi

Gösteren (ABİ)	Gösterilen (İ)
Gösteren (A)	Gösterilen (İ)

(Yananlam)

Hjelmslev’den sonra göstergebilim alanına katkıları olan bir diğer dilbilimci ise Benveniste’tir. Göstergebilim, Benveniste’in eserlerinde bir düzgü içerisinde yer alan göstergeye uygun durumdaki gösterendir ve aktarılmak istenen iletimden bağımsızdır. (Debove, 1979: 131). Benveniste’in bu yaklaşımı göstergebilime bir üst kimlik kazandırarak gösteren kavramıyla ilişkilendirmektedir.

Göstergebilim alanına katkı sağlayan bir diğer önemli isim ise Vladimir Propp’tur. Propp (1985) Rus halk masallarının yapısını inceleyerek anlatı çözümlemesi yöntemlerinin gelişmesini sağlamıştır. Propp bu çalışmasında masalda ortak olabilecek *işlevler* olduğunu ileri sürmektedir. Propp’a göre kişiler masallar içerisinde farklı roller üstlenebilir. Bu rollerin belirli bir sayısı yoktur. Ancak kişiler üstlendikleri rollerden sıyrılıp her masalda ortak olan işlevlere göre sınıflandırabilir. Böylelikle Propp tarafından, 31 işlev saptanır. Masallarda kişilerin eylemleri farklı da olsa üstlendikleri işlevler aynıdır (Propp, 1985: 3). İşlevlerin aynı olması; ancak rollerin farklılığı sınıflandırmayı da beraberinde getirmiştir.

Göstergebilim kimi zaman bir felsefe olarak görülse de Greimas tarafından bu yaklaşım kabul edilmemektedir. Göstergebilim bilimsel araştırma yapmaya yarayan ve ona ulaşmaya yardımcı olan bir araçtır (Greimas’tan aktaran Yücel, 1990: 17). Peirce felsefe ve mantık temelli bir yaklaşım izlerken Greimas göstergebilimi bir araç olarak düşünmektedir.

Greimas’a göre göstergebilim anlamı, anlamlamayı, anlamın eklemleniş ve üretiliş süreçlerini bir üst-dil aracılığıyla ele alıp yeniden yorumlar. Göstergebilim öncelikle anlam ve içinde anlam olan her şeydir. Bu bir metin de olabilir, *göstereni*

yansıtan herhangi bir film ya da davranış da olabilir. Bu tanım daha öncesinde *nesnelerin anlamı* olarak dile getirilmiştir (Floch, 1990: 3). Her ne olursa olsun anlam içkindir. Değişen anlam değil anlamlandırmadır. Bu durumda anlamdan çok anlamlandırma ortaya çıkar.

Bu bilim dalına göre anlamların dünyası ancak anlamanın gerçekleşmesiyle kavranabilir. Göstergebilim araştırmalarını estetik kaygılar güderek ortaya koymamakta ve araştırma konusu edindiği nesneler de değerlerini kendi bağlamlarından almaktadır (Floch, 1990: 4-5). Anlam bağlam içerisinde anlamlandırılırsa bir geçerlilik kazanır ve bağlam değiştikçe anlamlandırma da değişebilir. Değişim anlamda değil anlamlandırmada gerçekleşir.

Greimas’a kadar göstergebilim üzerine yapılan çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalarda yapılan tanımlar ve ortaya konan kavramlar göstergebilimin gelişimine olanak tanımıştır.

Greimas *Sémantique Structurale Recherche de Méthode*’da anlambilim çalışmaları yaptığını düşünürken aslında göstergebilim çalışması yapıp bu bilim alanının gidişatını değiştirip ilerlemesini sağlamıştır. Greimas’ a göre *anlamlama* algısal bir düzeydir ve anlam bütünüün içinde var olur (Greimas, 1966: 9). Bu bütünlük kendiliğinden vardır. Sonradan ya da durumlara göre değişim göstermez. Gösterenin varlığı gösterilene bağlıdır ve gösterenin varoluşu öncesinde gösterilenin varolmasını gerektirir. Gösterilen sadece bir gösterilendir ve bir anlama işaret eder. Bir gösterenin varlığı anlama gönderimde bulunmayla varolur (Greimas, 1966: 10). Gösteren kendini anlamla tamamlar. Tamamlanan anlama ise gösterilenden yola çıkılarak varılır.

Daha öncesinde Hjelmslev’in de *gösteren* ve *gösterilen* bağlamında da söz ettiği üzere, sadece mantıktan yola çıkılarak tanımlanamayan karşılıklı varsayım bize bu işteşliği anlama şansı tanır. Greimas *göstereni* sınıflandırılabilen bir kavram olarak görmektedir. Eğer *gösterenler* bütünü ödünç alınmış bir unsur gibi kabul edilirse içinde bulundukları durum insan dünyasına ait olmayacaktır. Böylelikle mantıklı nitelikler düzleminin dışında yer alacaktır. Bu bağlamda *gösterenler* çeşitli kısımlara ayrılabilir. Bunlardan ilki *görsel düzen* adı verilen mimiklerin, jestlerin, plastik sanatların vb.’nin dahil olduğu *gösteren* türüdür. İkincisi ise *işitsel düzendir*. Bu gruba doğal diller, müzik

vb. girer. Bir diğeri ise kör alfabesinin, dokunma vb. durumların dahil olabileceği *dokunsal düzendir*. Bu sınıflandırmalar genellikle dilbilimsel görülmemektedir (Greimas, 1966: 10). Buna bağlı olarak gösterenlerin bu şekilde sınıflandırılmasını Greimas doğru bulmamaktadır. Çünkü bu çerçevede yapılan bir sınıflandırma *gösterilenin* koşutlu bölünmesine uymamaktadır. *Gösteren* hangi durumda olursa olsun, *gösterilenin* sınıflandırması *gösterenden* bağımsız olamaz ve *anlamlama gösterenden* bağımsız olarak gerçekleşir. Bir tabloda ya da bir müzik eserinde gerçekleştirilen *anlamlama* bu yöndedir. Diğer bir ifadeyle müzik müzikal bir *anlamlamayı*, tablo ise resimle ilgili bir *anlamlamayı* olanaklı kılar. Bu *anlamlamaların* eserdeki *gösterenlerle* bir alakası yoktur. Tablonun ya da müziğin tanımı *gösterenlerin* düzeni ve *gösterilen* olmayanlardır. Bu durumda *anlamlama* insanın değerlendirmesini içermektedir. *Gösteren* evrensel olarak *tablo* ve *müziğin* anlamını taşımaktadır (Greimas, 1966: 11). *Gösterenin* ortaya koyduğu evrensel anlam *gösterilende* yoktur. *Gösterilen* evrensel olmayan kişiye ait olan bir *anlamlamanın* yapılmasını sağlar.

Avrupa temelli göstergebilim yaklaşımının temellerini Saussure atmış olsa da, günümüz göstergebilim çalışmalarının temelini Greimas yaklaşımı oluşturmaktadır. Amerika'da ise bunu Peirce gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda Greimas ve Peirce'in göstergebilim alanına katkıları bazı açılardan benzerlik, birçok açıdan ise farklılık göstermektedir. İki göstergebilimsel yaklaşım arasındaki benzerlik bir anlamda göstergeyi tanımlamaya çalışma, anlamlandırma, töz, derin yapıda ortaya çıkan izlekler, bunların diğer şeyler ile karşılaştırılıp ilişkilendirilmesi gibi durumlar üzerine yoğunlaşmalarıdır. Diğer bir ifadeyle her iki göstergebilimci betisel düzeyde nesnelere hemen hemen aynı mantıkla yaklaşmaktadır.

Peirce ve Greimas'ın göstergebilimsel yaklaşım farklılıkları bu ana başlıkların derin yapılarında gizlidir. Peirce yaklaşımın temeline üçlemeleri alır. Nesne, yorumlayan ve gösterge bağlamında bir şekillenme söz konusudur. Nesnenin göstergesi ikinci bir göstergedir. Önemli olan göstergelerin sınıflandırılması ve bu bağlamda anlamlandırılmasıdır. Greimas ise içkin durumda bulunan anlamın üretilişini, eklemlenişini ve bunların bir üst-dil aracılığıyla yeniden aktarımını ele almakta ve göstergelerin sınıflandırılması konusunda görüş belirtmemektedir. Greimas, ortaya

koyduğu kuramı uygulama açısından geliştirmiştir. Burada önemli olan eldeki bilgilerin çözümleme ve araştırma nesnesine uygulanabilirliğidir.

1.2. ANLATININ TEMEL YAPISI

Greimas'ın ortaya koymuş olduğu bu değerlendirmelerin yanı sıra *betisel düzey*, *anlatısal düzey* ve *izleksel düzey*den oluşan üç aşamalı çözümleme Avrupa temelli göstergebilimsel yaklaşımın önemli duraklarından biridir. Bu üç aşamalı çözümlemenin üst başlığı ise *genel izlemdir*.

Genel izlemin ortaya konmasındaki amaç göstergebilim kuramında ekonomik bir yaklaşım benimsemektir. Diğer ifadeyle söylenecek olursa göstergebilimsel bileşenlerin durumunun birinin diğerine göre düzenlemesidir. Böylelikle tüm göstergebilimsel nesneler üretim durumlarına göre tanımlanabilecektir (Greimas ve Courtés, 1979: 157). Üretim durumunun gerçekleşmesini sağlayanlar bileşenlerdir. Sürece dahil olan bu bileşenler birbirleriyle uyum içerisindedir. Bu uyum içerisinde olma durumu bir izlemin diğer izleme uyum sağlamasıyla gerçekleşir. *Genel izlemde* yer alan *düzeyler* giderek daha basit yapıdan karmaşık yapıya, soyut yapıdan da somut yapıya doğru bir geçiş sergilemektedir (Greimas ve Courtés, 1979: 157-158). Bu geçişlerin teker teker ele alınması göstergebilimsel çözümlemenin aşamalarını ortaya koyar.

1.2.1. Betisel Düzey

Bu üç aşamalı çözümlemenin ilk aşaması *betisel düzey*dir. Okunan anlatıda ilk aşamada görülebilecek göstergebilimsel yapılar bu aşamada betimlenerek söylemsel yapıları çözümlenir (Günay, 2013: 194). *Betisel düzey* en kolay aşama olarak görülür; çünkü ele alınan göstergesel öğeler gerçek dünyadaki karşılıklarıyla değerlendirilir. Üzerinde çözümleme yapılacak anlatı kişi, zaman ve uzam bağlamında ele alınır. Kişiler bağlamında, anlatıdaki kişilerin fiziksel ve ruhsal özellikleri, iletişimde ve etkileşimde bulundukları diğer kişiler değerlendirilir. Zaman açısından olayın içerisinde yer aldığı zaman, anlatı zamanı ile öykü zamanı arasındaki farklar ya da benzerlikler, anlatıda yer alan olayların yinelenmesi, sıklığı gibi durumlar ele alınıp incelenmektedir. Uzam açısından ise nesnelerin uzamda kapladıkları yer, boyutları, olayın geçtiği uzam gibi

durumlar ele alınmaktadır (Günay, 2013: 195). Bu incelemeler sayesinde söylemsel yapılar ortaya konur.

1.2.1.1. Kesitleme

Everaert- Desmendt (2000: 24)' e göre kesitleme, anlatının yapısal düzenindeki durumları ortaya koymak ve çözümlemeyi daha kolay bir hale getirmek için gereklidir.

Kesitleme, incelenecek anlatıyı çözümlemeyi kolaylaştırmak adına yapılan bir parçalama işlemidir. Metin belirli kurallar ve sınırlılıklar çerçevesinde kendi içerisinde anlamlı küçük parçalara ayrılır.

Kesitleme belirli ölçütlere göre yapılır. Everaert- Desmendt (2000: 25- 26)'in görüşleri şu şekilde özetlenebilir: Bir anlatıyı oluşturan paragrafların düzenlenişini hesaba katarak, uzam- zaman ölçütüne, mantıksal ayrışımara, eyleyensel ayrışımara, dizimlerin yinelenişine ve anlatı içindeki zıtlıklara göre kesitleme yapılabilir.

Bir anlatıdaki paragraflar yazar tarafından belirli bir düzen içerisinde oluşturulmuştur ve her biri kendi içerisinde bir tutarlılık sergiler. Paragrafların düzenlenişi ve oluşturduğu ayrımlar bir kesitleme göstergesidir.

Anlatı içerisinde yer alan uzamlar ve zaman göstergeleri farklılıklar gösterir. Bu farklılıkların ortaya çıktığı yerlerde kesitte de bir değişim meydana gelir. Mantıksal ayrışımada mantık yaklaşımı temelli saptanabilecek, karşıtlıklar, zıtlıklar gibi oluşumlardır.

Eyleyensel ayrışımalar, anlatıda yer alan eyleyenler var olması, sonrasında çıkması gibi durumlarla saptanır. Dizimlerin yinelenişi ise anlatıdaki bir adım ya da durumun defalarca tekrar edilmesidir. Başka bir tekrar söz konusu olduğunda yeni bir kesitleme başlamaktadır.

1.2.2. Anlatısal Düzey

Betisel düzeyden sonraki aşama anlatısal düzeydir. Bu aşamada metinde anlamın nasıl oluştuğu yüzey yapıdan derin yapıya doğru bir yol izlenerek ortaya konmakla birlikte *betisel düzeydeki* anlatısal öğelerin ele alınıp incelendiği düzeydir (İşeri, 2000: 13). Bu aşamada *eyleyenler çizelgesi* ve *anlatı izlencesi* üzerinden yapılacak incelemeler

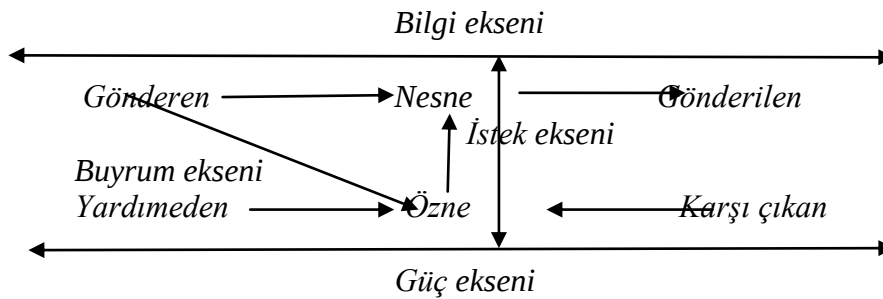
devreye girer (Günay, 2002: 188). Anlatısal düzey yüzey yapıda yer almasına rağmen derin yapıya en yakın olan aşamadır.

1.2.2.1. Eyleyenler Çizelgesi

Eyleyenler çizelgesi anlatının dilbilgisini oluşturur. Greimas, Propp'un ortaya koyduğu 31 işlevden yola çıkarak eyleyenleri 6 işleve indirgemıştır ve bunu *eyleyenler çizelgesi* olarak adlandırmıştır. *Eyleyen* terimi ilk kez Tesnière tarafından kullanılmakla birlikte eylemin belirttiği oluşa katılan varlık anlamına gelmektedir (Kıran ve Kıran, 2007: 271). Greimas ise bu kavramı daha ayrıntılı bir biçimde ele almıştır.

Greimas'a göre *eyleyenler* kavramı tüm davranışlar, eylemler ve varlık biçimlerinde kendini gösteren zorunlu bir işlevdir. Eyleyenler çizelgesi 6 adet *eyleyenden* oluşur (Schmitt ve Viala, 1982: 73). Bunlar *gönderen*, *gönderilen*, *özne*, *nesne*, *yardımeden*, *karşı çıkan*dır. *Gönderen*, özneye görev veren, onu nesneye yönlendiren ve harekete geçirebilecek güce sahip olan eyleyendir. *Gönderilen*, nesneyi elde eden ve özneyi arayışın sonunda cezalandıran ya da ödüllendirendir. *Özne*, nesnenin peşinde olan ve onu bulmaya çalışandır. *Nesne*, özne tarafından aranan ve gönderen tarafından öznenin yönlendirildiği eyleyendir. *Yardımeden*, öznenin nesneyi bulmasına destek olandır. *Karşı çıkan* ise öznenin nesneyi bulmasına engel olmaya çalışandır (Schmitt ve Viala, 1982: 74). *Karşı çıkan*, öznenin gerçekleştirmek istediği eyleme karşı olan bir *özne* olarak kabul edilebilir. Bunun sebebi *karşı çıkanın* da bir eylem gerçekleştirme durumu içerisinde olmasıdır. Eyleyenler çizelgesi istenirse *karşı çıkanın* bakış açısıyla da oluşturulabilir.

Şekil 2: Eyleyenler Çizelgesi

(Greimas, 1966: 180; Günay, 2002: 188)

Propp'un halk masallarında ortaya koyduğu *anlatı kişilerini* Greimas eyleyenler ya da *eyleyensel işlevler* biçiminde tasarlayarak daha derin ve daha soyut bir hale getirmiştir. Aynı eden birden fazla işleve karşılık gelmekte ve ortaya konan *eyleyenler çizelgesi* içerdiği altı işlev ile tüm anlatıları kapsayabilmektedir. *Gönderen* ve *gönderilen kahraman* ile *iletişim ve bilgi* eksenine uygun olarak bir anlaşma yapar. *Özne* ve *nesne* nin işlevi de *arama* eksenine ve *bulmayı isteme* eksenine ya da *isteyim* eksenine uygun olmak durumundadır. *Yardımeden* ve *karşı çıkan* da *karşı koyma* eksenine ve *muktedir olma* eksenine uygun olmak durumundadır (Adam, 1990: 24). Uygunluklar tamamlandığında ortaya çıkan eyleyenler çizelgesi Şekil 2'deki gibi olmaktadır.

Hébert'e (2013: 33) göre ise *isteyim* eksenine *özne* ve *nesne* arasındaki *arzu* ilişkisine yöneliktir. *Özne*, *nesnesine* doğru bir yönelime başlar. Bu başlangıç aynı zamanda *öznenin nesnesine* ulaşmadaki *arzusuyla* eşdeğerdir. *Muktedir olma* eksenine *yardımeden* ve *karşı çıkan* arasındadır. *Gönderen* ve *gönderilen* arasındaki eksen ise *iletişim* eksenidir.

1.2.2.2. Anlatı İzlenesi

Anlatı izlenesi, *özne* ve *nesne* arasındaki ilişki temelli, *dizisel* eyleyenler bağlamında oluşturulmuş sözdizimsel bir yapıdır ve *anlatısal söz*cenin dönüşümünü gerçekleştirir. Bu dönüşümle birlikte *edim* sözcesinin arabuluculuğuyla *durum* sözcesi başka bir *durum* sözcesine evrilir (Bertrand, 2000: 183). Her *durum* sözcesi kendi içerisinde durağan bir yapıya sahiptir. Durağanlıktan devingenliğe, dönüşüm sırasında geçilir.

Bir anlatının dokusunu ortaya koyan *anlatı izlenesinde* eyleyenlerin sayısı sınırlı olmasına karşın *edenlerin* sayısı birden çok olmaktadır. *Edenler* anlatı içerisinde taşıyıcı görevde bulunurlar (D'Entrevignes, 1979: 99). Başka bir deyişle söyleyecek olursak eyleyenler tarafından yüklenen işleri gerçekleştiren kişilerdir.

Şekil 3: Greimas’a Göre Eyleyen ve Eden Gösterimi

(Greimas, 1983: 49)

Çizelgede görüldüğü üzere bir *eyleyen* (E1) söylem içerisinde birçok *eden* tarafından belirtilebilir. Tersine de mümkündür. Tek bir *eden* (e1) birçok *eyleyen*in *ikili çatısı* olarak gösterilebilir (Greimas, 1983: 49). Bu durum anlatı içerisinde *eyleyen*lerin sayısının sabit kalmasına sebep olurken *eden*lerin ya da oyuncuların sayılarının değişmelerini sağlar; ancak bir *anlatı izlencesinde* bir *eden* hem *özne* hem de kendini güdüleyen *gönderilen* olarak bulunabilir.

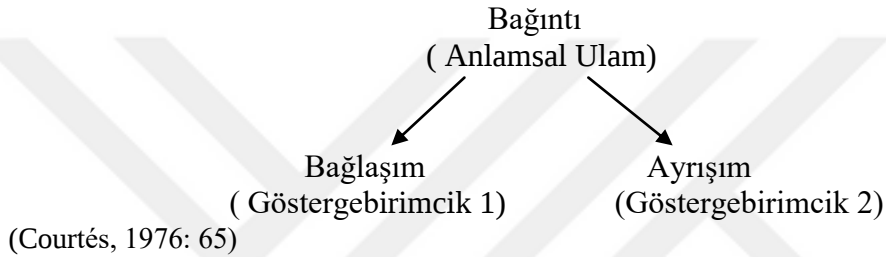
Her anlatıda *özne* ve *nesne* bulunmak durumundadır. Anlatı izlencelerinde iki tür *özne* bulunmaktadır: *Durum öznesi* ve *işlemci özne*. *Durum öznesi bağlaşma* ya da *ayrışma bağıntılarında* öznenin nesne ile içinde bulunduğu durumdur. Bu duruma bağlı olarak *özne* ve *nesne* arasındaki bağıntı sonucu oluşan ilişki *durum sözcüğü* olarak tanımlanmaktadır (D’Entevernes, 1979: 16). *İşlemci özne* ise *edim* aşamasıyla ilişkilidir ve burada bir eyleme geçiş, nesneyi bulmaya yönelik söz konusudur (D’Entevernes, 1979: 16-17). *İşlemci özne* her anlatıda *edim* aşamasında bulunmayabilir. Böyle durumlarda bir dönüşüm gerçekleşmemiştir.

Eyleyensel bir düzenden söz etmek istiyorsak *özne* ve *nesne* olmak üzere en az iki temel *eyleyen*in olması gerekir. Çünkü *eyleyen*ler, eylemin belirttiği oluşa katkı sağlamak durumundadır; ancak bu sayede bir *eyleyensel düzenden* bahsedebiliriz. Bunun yanı sıra *özne* ve *nesne* arasındaki bağıntı bir eylem içerir. Bu sayede *temel sözce* ortaya çıkar. *Temel sözce* tümce düzeyini aşan bir yapıdır. Bu yapı iki tür *sözceden* oluşur: *durum sözcüğü* ve *edim sözcüğü* (Yücel, 2015: 149). Bu sözce türlerinden *durum sözcüğünde* niteliğe bağlı olarak durağanlık söz konusudur. *Edim sözcüğünde* ise bir hareket dolayısıyla da bir devingenlik durumu bulunmaktadır. Bir durum kişinin herhangi bir nesneye sahip olması ya da olmamasıyla veya herhangi bir özelliği barındırması ya da barındırmamasıyla ilgili olduğu için *durum sözcüğü* ikiye ayrılır: *bağlaşım durum sözcüğü* ve *ayrışım durum sözcüğü*. *Edim sözcüğü* öznenin nesneye

sahip olması durumundan ayrı olması durumuna ya da nesneye sahipken ondan ayrılması durumuna geçişi anlatmaktadır (Yücel, 2015: 149- 150). Diğer bir deyişle bir eylem ve buna bağlı olarak da bir dönüşüm söz konusudur.

Öznenin nesnesi ile ilişkili olma durumu anlamsal bir ulam olan, *bağlaşım* ve *ayrışım* alt kavramlarına ayrılan bir *bağıntı* içerir (Courtés, 1976: 65). Bu durumu şu şekilde gösterebiliriz:

Şekil 4: Courtés'e Göre Bağıntı gösterimi

Bağlaşım (fr. conjonction) öznenin nesneye sahip olması durumunu anlatırken, *ayrışım* (fr. disjonction) ise öznenin nesneye sahip olmaması durumunu anlatır. Greimas tarafından sunulan araştırmada yukarıdaki çizelgede görülen *bağlaşım* ve *ayrışım* *göstergebirimcik*leri merkezde yer almaktadır. Ancak *bağıntı* (fr. jonction) kavramına ilişkin olarak Courtés tarafından öznenin nesnesiyle ne *bağlaşım* ne de *ayrışım* durumunda olduğu, *askıda kalma süreci* (fr. suspension) içinde olduğu durumlar için de kullanılabileceği dile getirilmiştir (Courtés, 1976: 65). Greimas'a göre ise *bağıntı*, öznenin ve nesnenin arasındaki ilişki durumuyla ilgilidir. *Özne değer nesnenin* peşindedir. *Özne* bu nesneye sahip olur ya da olamaz. Yukarıda da belirtildiği üzere öznenin nesneye sahip olması hali *bağlaşım* sahip olmaması hali ise *ayrışım* olarak adlandırılır. Kısaca *bağıntı*, *özne* ve *nesne* arasındaki ilişkiyi anlatan, *edinç* ve *edim* aşamalarına ilişkin bir üst başlıktır (Greimas, 1976: 92).

Greimas'a (1983: 23) göre *nesne*, yaşanan dünya ile bağlantılı hale getirildiğinde sözdizimsel bir kavramdır. Göstergebilim ise yaşanan dünya ile bağlantılı hale gelen bu nesneyi gerçek dünya ile ilişkilendirir. Böylelikle nesnenin gerçek dünyadaki karşılığı ortaya konularak temsili bir kavram biçiminde sunulması sağlanır. Nesnenin yaşanan dünya ile gerçek dünya arasındaki geçişi de bir dönüşümü sağlamaktadır.

Yoksun olunan ya da aranan nesne söz konusu olduğunda *nesne* ve *değer* kavramları etkileşim haline girer. Nesnenin betisel biçimi kendi gerçekliğini ve değerini, arzu nesnesinin bulunduğu yer ile birlikte tanımlamaktadır. Bu düzeyde *nesneler* görüldüğü kadar basit değildir. Artık bu nesneler isteğe ve arzulamaya bağlı olmuşlardır (Greimas, 1983: 21). Nesneye yönelik bir kiplik söz konusu olursa nesne durağanlıktan devingenliğe geçiş yapar. Nesnelerin karmaşık yapısı, ilişkide olduğu *kipsel* yapılarla ilintilidir.

Bu çerçevede göstergebilimsel bağlamda *değer nesne* ve *kipsel nesne* olmak üzere iki tür nesne bulunmaktadır. *Kipsel nesne*, *edinç* aşamasından *edim* aşamasına geçmek için gerekli olan nesnedir. Bu durumda *işlemci özne kipsel nesne* ile girdiği ilişki sayesinde *edinç* aşamasından *edim* aşamasına geçer. Böylece *özne değer nesnenin* peşine düşer. *Değer nesne* ise *edim* aşamasında meydana gelen, bu aşamanın gerçekleşmesi için gerekli olan (D'Entrevernes, 1979: 17) nesnedir. Diğer bir deyişle öznenin sahip olmaya çalıştığı ya da sahipken kaybetmemek için çaba gösterdiği nesnedir (Günay, 2013: 200). *Anlatı izlencesinin* diğer aşamalarında da görüldüğü üzere yine bir eylem söz konusudur. Eylem ve eyleme bağlı *kiplik* olmazsa ne nesne değer kazanır ne de *edim* aşamasına geçiş sağlanır.

Greimas'a göre (1973: 14-15) *nesne değerini* arzu ve yokluktan alır. Bir *nesne* ne kadar arzulanıyorsa ya da birey ondan ne kadar yoksunsa nesne o kadar değerlidir. Nesnenin betisel olarak gerçekliği ya da gerçek dünyadaki varlığı ile kendisinin içerdiği değer ayrıdır. Değer burada nesnenin ne kadar arzulandığı ve ifade ettiği anlamla tanımlanır. Günümüz dünyasında bir arabaya sahip olmak sadece bir arabaya sahip olmak anlamına gelmemektedir. Arabaya sahip olmanın toplumda bir karşılığı bulunmaktadır ve kişiye az da olsa saygınlık kazandırır. Görüldüğü üzere nesne sadece bir araçtır ve değer kazanılmasında bir bahanedir. Değeri gerçekte öznenin kendisi sağlar.

Anlatı eyletim, *edinç*, *edim* ve *yaptırım* aşamalarından oluşmaktadır. Bu aşamalar *anlatı izlencesinin* evreleri olarak adlandırılır. Bu aşamaları Greimas anlatı izlencesi üzerinde aşağıdaki biçimde göstermiştir:

Tablo 3: Günay’a Göre Greimas Tarafından Geliştirilen Anlatı İzlenesinin Evreleri

Eyletim	Edinç	Edim	Yaptırım
<i>Yaptırtmak</i>	<i>Yapmanın oluşu</i>	<i>Oldurum</i>	<i>Olmanın durumu</i>
Gönderen ile işlemci özne arasındaki ilişki	İşlemci özne ile işlemler (kipsel nesne) arasındaki ilişki	İşlemci özne ile durumlar (yani değer nesneler) arasındaki ilişki	* gönderen ile işlemci özne arasındaki ilişki. * gönderen ile durum öznesi arasındaki ilişki
Bildirmek (nesne ve değerler hakkında bilgi)			
Bilmesini istemek Yapmasını istemek (inandırmak) Yaptırtmak	Yapmak- zorunda olmak Yapmak- istemek Yapmaya- muktadir olmak Yapmayı- bilmek	Yapmak	İnandırmak
İkna edici tutum			Yorumlayıcı boyut
Bilişsel boyut	Edimsel boyut	Edimsel boyut	Bilişsel boyut

(Günay, 2004: 38)

Eyletim gerçekleştirilmesi istenen ve buna bağlı olarak da kazanımların ortaya konduğu *yaptırtmak* anıdır. *Anlatı izlenesinin* oluşumunun başlangıç anıdır (Aslan Karakul, 2014: 223). Ayrıca bu aşama bir insanın diğer insanlar üzerindeki etkisi, onları harekete geçirmeye çalışma aşamasıdır. Diğer bir ifadeyle *gönderenin işlemci özne* üzerindeki etkisi bu aşamada başlar ve aralarında bir sözleşme gerçekleşir. İlk durumda *oldurmak* aşaması söz konusuysen ikinci durumda *yaptırtmak* söz konusudur (Greimas ve Courtés, 1979: 220). Greimas’a göre *yapmasını istemek* ya da *inandırmak* durum değişimi sağlama biçimidir. Bu durum değişimi sırasında özne başka bir özne üzerinde etki oluşturarak onu bir işi yapmaya yönlendirir. Yani bir *eyletim* durumu söz konusudur. *Eyletim* aşamasında *inandırmanın* gerçekleşmesi *bilgi*, *istek* ve *güç* yoluyla sağlanır. *Bilgi* aracılığıyla *inandırma* mantıksal ya da bilimsel kanıtlama durumunda söz konusudur. *İstek* durumunda baştan çıkarma, *güçte* ise korkutma ya da kışkırtma söz konusudur (Yücel, 2005: 167).

Greimas (1983: 53) *edinç* ve *edim* aşamalarını birlikte ele almıştır. *Edim* aşaması bize anlatısal düzen hakkında bilgi sunar. *Anlatı izlenesinin* kahramanıyla ilişkilendirilen sınama, deneme, ve *zorlu görev* gibi kavramların olaya dahil edildiği aşamadır. Kahramanın görevini tamamladığı varsayılır ve öznenin yalın durumu artık *edim öznesi* ya da diğer bir deyişle *işlemci özne* olarak değerlendirilir. Bu aşamada

dönüştürücü işlemler söz konsudur. Bunun için de kahramanın *kipsel edinç*ten yararlanması söz konusudur (Kıran ve Kıran, 2013: 384). Bu *dönüşüm* iki biçimde gerçekleşir: *Bağlaşmanın dönüşümü* ve *ayrışmanın dönüşümü*.

İlkinde ayrışık olma durumundan birleşik olma durumuna geçilir.

$$(\ddot{O} \vee N) \longrightarrow (\ddot{O} \wedge N)$$

İkincisinde ise bağlaşık olma durumundan ayrışık olma durumuna geçilir.

$$(\ddot{O} \wedge N) \longrightarrow (\ddot{O} \vee N)$$

Görüldüğü üzere ilk durumda özne nesnesinden ayrıyken *dönüşüm* sonucunda özne nesnesiyle bağlaşıktır. İkinci durumda ise özne nesnesiyle bağlaşıktan dönüşüm sonrasında özne nesnesinden ayrışık hale gelmektedir (D'Entrevignes, 1979: 15).

Yukarıda söz konusu edildiği üzere bu mevcut durumun (*edim aşaması*) anlatısal sözce düzeyi azaltılarak elde edilen aşaması *edinç* aşamasıdır. *Anlatı düzlemi* üzerinde *edinç* edimselliği gerçekleştirmeye dönük öznenin *istemesi/ muktedir olması/ yapmayı bilmesi* olarak tanımlanmaktadır. Eğer bir anlatı izlencesinde *yetkilendirilmiş özne*, *edimselleşmiş öznenin* farklı ise, hem yetkilendirilmiş özne hem de edimselleşmiş özne aynı ve tek bir eyleyenin iki bekinmesidir. *Gerekçelendirilmiş mantığa* göre özne edinçsel hareketler sergileyebilmek için öncelikle bazı *edimler* kazanmalıdır. *Önvarsayımlar mantığına* göre *öznenin edimleyen yapımı yapımın edimini* önceden içermelidir (Greimas, 1983: 53). Eğer yapımın edimi sürece dahil edilmemişse özne edinçsel eylemlerde bulunamaz.

Greimas'a (1983: 53-54) göre bir anlatı izlencesinde *eyleyensel özne* bazı *eyleyensel işlevleri* üzerine alır. Bu işlevler eyleyenin anlatının mantıksal bağıntısındaki durumuna (sözdizimsel anlatımına) ve *kipsel kuşatıma* göre tanımlanır. Böylelikle *anlatısallığın dilbilgisel düzenlemesi* ortaya konmuş olur.

Anlatı izlencesindeki son aşama ise *yaptırım* aşamasıdır. *Eyletim* aşaması ile bağlantılı durumda olan edimbilimsel ve bilişsel temelli bir aşamadır (Greimas ve Courtés, 1979: 320). *Yaptırım*, öznenin yapmış olduğu eylemin toplumsal değerler bütününe uygunluk gösterip göstermediğinin *gönderen* tarafından sorgulanmasıdır. Bunun sonucu olarak da özne, gönderen tarafından ya ödüllendirilir ya da cezalandırılır

(Aslan Karakul, 2012: 68). Bu aşamada gönderen ile işlemci özne ve gönderen ile durum öznesi arasında bir ilişki söz konusudur.

Anlatının oluşum sürecinde *genel izlemin* bir alt ulamı olarak yer alan en son düzey *izleksen düzey*dir. Anlamın en derin ve buna bağlı olarak da simgeleştirme, *yananlam*, çağrışımsal değerler gibi soyut durumların ortaya konduğu düzeydir. *Betisel* ve *anlatısal düzey*de ortaya konan *eyleyenler*, nesneler, dönüşümler, özneler gibi tüm durumların gösterdikleri dışında göstermek istediklerinin ele alındığı aşamadır (Günay, 2013: 207). Söz konusu süreçte yapılacak kişi incelemelerinde *göstergebilimsel dörtgen* den faydalanılmaktadır. Böylelikle, yapılan çözümleme daha somut bir hale gelmektedir.

1.2.3. İzleksen Düzey

*İzleksen düzey betisel düzey*de yer alan kavramların biçimlendirilmesiyle var olur. Anlamını ve kaynağını buradan alır. Böylelikle bir metin içerisinde aşk bir izlek olurken bu izleğin oluşmasına sebep olan çiçek, öpmek gibi belirtiler de beti olarak adlandırılır. Bu bağlam çerçevesinde *betisel*, *izleksen* ve *değerbilim* çözümlemelerinde *izlek beti*ye karşıt bir kavram olarak tanımlanır. *Betisel* yapılar beş duyu organımızla kavranabilir, algılanabilir ve doğrudan dış dünya ile bağlantılıdır. Ancak *izleksen* yapılar beş duyumuzla algılanamaz ve kavranamaz. Çiçek ve öpmek gibi betilerden yola çıkılarak üst ve aynı zamanda soyut bir yapı olan *izleksen düzey*e ulaşılır. Bu nedenle söz konusu zıtlık somutluk ve soyutluk çerçevesinde ortaya çıkar (Hébert, 2006). Soyutluk içeren olgular ancak mantıksal yollarla kavranıp anlamlandırılabilir. Anlamlandırmanın sağlanabilmesi için de *göstergebilimsel dörtgen*den faydalanılmaktadır.

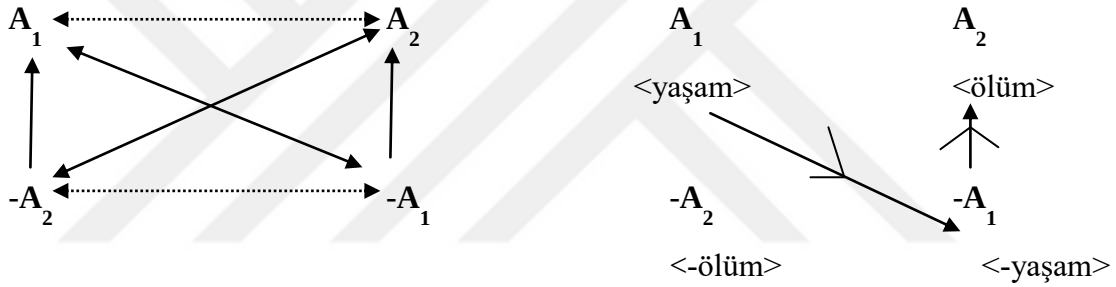
1.2.3.1. Göstergebilimsel Dörtgen

İzleksen düzey anlamlamanın temel yapısal düzenlemesi olan *derin düzey*de yer alır ve uzamsallaşmış sunumunu da *göstergebilimsel dörtgen*den alır. *Göstergebilimsel dörtgen* biçimsel bir çizemdir ve temel yapısı anlambilimseldir (Courtés, 1976: 56) ve bir *ulamlama şekli*dir. İlişki etkilerinin (karşıtlık, uyumsuzluk ve içirme) açıkça belirtildiği, düzenlendiği ve tanımlandığı bir anlambilimsel ulamdır. Metin içerisinde

geçen anlam farklılıklarına sebebiyet veren, zıtlık belirten öğeleri kolaylıkla incelememizi ve aralarındaki ayrılıkları bulmamızı sağlar. Ancak *göstergebilimsel dörtgen* algıdan yola çıkılarak elde edilen ve her söylemde bulunmaya elverişli durumları ele alıp açıklamaz (Fontanille, 1999: 3). *Göstergebilimsel dörtgen* yüzeysel yapıda bulunmayan, sözcüğün bağlam içerisindeki anlamını ve kavramlar arasındaki mantıksal ilişkisini ortaya çıkaran anlam çözümlemesi için oluşturulmuş bir yapıdır (Günay, 2002: 190). Kısacası *göstergebilimsel dörtgen* metinde yer almayan durumları değil metnin okuyucuya sunduğu ve soyut biçimde bulunan yapıları açıklar.

Bu bağlam çerçevesinde *göstergebilimsel dörtgen* şu şekillerde gösterilebilir:

Şekil 5: Greimas, Everaert- Desmendt ve İşeri'ye Göre Göstergebilimsel Dörtgen ve Dönüşümsel Gösterim

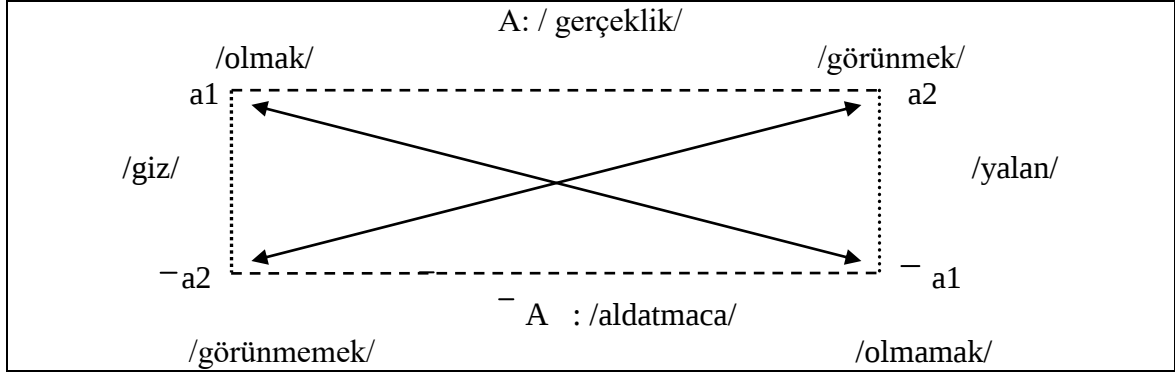

- ←······→ Karşıtlıklar arası ilişki
- ←————→ Çelişmeler arası ilişki
- İçermeler arası ilişki
- A₁ ←······→ A₂ Karşıtlık, zıtlık eksen, *hem... hem de ilişkisi*
- A₁ ←······→ -A₂ Alt karşıtlık eksen, *ne... ne de ilişkisi*
- A₁ ←————→ -A₁ Olumlu çelişme
- A₂ ←————→ -A₂ Olumsuz çelişme
- A₁ —————→ -A₂ Olumlu içirme (*metindışı gönderim*)
- A₂ —————→ -A₁ Olumsuz içirme

(Greimas, 1970: 137; Everaert- Desmendt, 2000: 74; İşeri, 2008: 126)

Göstergebilimsel dörtgende olmak/görünmek karşıtlığı, şekildeki gibi gösterilebilir:

Şekil 6: Greimas’a Göre Göstergebilimsel Dörtgende *Olmak/Görünmek* Karşıtlığı

(Greimas, 1976: 81; Kıran ve Kıran, 2013: 385)

1.3. YÖNTEM

Çalışma nitel araştırma yöntemi olan belge tarama yöntemine göre yapılandırılmıştır. Nitel araştırma yaparken genellikle *görüşme*, *gözlem* ve *yazılı dokümanların incelenmesi* olmak üzere üç şekilde veri toplanır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 40).

Yazılı doküman ve belgelerin analizi araştırılmak istenen konuya ilişkin bilgilerin incelenmesiyle ilgilidir. Bu yöntem antropologların, dilbilimcilerin, tarihçilerin kullandığı bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek; 2005: 187).

1.3.1. Örneklem

Tahsin Yücel'in "Ben ve Öteki" adlı yapıtında bulunan 16 öyküden 3'ü rastlantısal olarak seçilmiştir. Rastlantısal ya da seçkisiz örnekleme olasılık kuramıyla ilişkilendirilmektedir. Olasılık kuramına göre insanların boyları, göz ve saç renkleri, öğrenme başarıları gibi özellikler evrende normal bir biçimde dağılır. Bu bağlamda bu özelliklerle ilişkilendirilebilecek daha küçük bir grup bu ana grup içerisinde çekip çıkarılabilir. Burada olduğu gibi örneklerin normal bir biçimde dağıldığı varsayılıyorsa, rastlantısal örnekleme başvurulabilir (Yıldırım ve Şimşek; 2005: 101-102). Bu yolla "Benlem", "İkilem" ve "Üçlem" öyküleri çalışmanın örnekleme olarak oluşturulmuştur.

1.3.2. Verilerin Çözümlemesi

Veriler Greimas göstergebilimi olarak da adlandırılan yaklaşımla, anlamlı bütünlere özgü eklemlenişi, bunların türetilişi ve anlamlı bütünlere bir üstdil aracılığıyla

ele alıp yeniden yorumlayarak çözümlenmiştir. Derin yapıda çözümleme yapılırken sadece gösterebilimsel dörtgenden faydalanılmıştır.

Çözümleme yapılırken kesitleme yöntemlerinin içerisinde uzam ve zamana bağlı olan kesitleme ölçütü esas alınmıştır. Her öykü kendi içerisinde uzam ve zamana bağlı değişimlere göre kesitlemelere ayrılmıştır. Bu kesitleme ölçütünün seçilmesinin sebebi ise öykülerdeki dönüşümlerin uzam ve zaman bağlantılı olmasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR

2.1.BENLEM ADLI ÖYKÜNÜN ÇÖZÜMLENMESİ

İnceleyecek olduğumuz ilk öykü Tahsin Yücel’in *Ben ve Öteki* adlı kitabında yer alan *Benlem*’ dir. Bu öykü kendi içerisinde 6 kesitlemeye ayrılmıştır.

2.1.1. Birinci Kesit

Benlem adlı öykünün başlangıç kesiti “Memedali’nin o hiç atılmaz sanılan, şaşırtıcı adımı atmasından...” (satır:1) başlar ve “Kaçarcasına uzaklaşmıştık oradan.” (satır: 25) sözcüsiyle son bulur.

Tablo 4: Birinci Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 1 Başlangıç	Kesitleme 1 Bitiş
Memedali’nin eylemi gerçekleştirme aşamasında oluşu	Memedali’nin İdiris’i yeniden Ötegeçe’ye getirmek üzere oluşu

Başlangıç sözcüsiyle *Memedali* (Ö1) açıkça ifade edilir. Gerek birinci kesitte gerekse söz konusu öykünün diğer kesitlerinde birincil özne *Memedali*’dir. Söz konusu öykü başlangıç kesitinin ilk satırında da görüldüğü üzere Ö1’in kimsenin yapmayacağını zannettiği bir eylemi, “o atılmaz denen şaşırtıcı adımı atmasından önce” (satır: 1- 2), gerçekleştirme aşamasında olmasıyla başlar. Buradan da anlaşıldığı üzere *Ö1* öyküdeki edenlerin gözünde cesur ve gözü pek bir kişi olarak görülmemektedir. Ancak tahmin edilenin aksine *Ö1* tam tersi bir yönde beklenmeyen adımı atar. Bu aşamada *yapmayı-istemek* kipliği etkindir. Ö1 arkadaşlarının hiç beklemediği bir eylemi gerçekleştirmeyi ister. Öykünün giriş kısmından da görüldüğü gibi ileriki bir zamanda birincil özne bu adımı atacaktır.

Dostları Memedali’nin içinde bulunduğu durumdan dolayı ona acıymaktadır: “ ..., tepeden tırnağa titremiştik hepimiz, acıyarak bakmıştık ona: tıpkı şimdi bulunduğu yer gibi onun da bizlerden koptuğunu, bizlere yabancı bir evrene göçtüğünü düşünmüştük” (satır: 17-20)

Yukarıdaki sözceden de anlaşılacağı üzere bahsettiğimiz acımanın yanı sıra *dostları* Ö1'in İdris gibi kendilerinden uzaklaştığını ve kayıplara karıştığını düşünmektedir.

Benlem adlı öykünün diğer bir *edeni* ise “En iyisi, İdris’i ve evini yok saymaktı bu durumda, biz de öyle yapardık.” (satır: 13-15) sözcesinde de ortaya çıkan *İdris* (Ö2)’tir. Çünkü öykü Ö2 ve Ö3 edenlerinin çevresinde dönmektedir. Ö2, Ötegeçe’de bulunmamaktadır. Ö1’in amacı, “bütün çevresiyle birlikte İdris’i yeniden Ötegeçe’ye getirmek...” (satır: 21-22), Ö2’yi geri döndürmektir.

Başlangıç kesitinde “Ürüstem gibi düşüp bayılmasak da bir an olsun kendimizi tutsak bile... (satır: 10- 11) sözcesinde de ortaya çıkan bir diğer *eden* ise *Ürüstem*’dir. *Ürüstem* *edeni* öykünün diğer *edenlerine* göre daha dayanıksız bir betisel görünüm sergilemektedir.

Birinci kesitte uzam *İdris’in evi*, *Ötegeçe*¹ ve *Cahan*² nehridir. Söz konusu uzamlardan *Ötegeçe* ve *Cahan* nehri dildışı gerçek uzamlardır:

“ Memedali’nin o hiç atılmaz sanılan, şaşırtıcı adımı atmasından önce, İdris’in evi de, evinin çevresi de Ötegeçe’den kesinlikle kopmuş yerlerdi bizim için...” (satır: 2-3) , “Bunun için, bir öğle üzeri, dostumuzu Cahan’ın karşı kıyısında, korkunç pencerenin önünde, rahat rahat oturur görünce...” (satır: 15-16).

Tablo 5: Uzamsal Gösterim

Başlangıç Durumu			
Ötegeçe		İdris’in Evi	
Uzam 1		Uzam 2	
+Memedali	-İdris	+İdris	
+Ben			
+Diğerleri			

Bitiş Durumu			
Ötegeçe		İdris’in Evi	
Uzam 1		Uzam 2	
+İdris		-İdris	

¹ *Ötegeçe* gerçek dünyada da var olan, Elbistan’da yer alan gerçek bir uzamdır (Kıran, 1999: 153).

² Öyküde adı geçen *Cahan*, çoğunluk tarafından adı *Ceyhan* olarak bilinen bir nehirdir ve Akdeniz havzasında bulunmaktadır. Ayrıca bu nehir Elbistan’ın 3 km kuzeyinde bulunan diğer nehirlerle de beslenir (“Ceyhan Nehri”, <http://www.ansiklopedim.com/detay/2075/Ceyhan-Nehri.html> , 21.03. 2017.

Başlangıç durumunda Ötegeçe uzamı temel alındığında *Ö1*, *ben* ve *diğerleri* edenleri bulunmakta, ancak *Ö2* bulunmamaktadır. *Ö2* edeni Uzam 2 olarak adlandırılan İdiris'in evi uzamında yer almaktadır. *Ö1*, *Ö2*'yi Ötegeçeye geri getirmeyi istemektedir. Başlangıç durumunun ardından gelen bitiş durumunda ise *Ö2* *Ö2*'yi Ötegeçeye getirmektedir.

Öykünün birinci kesitinde uzamsal bir uzaklaşma ya da mesafe söz konusudur:

... dostumuzu Cahan'ın karşı kıyısında, korkunç pencerenin önünde, rahat rahat oturur görünce, tepeden tırnağa titremiştik hepimiz, acıyarak bakmıştık ona: tıpkı şimdi bulunduğu yer gibi onun da bizlerden koptuğunu, bizlere yabancı bir evrene göçtüğünü düşünmüştük. (satır: 15- 20).

Burada *Ö1* ilk durumda dostlarıyla birlikteyken sonrasında dostlarından uzaklaşmaktadır. Öykünün başlangıç kesitinde yer alan bu uzamsal uzaklaşmadan sonra öznenin nesnesine ulaşmayı arzulaması başlamaktadır : “... pencereden dalga dalga ortalığa yayılan, katlanılmaz kokuyu, ta nerelerden duyulan, insan-dışı sesleri, ikide bir pencerede beliren tüyler ürpertici görüntüyü de bilirdik.” (satır: 7-10).

Sözcesinde geçen “katlanılmaz koku”, “insan dışı sesler”, “tüyler ürpertici görüntü” söylemsel öğeleri, uzamın esenliksiz olduğu izlenimini yaratmaktadır. Kapsayan uzam ve kapsanan uzam bağlamında; kapsayan uzam (Ötegeçe) / kapsanan uzam (İdiris'in evi ve çevresi) olmaktadır.

Tablo 6: Esenlikli- Esenliksiz Gösterim

Esenlikli	Ötegeçe	- Katlanılmaz koku - İnsan dışı sesler - Tüyler ürpertici görüntüler
Esenliksiz	İdiris'in evi	+ Katlanılmaz koku + İnsan dışı sesler + Tüyler ürpertici görüntüler

Ben ve Öteki adlı öykü kitabında yer alan *Benlem*, *İkilem* ve *Üçlem* adlı öyküler şimdiki zamanda yazılmış; ancak olaylar daha önce yaşanmıştır. Söz konusu zaman ayrımı öykülerdeki sözcelere bakıldığında açık bir biçimde görülmektedir.

Tablo 7: Birinci Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi)	Yaşanmış Zaman (Geçmiş)
“... iki de bir pencerede beliren, tüyler ürpertici görüntüyü de bilirdik. (satır: 9-10). “... bu kokunun, bu sesin, bu görüntünün gecelerce uykumuzu kaçıracağı kuşku götürmezdi.” (satır: 12-13).	“... bir öğle üzeri, dostumuzu Cahan’ın karşısında, korkunç pencerenin önünde görünce, tepeden tırnağa titremiştik, acıyarak bakmıştık ona...” (satır: 15-18).
Öyküleme zamanı	Öykü zamanı
“bilirdik”, “götürmezdi”	“titremiştik”, “bakmıştık”

Birinci kesitte giriş sözcesiyle öykünün ilk *anlatı izlencesi* başlar. Bu aşama anlatı izlencesinin ilk aşaması olan *eyletim* aşamasıdır. Bu aşama öykünün birinci kesitine uyarlandığında gönderen ile özne arasındaki ilişkiden kaynaklı olarak önce oldurmak sonrasında da *yaptırmak* durumu söz konusudur. Birinci anlatı izlencesinde *gönderen* ve *özne* aynı kişidir. Yani kişi kendi kendisinin güdüleyenidir ve kendi üzerinde *yaptırtmak* kipliğini etken kılar: “... bütün çevresiyle birlikte, İdiris’i yeniden Ötegeçe’ye getirmek, böylelikle, orta yerde kocaman bir yara gibi duran, taş kesilmiş bir boşluğu doldurmak üzere olduğunu nerden bilecektik?” (satır: 21-24).

Ö1 kendisi tarafından harekete geçirilmekte, başka kişilerin ya da başka bir durumun etkisinde kalmamaktadır. Öykümüzün birinci öznesi *değer nesnesine* ulaşmak için, “... o hiç atılmaz sanılan, şaşırtıcı adımı atmasından önce...” (satır: 1-2), gerekli adımı atmaya karar vermiştir. Bu durum anlatı izlencesinde şu şekilde gösterilebilir:

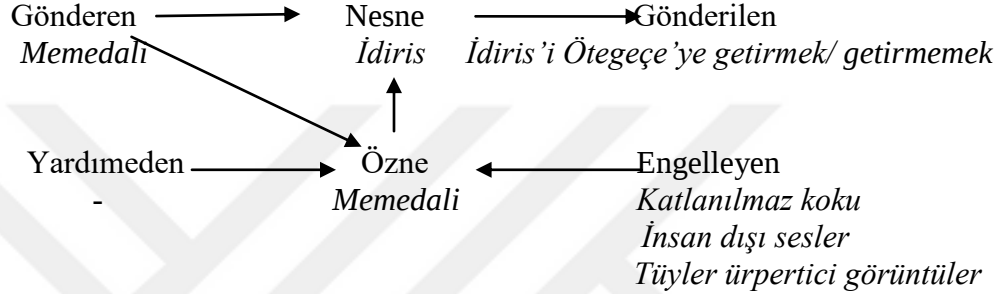
$$A\dot{I} = [\dot{O}1 \rightarrow (\dot{O}1 \vee N1) \rightarrow (\dot{O}1 \wedge N1)] \quad \begin{array}{l} \dot{O}1: \text{Memedali} \\ N1: \text{İdiris} \end{array}$$

Birinci anlatı izlencesi aynı zamanda öykünün temel anlatı izlencesidir. Anlatı izlencesinin öznesi olan *Ö1 değer nesnesine* ulaşmak için hazırlık yapmaktadır. Ayrıca *özne edim aşamasına* geçmemesinden ve *eyletim aşamasında* bulunmasından dolayı da *durum öznesi* konumundadır ve kavuşmak istediği *değer nesnesinden* ayrıdır. Bu bağlamda *Ö1*’in ilişkide bulunduğu *nesne, kipsel nesnedir*. İçinde yer alınan durum ise *ayrışimsal durum sözcisi* konumundadır.

Görüldüğü üzere öykünün başlangıcını oluşturan anlatı izlencesinde birinci özne ulaşmak istediği nesneden ayrıdır. *Ö1*’in isteği *N1*’i yeniden *Ötegeçe’ye* getirmektir. *Eyletim* aşamasında yapılan sözleşmeyi *Ö1* aslında kendi kendisiyle yapmaktadır. *Ö1*

arzuladığı nesneye kendi kendisini güdüleyerek ulaşmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda özne ve nesne arasındaki ilişkiden de kaynaklı olarak henüz bir eylem durumu söz konusu değildir. Şu anda *öznenin* kendisini ikna edici bir tutum sergilemesi söz konusudur.

Özne ve nesnenin bu süreçte içinde bulunduğu aşama *eyletim aşamasıdır*. Söz konusu durumu Greimas'ın *eyleyenler çizelgesinde* görmeye çalışalım:

Yukarıdaki *anlatı izlencesinde* de görüldüğü üzere 6 adet *eyleyenin* tümü bulunmamaktadır. *Yardımeden eyleyeninin* öykümüzün birinci kesitinde karşılığı yer almamaktadır. *Gönderen eyleyeni* *Öl* edeni halinde *anlatı izlencesinde* var olmaktadır. İzlencemizin yer aldığı *eyletim aşamasında* gönderen özne *Öl* ile doğrudan ilişki içerisindedir. *Öl*, nesne konumunda bulunan *N1*'i *Ötegeçeye* getirmeye çalışmaktadır. Bu durum *anlatı izlencesinde* *gönderilen* konumuna karşılık gelmektedir. *Öl*, *N1*'i ya *Ötegeçeye* getirecektir ya da getiremeyecektir. *Özne* nesnesine ulaşmasında katlanılmaz koku, insan dışı sesler ve tüylar ürpertici görüntüler *engelleyen eyleyeni* altında yer alır.

2.1.2. İkinci Kesit

Benlem adlı öykünün ikinci kesiti “ Birkaç saat sonra birden karşımda beliriverince, ben bile kaçmak istemiştım bu yeni Mehmedali'den...” (satır: 26-27) sözcesiyle başlar ve “Ne zamandır İdiris'le iyi kötü bir yeryüzü bağıntısı kurabilen tek insandı ama bu üstünlük kendisini ezerdi...” (satır: 163- 165) sözcesiyle biter. *Birkaç saat* söylem ögesi yeni bir kesitin başladığını göstermektedir. Çünkü öykü burada zamansal bir değişim geçirmektedir. Olay anı bitmekte, birkaç saat sonrasına geçilerek yeni bir olaya ya da duruma başlanmaktadır.

Tablo 8: İkinci Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 2 Başlangıç	Kesitleme 2 Bitiş
Birkaç saat sonra Memedali'nin birden bire ortaya çıkması	Ağam'ın İdiris ile iyi kötü yeryüzü bağlantısı kurabilen tek insan olduğundan bahsedilmesi

Ö1 ikinci kesitin başında, “ Biliyorum benden kaçmak istiyorsun, demişti İdiris’le konuştum diye. Bunda ne var ki?” (satır: 30-31) sözcelerinde de dile getirdiği gibi, Ö2 ile konuşmaktadır. Böylelikle yapmayı arzuladığı eyleme bir adım daha yaklaşmaktadır. Kahramanımız hayata geçirdiği bu eylemden rahatsızlık duymamakla birlikte bu durum karşısında şaşırılmasını ya da anlayış gösterilmemesini anlayamamaktadır: “Bunda ne var ki” (satır: 31). Ayrıca Ö1 bu konuşma eyleminin gerçekleşmesinden sonra eski Ö1 değildir. Kendisinden kaçılmak istenmektedir: “... ben bile kaçmak istemiştım bu yeni Memedali’den...” (satır: 27). Bu durum Ö1’de yaşanan değişimin ötekiler üzerindeki etkisini göstermektedir. Burada bir *kırılma* yaşanmaktadır. Öykünün *birinci öznesi* eski çekingen kimliğinden uzaklaşmaktadır. Artık daha rahat konuşmakta ve davranmaktadır: “Memedali, sonra da dünyanın en doğal sözünü söyler gibi karşılık vermişti: Evet konuştum...” (satır: 37- 39).

İkinci kesitlemede öykünün diğer bir *edeni* olan Ağam (Ö3) dâhil olur. Ö3 cesur, girişken ve karşısındakine söz geçirip sözünü dinletebilen biridir. Anlatıcı bu durumu şu şekilde anlatmaktadır:

Ne var ki, düşünüp taşındıkça, bir türlü kendine yakıştıramıyordu bunu: ağamın, yıllardan beri, aşağı yukarı ayda bir kez, İdiris'in hep kilitli kapısını kendi eliyle açarak korkusuzca odasına girdiğini biliyordu; İdiris'in, ağam içeriye girer girmez, gece gündüz hiç durmadan bağırıp çağıran, eline geleni parçalayan, önüne gelene saldıran bir İdiris olmaktan çıkıp kuzu gibi bir adam oluverdiğini de biliyordu... (satır: 46- 54).

Ö1, Ö2'nin yanına gitmek, Ö2'nin evinin bulunduğu *uzama* girebilmek için cesaret bulmaya çalışmaktadır. Ö3'ün cesur tavırlarını kendine örnek alarak isteğini gerçekleştirmeye çalışmakta ve aynı zamanda da korkmayı kendine yakıştırmamaktadır: “Ne var ki, düşünüp taşındıkça, bir türlü kendine yakıştıramıyordu bunu...” (satır: 46- 47) ve “Demek ki, buralara yaklaşmak pek de öyle olmayacak bir şey değil diyordu kendi kendine.” (satır: 54- 55). Ö1 kendini Ö3 ile karşılaştırmakta ve onun

yaptıklarından güç almaya çalışmaktadır. Bu betisel karşılaştırma bağlamında Ö1, Ö3'e göre daha çekingen, daha az cesur ve cesaretsizdir. Ancak sonrasında kahramanımız kendisinde eve girme cesaretini bulmuştur: “Yapacağım: ‘ölümünden öte yol yok’ demişti sonunda. İşte yapmıştı da: aşılmaz sınırın ötesindeydi.” (satır: 56- 58). Artık eskisinden daha cesur ve çekingen olmayan bir Ö1 karşımızda bulunmaktadır. Anlatıcı duruma şu şekilde dikkat çekmiştir:

Katlanılmaz kokulara, katlanılmaz çıgıllara meydan okurcasına, elleri ceplerinde, gözleri yerde, ağır ağır yürüyüp gelmiş, tam pencerenin dibine, İdiris'in, parmaklıklar arasından şöyle bir elini uzatınca, gırtlığına sarılıvermesinin işten bile olmadığı bir yere oturup duvara belini vermekten de çekinmemiştir. (Satır: 58-64)

Ö1 kişilik olarak da bir dönüşüme uğramıştır. Kahramanın dönüşümünü şekil üzerinde şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 9: Memedali'nin Kişiliksel Değişimi

	Eve Girmeden Önce	Eve Girdikten Sonra
Cesaret	-	+
Özgüven	-	+
Çekingenlik	+	-
Kararlılık	+	+

Ö1'de eve girmeden önce olmayan cesaret ve özgüven cesaretli olmaya ve özgüvenli olmaya dönüşmüştür. Kendisinde var olan çekingenlik ise artık bulunmamaktadır. Kahramanda her iki durumda da olan, değişmeyen ve kendisinin İdiris'in evine ulaşmasını sağlayan tek şey kararlılığıdır.

Anlatıcının da değiştiği üzere, “...Memedali sanki İdiris'e değil de kendi kendine ulaşmaya çabalıyordu sanki burada...” (satır: 65- 67), Ö1 Ö2'nin evinin bahçesine sadece Ö2'yi bulmak için değil aynı zamanda kendini gerçekleştirmek ve bulmak için de girmiştir. Bu süreç sadece Ö2'ye ulaşma süreci değil aynı zamanda Ö1'in kendine de ulaşma ve varolma sürecidir.

Ö1'in Ö2'nin hayalini görmesi, “... İdiris, yıllardır içinde yürüdüğü, koyu karanlığı yararak bilinç düzeyine gelmek...” (satır: 100- 102), İdiris ile konuşması, “Sana soruyorum nerdesin şimdi?” (satır: 108), “Cehennem” (satır: 117), sözcelerinde geçen bilgiler bize İdiris'in kişiliği hakkında sunulan göstergelerdir. “...herkesin yüzde

yüz dilsiz, yüzde yüz deli bildiği bir adamın...” (satır: 112- 113). Bu göstergeler çerçevesinde Ö2 etrafı tarafından dilsiz ve deli olarak bilinmektedir.

Ö1’in Ö2 ile karşılaştığı sırada Ö2’nin acı çektiği anlaşılmaktadır: “... işte şimdi, son sorudan sonra, yaralı bir hayvan gibi inlemeye başlamıştı; evet, yalnız inliyordu, sönük sönük alçacıktan.” (satır: 127- 130). Anlatıcının işaret ettiği üzere, “ ‘Bir köpek gibi’ diyordu Memedali, ‘geri gelmiş bir köpek gibi’.” (satır: 130- 131), sözceleri Ö1’in bu durumunu bir köpeğin *inlemesi* ve *hırlamasıyla* özdeşleştirmektedir.

Ö1’in ilk başlardaki isteğinin Ö2’nin evine giderek kendi içinde barındırdığı bir korkuyu ve tiksinnmeyi yenmek olduğu söylenebilir: “... belki yalnız bir korkuyu, bir tiksintiye yenmekti dostumun istediği, tümüyle yüzeysel bir merakı gidermekti...” (satır: 139- 141). Ancak Ö2’nin evine gidildikten ve kendisinin hayalini gördükten sonra Ö1’in istekleri değişir. Artık ilk aşamadaki yüzeysel istekleri yerini daha derinlerine bırakır:

... dostumun istediği, tümüyle yüzeysel bir merakı gidermekti, ama şimdi, yüzeye dokunduktan sonra, bu kadarıyla yetinmiyordu. Ötegeçe’nin Ötegeçe’den alabildiğine uzaklaşmış parçasına yeniden girdiği, böylelikle, hiç değilse kendi bakımından, kopmuş bir bağı yeniden düğümlediği bugünlerde, İdiris’i de nicedir uzak kaldığı yere, yaşayan, duyan, konuşan, susmayı ve uyumayı bilen insanların yurduna getirmeyi istiyordu, ne desek boştu... (satır: 140- 148).

“Tümüyle yüzeysel bir merakı gidermekti” ve “bu kadarıyla yetinmiyordu” söylemsel öğeleri bize bir değişimin olduğunu, artık isteklerin de ilk duruma göre farklılaştığının ipuçlarını vermektedir. Artık Ö1 sık sık, “... ne desek boştu: en azından günde iki, üç kez, İdiris’in penceresinin önüne çökerek...” (satır: 148- 150), olur olmaz zamanlarda, “Bazı bazı, oyunların, şakaların en gergin yerlerinde bile, birden bire aramızdan ayrılarak donmuş eve doğru koşmaya başladığını görenler...” (satır: 153- 155), Ö2’nin evine gitmeyi istemektedir.

Kesitlemede Ö1’in Ö2’nin evine girme aşamasında uzam esenliksiz bir görünüm sergilemektedir. “Katlanılmaz kokular”, “katlanılmaz çığlıklar”, “sarılıvermesinin işten bile olmadığı bir yer” nitelemeleri bu durumun göstergesidir:

Katlanılmaz kokulara, katlanılmaz çığlıklara meydan okurcasına, elleri cepte, gözleri yerde, ağır ağır yürüyüp gelmiş, tam pencerenin dibine, İdiris’in, tam parmaklıklar arasından elini şöyle bir uzatınca, gırtlığına sarılıvermesinin işten

bile olmadığı bir yere oturup duvara belini vermekten de çekinmemişti. (satır: 59-64).

Ancak bir süre sonra Ö1 esenliksiz olan uzama alışmaktadır. Ö2'nin evindeki rahatsız edici unsurlar artık ona eskisi gibi sıkıntı vermemektedir:

Neden sonra, bir mucize olmuş gibi, yüreği alışılmış vuruşlarına kavuşunca, burnunun direğini sızlatan kokunun da, sonu gelmez çığlıkların, anlatılmaz homurtuların da pek öyle katlanılmaz şeyler olmadığını düşünmüştü: ' Neredeyse alıştım' demişti içinden. (satır: 72- 77)

Bu aşamada uzamda rahatsız edici unsurlar yer almasına rağmen Ö1 kendi içinde bunlardan etkilenmemeye başlamaktadır. Uzam esenliksiz olmaya devam etmekle birlikte kahramanın alışmasından kaynaklanan, eskisi kadar rahatsız edici bir durum bulunmamaktadır.

Ö2'nin evi Ötegeçe'de yer almakla birlikte Ötegeçe'den uzaklaşmış bir uzam olarak görülmektedir: “Ötegeçe'nin Ötegeçe'den alabildiğine uzaklaşmış parçasına yeniden girdiği...” (satır: 143- 144). Ayrıca söz konusu uzamın tekrar Ötegeçe'ye girdiği dile getirilmektedir.

Ö2'nin bulunduğu uzam soyut bir uzamdır. Çünkü soyut uzamda konuşan, susan insanlar bulunmamaktadır. Ö1'in isteği Ö2'yi bulunduğu uzamdan çıkarıp tekrar eski uzamına yani konuşmayı, susmayı bilen insanların somut uzamına getirmektir: “...İdiris'i nicedir uzak kaldığı yere, yaşayan, duyan, konuşan, susmayı ve uyumayı bilen insanların yurduna getirmek istiyordu, ne desek boştu...” (satır: 146- 148).

Ben ve Öteki kitabında yer alan öyküler şimdiki zamanda anlatıcının yaşadıklarını hatırlayıp anlatmasından oluşmaktadır. Öykülerdeki zaman ayrımı, hem zaman hem de olay örgüsüne bağlı olarak, kahramanda gerçekleşen değişimler bağlamında metin içerisinde görülebilmektedir (Kıran, 1999: 153).

Tablo 10: Anımsama ve Yaşanmış Zamanın Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi)	Yaşanmış Zaman (Geçmiş)
“ ‘Biliyorum benden kaçmak istiyorsun’ demişti.’ ” (satır: 30). “Sana soruyorum, nerdesin şimdi?” (satır: 108). “ Deli misin? Delirmek mi istiyorsun? (satır: 160- 161).	“ ‘Biliyorum benden kaçmak istiyorsun’ demişti.’ ” (satır: 30). “Evet konuştum....” (satır: 31). “...ağamın yıllardan beri, aşağı yukarı ayda bir kez... (satır: 47- 48). “ Fazla fazla bir sözcüğünü anladığı, daha doğrusu anladığını sandığı bu garip dertleşmeden önce...” (satır: 138- 139).
Öyküleme zamanı	Öykü zamanı
“Biliyorum”, “Soruyorum”, “Şimdi”, “İstiyorsun”	Demişti, “Konuştum”, “Yıllardan beri”, “Önce”

Tablo 10’da verilen örneklerde görüldüğü üzere *anımsama zamanı* ve *yaşanmış zaman* arasında farklılıklar bulunmaktadır. {-yor} biçimbirimi ve “şimdi” ilgeci şimdiki zamana yani *anımsama zamanına* gönderimde bulunmaktadır. Geçmişte yaşanmış bir olay şimdi hatırlanmaktadır. {-mİş} ve {-DI} biçimbirimleri, “yıllardan beri” ve “önce” sözcesi *yaşanmış zamana* yani geçmiş zamana gönderimde bulunmaktadır. Bu durumda *yaşanmış zaman*, *öykü zamanıdır*. Öykü, yaşananlar anlamına gelmektedir. Bu sebeple geçmişe gönderimde bulunan söylemsel öğelerle ifade edilir. *Anımsama zamanı* ise *öyküleme zamanıdır*. Çünkü öykü yaşanmıştır, bitmiştir. Anlatıcı üretici anlatma edimiyle öykülemeyi gerçekleştirmektedir.

... dostumun istediği, tümüyle yüzeysel bir merakı gidermekti, ama şimdi, yüzeyle dokunduktan sonra, bu kadarıyla yetinmiyordu. Ötegeçe’nin Ötegeçe’den alabildiğine uzaklaşmış parçasına yeniden girdiği, böylelikle, hiç değilse kendi bakımından, kopmuş bir bağı yeniden düğümlediği bugünlerde, İdiris’i de nicedir uzak kaldığı yere, yaşayan, duyan, konuşan, susmayı ve uyumayı bilen insanların yurduna getirmeyi istiyordu, ne desek boştu... (satır: 140- 148).

Metinde görüldüğü üzere, “şimdi”, “yeniden”, “bugünlerde” söylemsel öğeleri birer zaman göstergesidir. Bununla birlikte bu zamansal öğeler bir dönüşümü simgelemektedir.

Öykünün ilk kesitinde yer alan anlatı izlencesi Ö1’in Ö2’nin evine girmesiyle değişim göstermektedir.

$A\dot{I} = [\text{Ö1} \rightarrow (\text{Ö1} \vee \text{N2}) \rightarrow (\text{Ö1} \wedge \text{N2})]$ Ö1: Memedali
N2: İdiris’in evi

Ö1 *değer nesnesi* olan “İdiris’in evi”ne gitmeyi ve onunla konuşmayı istemektedir: “Ne var ki düşünüp taşındıkça bir türlü kendine yakıştıramıyordu bunu...” (satır: 45- 46). Bu aşama *eyletim (yapmasını- istemek)* aşamasıdır ve N2’ye ulaşmayı istemektedir. Burada bir *kırılma* gerçekleşmektedir. Sonrasında verdiği kararı uygulayıp *değer nesnesine* ulaşmaktadır: “ ‘Evet konuştum...’ ” (satır: 39) Böylelikle *edim* aşaması gerçekleşir. Ancak *eyletim* aşamasından, Ö2’yle konuşmayı gerçekleştirme durumuna yani *edim* aşamasına geçmeden önce *edinç* aşamasını gerçekleştirmektedir.

Edinç aşamasında /*yapmaya- muktedir olmak*/ kipliği söz konusudur. Kahraman arzuladığı nesneye ulaşmak için gerekli güce muktedir olup olmadığını sorgular. *Yapmasını- istemekten (eyletim)* /*yapmaya- muktedir olmak*/ kipliğine geçilmektedir. Kahraman *kipsel nesnesi* ile ilişki halindedir: “ ‘Demek ki, buralara yaklaşmak pek öyle olmayacak bir şey değil,’ diyordu kendi kendine. Başkasının kolaylıkla yaptığını kendisi neden yapamayacaktı?” (satır: 54- 56). Kahraman burada istediği *değer nesneye* ulaşp ulaşamayacağını sorgulamanın yanı sıra kendisinde bunu yapabilecek gücün olduğuna da karar verme aşamasındadır. “ ‘Yapacağım: ölümden öte yol yok’, demişti sonunda.” (satır: 56- 57). Ö1 artık kendisinde bu gücün olduğuna karar vermiştir. Böylelikle *edinç aşaması* gerçekleşmiştir. Bundan sonraki aşama *edim* aşamasıdır. Ö1’in İdiris’in evine gitmesiyle bu aşama da gerçekleşmektedir: “ İşte yapmıştı da: aşılmaz sınırın ötesindeydi.” (satır: 57- 58).

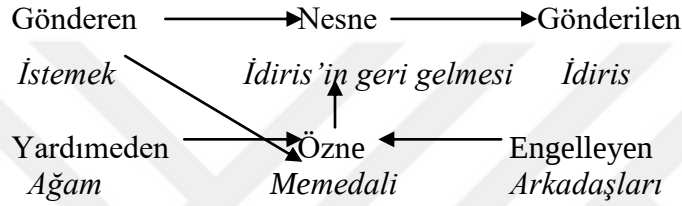
Öykünün kahramanı kendine ulaşmasının mümkün olup olmadığını, diğer bir ifadeyle buna muktedir olup olmadığını sorgulamaktadır. Ö1 bu durumda henüz *edinç* aşamasındadır: “hep burada, bu boşlukta yalpalanıp duracakmış gibi geliyordu Memedali’ye.” (satır: 71- 72).

$A\dot{I}=[\text{Ö1} \rightarrow (\text{Ö1 V N3}) \rightarrow (\text{Ö1 V N3})]$ Ö1: Memedali
N3: Kendisi

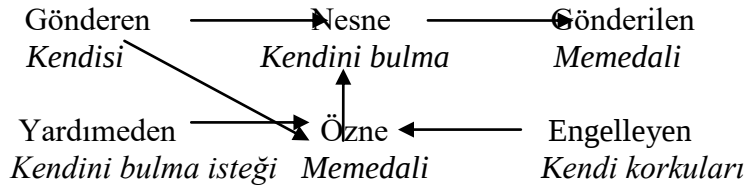
Ö1 ilk başlarda, belki de sadece içindeki korkuyla ve tiksiniyle yüzleşmek istemektedir: “... belki yalnız bir korkuyu, bir tiksintiyi yenmekti dostumun istediği, tümüyle yüzeysel bir merakı gidermekti...” (satır: 139- 141). Ancak bu yüzeysel merak giderildikten sonra Ö1’in isteklerinde bir değişim meydana gelmektedir: “...ama şimdi, yüzeye dokunduktan sonra, bu kadarıyla yetinmiyordu.” (satır: 141- 143). Yüzeysel

merakın giderilmesi ve yakalamış olduğu cesaret ile birlikte Ö1, Ö2'yi normal koşullarda yaşayan insanların arasına karıştırmak istemektedir. Diğer bir ifadeyle Ö2'yi geri getirmek istemektedir. Anlatıcı bu duruma şu şekilde işaret etmektedir:

Ötegeçe'nin Ötegeçe'den alabildiğine uzaklaşmış parçasına yeniden girdiği, böylelikle, hiç değilse kendi bakımından, kopmuş bir bağı yeniden düğümlediği bu günlerde, İdiris'i de nicedir uzak kaldığı yere, yaşayan, duyan, konuşan, susmayı ve uyumayı bilen insanların dünyasına getirmek istiyordu, ne desek boştu... (satır: 143- 148).

Ö1, nesnesine ulaşmak istemektedir. Yüzeysel merakın giderilmesi isteği ya da istemek kipliği (gönderen) Ö1'i harekete geçirip nesnesine ulaşması için güdülemektedir. Öznenin nesnesine ulaşmasında yardımeden ise Ö3'tür. Ö1, Ö3'ün daha öncesinde defalarca Ö2'nin evine girmesi, "... ağamın yıllardan beri, aşağı yukarı ayda bir kez, İdiris'in hep kilitli kapısını kendi eliyle açarak korkusuzca odasına girdiğini biliyordu..." (satır: 47- 50), ve bundan aldığı cesaretle, " 'Yapacağım ölümden öte yol yok' demişti sonunda." (satır: 56- 57), nesnesine yönelmesi söz konusudur. Engelleyen ise Ö1'in arkadaşlarıdır. Kendisini bu istekten vazgeçirmek için dil döküp ikna etmeye çalışmaktadırlar: "... susmayı ve uyumayı bilen insanların yurduna getirmek istiyordu, ne desek boştu..." (satır: 147- 148). Bu yönelmelerin sonucunda ise Ö1 Ö2'Nin normal insanların arasına karışmasını sağlayacak ya da sağlayamayacaktır.

Kendini bulma sürecinde Ö1 edeni hem gönderen hem de özne konumunda bulunmaktadır. Özne kendisine ulaşmayı deneyen ve bu süreçte de kendini güdüleyen

bir durum içerisinde. Eyleyenler çizelgesinin *nesnesi* ise Ö1'in *kendini bulması*dır. *Özne* kendini bulmaya yönelmiştir. *Yardımeden kendini bulma isteğidir*. *Engelleyen* ise yine kendisinde bulunan korkulardır. Ö1 kimi zaman var gücüyle kendini bulma isteğini içinde hissetmekte kimi zamansa bu durumun tam zıttı yönde yığılıp kalmak üzere olduğunu hissetmektedir. Kimi zaman ise öyle bir umutsuzluk içerisine düşmektedir ki yer gök bile silinip gitmekte ve hiçbir zaman kendini bulamayacağını düşünüp boşlukta yalpalanıp duracakmış gibi gelmektedir. Arayışın sonucunda bu durumdan etkilenen yine Ö1 (*gönderilen*) olacaktır. Anlatıcı bu duruma şu şekilde işaret etmektedir:

Ama doğrusunu söylemek gerekirse, Memedali sanki İdiris'e değil de kendi kendine ulaşmaya çabalıyordu burada: başka bir çocuğu izlercesine, kimi zaman var gücüyle fırlayıp gitmek, kimi zaman bir daha kalkmamasıya yığılıp kalmak üzere olduğunu seziyor, kimi zaman da yer gök bile silinip gidiyordu: hep burada bu boşlukta yalpalanıp duracakmış gibi geliyordu Memedali'ye. (satır: 65- 72).

2.1.3. Üçüncü Kesit

Öykünün üçüncü kesitinde Ö3 diğer kesitlere göre daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

Kesitin başlangıcı “Ne zamandır İdiris’le iyi kötü bir yeryüzü bağıntısı kurabilen tek insandı ama bu üstünlük kendisini ezerdi...” (satır: 163- 165) sözcesiyle başlar “‘Nedenini bilirsin kuşkusuz, olanları en iyi sen görmüştün; bir düşün’ diyordu” (satır: 234- 236) sözcesiyle biter.

Tablo 11: Üçüncü Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 3 Başlangıç	Kesitleme 3 Bitiş
Ağam’ın İdiris’le bağıntı kurabilen tek insan olması ve bunun ağırlığı altında ezilmesi.	Memedali’nin Ağam’ın hareketine bir sebep bulması.

Ö3 Ötegeçe’de Ö2’yle bağıntı kurabilen tek kişidir. Ancak bu durum bir üstünlük taşımasına rağmen kendisinde eziklik duygusu da uyandırmaktadır: “Ne zamandır İdiris’le iyi kötü bir yeryüzü bağıntısı kurabilen tek insandı ama bu üstünlük kendisini ezerdi...” (satır: 163- 165).

Ö3 için bu iş çetin bir görev niteliğindedir: “Ağamın çetin görevi sonuna yaklaşmış olurdu böylece...” (satır: 212- 213). Kesitin kahramanı Ötegeçeliler için

aşılması imkansız sınırı, “Bizler için aşılması imkansız sınırı geçtikleri sırada...”(satır: 170- 171), aşabilen bir kişiydi.

Ö2 durmadan inleyen, pislikler içinde yatıp kalkan, kendisinin pencereden alması için bırakılan yiyecekleri kendi pisliğiyle karıştırıp yiyen bir kişidir. Ö3’ün görünce irkildiği Ö2’nin karısı da bu nedenlerden dolayı onun ölmesini isteyip söylenmektedir: “Ölmedi gitti!” (satır: 171- 172). Bunların yanı sıra Ö3 bu görevi korkunç bir işkence olarak görüp sıkılğan bir ruh haline bürünürdü. Bu durum içerisinde bile otoriter ve kendinden emin bir şekilde davranmakta, Ö2’nin üzerinde söz sahibi olduğunu ortaya koymaktadır.

Anlatıcı duruma şu şekilde değinmektedir:

Nasıl olsa saçma sözlerdi bunlar: zemherinin azgın soğuklarında bile, açık duran bir pencerenin ardında, gece gündüz, durup dinlenmeden bağırın, kendi pislikleri içinde yatan, pencereye bırakılan yiyecekleri bile çoğu kez bu pisliklere karıştıran, gene de hep böyle dinç kalan adam, Azrail’e kolay kolay yenilmezdi. Bu korkunç işkenceden hiçbir zaman kurtulamayacağını düşünerek, anlatılmaz bir sıkıntıyla kapıyı iterdi ağam, sonra çabucak içeriye girer, var gücüyle bağırmaya başlardı: “Kes sesini! Ben adamı ne yaparım, bilirsin!” (satır: 176- 186).

Ö3, Ö2’nin yanında *kırılma* yaşayıp kişilik değişimi geçirmektedir: “İdiris’le kişilik değiştirdi” (satır: 191). Ö3 başkalarının yapamadığını yapıp Ö2’yi tek başına bağlayıp kontrol altına almakta ve böylelikle bir mucizeyi gerçekleştirmektedir: “ ‘ Çekilin hepiniz, bana bırakın!’ diye bağırıldığı zaman gerçekleştirdiği mucizeyi bir kez daha gerçekleştirdi böylece...” (satır: 189- 191).

Ö3, Ö2’yi yanında iken yaşadığı *kırılma* ile birlikte “rahatsız” , “güçlü”, “otoriter” ve “sıkıntılı” bir durum içerisinde bulunmaktadır. Ö3, Ö2’nin yanına girdiği anda öfkeli ve sert bir biçimde konuşup Ö2’ye emirler verebilmektedir. Bu sayede Ö2’nin temizliği yapılmakta ve normale dönmesi sağlanmaktadır. Kesitin kahramanı oldukça etken, kendisinden beklenen eylemi gerçekleştirebilecek güce ve etkiye sahiptir:

... kendisi kapının önüne dikilerek, sesinin bütün gücüyle, öfkeli öfkeli bağırıp durur, İdiris birdenbire sus pus olarak geri geri gidip duvara yapışır, bomboş gözlerini önüne dikerdi, suçlu bir çocuk gibi büzülüp kalırdı olduğu yerde, Yakınları ancak bundan sonra gelirlerdi... (satır: 191- 196).

Ö3, bu çetin görevi bitip İdiris'in yanından uzaklaştıktan sonra *kırılma* anından sonraki süreç başlamaktadır. Kahraman görevini tamamlayıp odanın kapısını kapattıktan sonra kilitleyip, gerginliğinden ve sıkıntılı ruh halinden kurtulmak için gülümsemeye çalışmakta ve uzamı terk etmek istemekte, özgüveni zayıflamaya başlamış bir halde bulunmaktadır: “Ağamın çetin görevi sonuna yaklaşmış olurdu böylece: üç kadının ardından çıkarak kapıyı kitler, sonra, gülümsemeye çalışarak, ‘Hadi bana Allahısmarladık,’ diye kekelerdi.” (satır: 212- 215).

“Kekelemek” söylemsel ögesi özgüven yitiminin, “gülümsemeye çalışmak” söylemsel ögesi de rahatlamaya çalışmanın göstergeleridir. Ancak her iki durumda da değişmeyen tek şey Ö3'ün rahatsız ya da sıkıntılı ruh hali ve bu durumdan kurtulamamasıdır.

Tablo 12: Ağam'ın Kişilik Değişim Durumu

İdiris'in Yanındaki Ağam	İdiris'ten Uzaklaşmış Ağam
Rahatsız Güçlü Otoriter Sıkıntılı	Rahatsız Sıkıntılı Rahatlamaya çalışan Gülümsemeye çalışan Özgüvensiz Yorgun

Kesitin diğer bir edeni olan İdiris eşi, kızları ve Ağam dışındaki insanlardan kendini soyutlanmış sayılabilecek bir yaşantı içerisinde.

Ö2'nin üstü başı pislik ve kir içerisindedir. Sonrasında içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulmak isteyen Ö3 eve giderek makineyi getirmelerini istemektedir. Makineyi temizleyip yağlayarak rahatlamaya çalışmaktadır. Ardından da bir süre sanki bir özlemi dindirme düşüncesi ve isteğiyle makineyi seyre koyulmaktadır:

... “Makineyi getirin” derdi. Getirirdik. Bir çocuğu sever gibi okşardı makinemizi, büyük bir özenle tozunu alır, inceden inceye temizler, yağlar, kolunu çevirip işleyişini dinler, sonra duvara yaslanır, gözlerini üzerine dikerdi, uzun sürmüş bir özlemi dindirir gibi, kımıldamadan bakardı bir süre. (satır: 225- 230).

Ö1'in bu duruma bakış açısı ise oldukça farklıdır. Ö1, Ö3'ün makine sayesinde Ö2'yi, onun kendisinde yarattığı sıkıntıları ve etkileri, karısını, kızlarını, bugünü, yarını ve tüm yönleriyle yok etmeye ya da azaltmaya çalıştığını düşünmektedir: “Memedali

buna da bir kulp takıyordu şimdi: ağamın, makinemizde, karısıyla ve kızlarıyla, bugünü ve geçmişiyle birlikte, bütün İdiris'i yoketmeye, hiç değilse biraz olsun köreltmeye çalıştığını ileri sürüyordu.” (satır: 231- 234).

Daha önceden de belirtildiği üzere öyküde yaşanan olaylar geçmişte yaşanmıştır. Olaylar *içöyküsel anlatıcı* tarafından anlatılmaktadır. Öykünün üçüncü kesitinde yaşanan zamandan ve yaşanan zamanın kapladığı süreden bahsedilmektedir:

Tablo 13: Anımsama ve Yaşanmış Zamanın Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi)	Yaşanmış Zaman (Geçmiş)
“...kasketini gözlerinin önüne indirir...” (satır: 167- 168) “ Kes sesini! Ben adamı ne yaparım bilirsin!” (satır: 185- 186) “Nedenini bilirsin kuşkusuz...” (satır: 234- 235)	“Ne zamandır İdiris’le yeryüzü bağıntısı kurabilen tek insandı...” (satır: 163- 164) “Ölmedi gitti” (satır: 171- 172) “Çok eskiden, İdiris’i bağlamak için dakikalarca didinip de bu işi ...”(satır: 187- 188)
Öyküleme zamanı	Öykü zamanı
“indirir”, “yaparım”, “bilirsin”, “bilirsin”	“Ne zamandır”, “insandı”, “ölmedi”, “gitti”, “çok eskiden”

Çizelgedeki ilk sözcüde yer alan “ne zamandır” ve “insandı” yapıları yaşanmış zamana işaret etmektedir. “Ne zamandır” sözcüsi Ö3’ün Ö2’yle kurduğu ilişkinin çok eskilere dayandığı ve o günden anlatıcının öyküyü dile getirdiği zamana kadar uzun bir sürenin geçtiğini göstermektedir. Bununla birlikte bu sözcenin kullanımı geçmişte bir yer kaplayan süreci de dile getirmektedir.

“Ölmedi gitti” (satır: 171- 172) sözcüsünde kullanılan {-Dİ} biçimbirimi geçmiş bir zamana gönderimde bulunmaktadır. “Çok eskiden” sözcüsi de içinde bulunan zamandan daha önceki yani geçmiş bir zamana gönderimde bulunmaktadır.

Anımsama zamanı ise şu ana yani hatırlama zamanına gönderimde bulunmaktadır. “İndirir”, “yaparım”, “bilirsin” eylemlerinde kullanılan {-İr} biçimbirimi öyküleme zamanına gönderimde bulunmaktadır.

Üçüncü kesitlemede yer alan uzam önceki kesitlemelerde olduğu gibi Ö2’nin evidir ve eseniksiz bir görünümde.

Ö2’nin evi aşılması olanaksız bir sınırla başlamaktadır: “Bizler için aşılması olanaksız sınırı geçtikleri sırada...” (satır: 170- 171). Bu sınırın aşılması ancak Ö1 ve

Ö3 için mümkündür. Ö1 sınırı aşmak isteğiyle, Ö3 de Ö2'ye yakalaşabilecek güce sahip olmasıyla sınırı aşabilir.

Ö2'nin yaşadığı evde bağlanması da, "... İdiris'i bağlamak için dakikalarca didinip de..." (satır: 187-188), içinde olunan uzamın esenliksiz olduğunun göstergesidir.

Ö2'nin kızlarının ve karısının yerdeki pislikleri temizlemesi ve Ö2'nin üzerini değiştirmesi, yıkaması ve bunu yaparken insanlık dışı bir canlıya yaklaşır gibi davranmaları uzamın esenliksiz olduğunun bir diğer gösterim biçimidir:

...büyük kızı döşemeye sıvanmış pislikleri kazır, küçük kızı bunları süpürür, karısı da İdiris'in yanına gider, kolaylıkla giydirilip çıkarılabilecek bir biçimde hazırlanmış olmakla birlikte, ne zamandır üzerinde kayışlaşmış oldukları için, çıkarılmaları giydirilmelerinden çok daha zor olan giysileri çıkarır, onu çırılçıplak soyardı. Sonra, baş döndürücü bir çabuklukla, başından aşağı sıcak sular dökülürdü altı elden... (196- 204).

Üçüncü kesitlemede özne Ağam'dır. Bu kesitlemede Ö3,i Ö2'nin evine gidip ona ulaşmayı istemektedir.

$$A\dot{I} = [\text{Ö3} \longrightarrow (\text{Ö3} \vee N1) \longrightarrow (\text{Ö3} \wedge N1)]$$

Ö3: Ağam
N1: İdiris

Ö3, N1'in evinde ona yaklaşıp onu yıkamak, temizliğini yapmak ve ahbablığını göstermek istemektedir. Anlatı izlencesinin başında özne (Ö3) nesne (N1) sinden ayrıdır. Dönüşüm gerçekleştikten sonra Ö3 edeni N1'i yıkamakta, temizliğini yapmakta ve görevini yerine getirmektedir. Ö3 görevini yerine getirirken /istemek/, /muktedir olmak/ ve /zorunda olmak/ kipliklerine sahiptir.

Ö3, N1 ile bağlantı kurabilen tek insandır. "Ne zamandır İdiris'le iyi kötü bir yeryüzü bağıntısı kurabilen tek insandı ama bu üstünlük kendisini ezerdi..." (satır: 163-165). Söz konusu üstünlük kendisinde hem bir istek hem de bir zorunluluk doğurmaktadır. Bunun yanı sıra Ö3 ve N1'in arkadaş ve yoldaş olmaları, "Yoldaşını bu sözleri..." (satır: 172- 173), /istemek/ ve /zorunda olmak/ kipliklerini harekete geçirmektedir. Çünkü yoldaşlık bir eylemi yapma isteğini harekete geçirebileceği gibi aynı zamanda zorunda olma isteğini de harekete geçirmektedir.

Ö3'ün gerçekleştirdiği eylem, çetin bir görev olarak adlandırılmaktadır: "Ağamın çetin görevi sonuna yaklaşmış olurdu böylece..." (satır: 212- 213). "Çetin

görev” söylemsel ögesi gerçekleştirilen eylemin /zorunda olmak/ kipliğine dayandığının bir diğer göstergesidir.

Ö3’ün gerçekleştirdiği eylemde /muktedir olmak/ kipliği de söz konusudur. Özne, eylemi gerçekleştirecek gücü kendinde bulmakta ve bunun sonucunda nesne üzerinde yaptırım uygulayabilmektedir: “... var gücüyle bağırmaya başladı: ‘Kes sesini! Ben adamı ne yaparım, bilirsin!’ ” (satır: 185- 186).

Kesitlemede *özne* (Ö3) *nesneye* ulaşmayı istemektedir. Bu isteği güdüleyen yani *gönderen* yine Ö3’ün kendisidir. Özneye nesneye ulaşması için destek olan eyleyen ise *yardımedendir*. Bu kesit için oluşturulan eyleyenler çizelgesinde *yardımedenler* N1’in karısı, iki kızı, Ö3’te bulunan /istemek/ ve /muktedir olmak/ kiplikleridir.

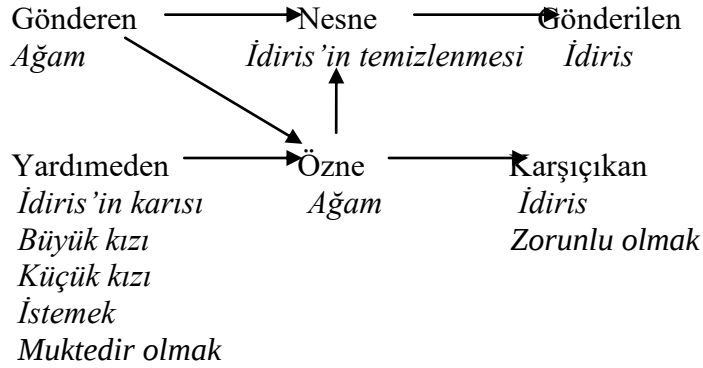
N1’in karısı ve kızları Ö3’ün bu zorlu görevi gerçekleştirmesi için ona yardım etmektedir. Ö3, N1’i sakinleştirdikten ve yanına yaklaştıktan sonra N1’in karısı ve kızları odaya girmektedir. Büyük kızı yere yapışmış olan pislikleri temizlemekte, küçük kızı ise bunları süpürmektedir. Karısı ise N1’in giysilerini çıkartıp temiz olanlarını giydirmektedir:

... büyük kızı döşemeye sıvanmış pislikleri kazır, küçük kızı bunları süpürür, karısı da yanına gider, kolaylıkla giydirilip çıkartılabilecek bir biçimde hazırlanmış olmakla birlikte, ne zamandır üzerinde kayışlaşmış oldukları için, çıkarılmaları giydirilmelerinden çok daha zor olan giysilerini çıkarır, onu çırılçıplak soyardı. (satır: 196- 202).

Ö3’ün nesneye yönelmesinde *engelleyenler* ise öncelikle İdiris’tir. İdiris yanına kimseyi yaklaştırmak istememekte ve buna direnmektedir. Bu durum İdiris’in yanına yaklaşan Ö3’ün ona bağırmasından anlaşılmaktadır: “... var gücüyle bağırmaya başladı: ‘Kes sesini! Ben adamı ne yaparım, bilirsin!’ ” (satır: 185- 186). Bir diğer karşıçikan ise Ağam’ın bu eylemi bir yönden zorunlu olarak yapması yani /zorunda olmak/ kipliğidir: “Ağamın çetin görevi sonuna yaklaşmış olurdu böylece...” (satır: 212- 213).

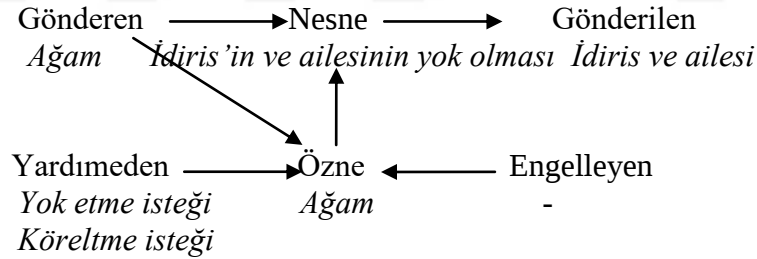
Tüm bunlar sonucunda bu durumdan etkilenen yine İdiris (*gönderilen*) olacaktır. Bu sonuç ise eyleyenler çizelgesinin gönderilen eyleyenini oluşturmaktadır.

Bu açıklamalar eyleyenler çizelgesinde şu şekilde gösterilebilir:

Üçüncü kesitlemenin eyleyenler çizelgesini ve anlatı izlencesini meydana getiren olaylar Ö1'in gözünde daha farklı bir durumdadır. Ö1'e göre Ö3'ün İdiris'in ve ailesinin yok olmasına (nesne) çalışmaktadır. Ö3'ü güdüleyen kendisidir. Ö3'e *yardımeden yok etme* ve *köreltme isteği*dir. Bu eylemi yapmasına *engelleyen* yoktur. Bunun sonucunda, *gönderilen* eyleyi çerçevesinde, etkilenenler İdiris ve ailesi olacaktır.

Söz konusu durumun eyleyenler çizelgesindeki gösterimi:

2.1.4. Dördüncü Kesit

Dördüncü kesit “Düşünüyordum insanların, nesnelerin, oldukları yerde, oldukları gibi taşlaştıkları bir anda...” (satır: 237- 238) sözcüyle başlar, “Buydu bütün gördüğüm” (satır: 283) sözcüyle biter.

Tablo 14: Dördüncü Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 4 Başlangıç	Kesitleme 4 Bitiş
İdiris'in evin içine makineyi almak için yürümesi.	Anlatıcının her şeyi gördüğünü söylemesi.

Ö3 öykünün diğer kesitlerinde olduğu gibi güçlü bir kişilik sergilemektedir: “...ağamın o kocaman adamı bir kaya gibi devirip sırtına oturduğunu, başını kaldırıp kaldırıp yere vurduğunu...” (satır: 263- 265).

Ö2’nin makineyi alma davranışının karşısında durup onunla mücadele etmektedir. Bu mücadelenin sonucunda da Ö2’nin elinden makineyi almayı başarmaktadır: “Çantasını atmasıyla makineyi alması bir olmuştu...” (satır: 252- 253). Bu davranıştan sonra Ö2 ve Ö3 korkunç bir kavgaya tutuşmaktadır: “ Taşlar gibi indirilen, karşılıklı ve sayılmaz yumrukların korkunç sesini...” (satır: 258- 259).

Ö2 ise güçlü bir duruş sergilemekte, ancak Ö3 karşısında yenilgiye uğramaktadır: “... ağam düşmanını kollarından çekerek Cahan’a doğru sürüklemiş, kanlı başını bir süre suya daldırmış...” (satır: 278- 279). Sözcede geçen “sürüklemek” eylemi ve “kanlı baş” sıfat öbeği Ö2’nin yenilgiye uğradığının göstergesidir.

Bunların yanı sıra Ö2’nin Ö3’den korkması, “... öfkeli öfkeli bağırıp durur, İdiris birden bire sus pus olarak geri geri gidip duvara yapışır...” (satır: 192- 194), bu kavgada yenilmesinden sonra gerçekleşmektedir.

Ö2’nin eve gelip dikiş makinesini alma girişimi anlatıcı ve annesinin hayatında bir dönüm noktası niteliğindedir:

Eşiğimizi aşar aşmaz sonrasızlığa atacaktı sanki adımını; sonrasızlığa ayak basmasından sonra da her şey bitecekti, hiç değilse bizim için; nesneler ve insanlar, bu arada anamla ben, yeniden canlansak bile, dünya artık eski dünya olmayacaktı: ters yüz olmuş bir ortamda yaşayacaktık. (satır: 243- 249).

Ö3’ün dönüşüyle, sınır aşılmadan, bir dönüşüm meydana gelmektedir: “İdiris makineyi geri almaya kalkınca, büsbütün hızlanmıştı dönüş...” (satır: 254- 255). Ö3 burada dönüşümü gerçekleştiren eden konumundadır.

İkinci kırılma yine Ö3 tarafından Ö2’yi tekrar alt etmesiyle gerçekleşmektedir:

Ama, umutsuzluğumuzun en son noktasında, birdenbire, ağamın o koca adamı bir kaya gibi devirip sırtına oturduğunu, başını kaldırıp kaldırıp yere vurduğunu, düşmanının, zorlu bir çabayla, kendisini kapımıza doğru savurarak doğrulmasından sonra... (satır: 262- 267).

Sözcede geçen “ama” söylemsel ögesi, “umutsuzluk”, “son nokta”, “birdenbire” sözcüklerinin kullanımı, bir değişimin başladığının ve devam ettiğinin göstergesidir.

Dördüncü kesitte Ö3'ün askerden dönmesinden ve Ö2'yle olan kavgalarından bahsedilmektedir. Önceki kesitlemelerde ise Ö3 ve Ö2'nin dostluklarından ve İdiris'in içinde bulunduğu kötü durum anlatılmaktadır. Böylelikle bu kesitlemede *geri sapım* yapılmıştır. *Geri sapım*, şu anda gerçekleşen temel anlatıdan önce meydana gelen bir olayın anlatıcı tarafından dile getirilmesi (Guillemette ve Lévesque, 2016) ve anlatıcının bir durumu anlatırken daha önce gerçekleşmiş olan bir duruma geri dönüş yaparak o olaydan bahsetmeye başlamasıdır. Öyküleme zamanı içerisinde öykü zamanına dönüş durumu söz konusudur.

Yapılan bu *geri sapım* sayesinde Ö3 ve Ö2'nin geçmişteki ilişki durumları hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

Kesitlemede uzam, anlatıcının da içinde bulunduğu, sonrasında da Ö3'ün geldiği evdir. Ev edilen kavgadan, atılan yumruklardan, ağlamalardan ve korkunç seslerden kaynaklı olarak esenliksiz bir görünüm sergilemektedir:

İdiris makineyi geri almaya kalkınca, büsbütün hızlanmıştı dönüş: anam şimdi yerde duran makinenin üzerine kapanarak, bir ölüye ağlar gibi, çığlık çığlığa ağlarken, ağamla İdiris kavgaların en korkuncuna başlamışlardı. Taşlar gibi indirilen, karşılıklı ve sayılmaz yumrukların korkunç sesini kulaklarımdan çok, etimde, kanımda duyuyor, dev adamın kara- kuru ağamı çok geçmeden cansız bir yığın olarak bırakıp gideceğini düşünüyordum. (satır: 255- 262).

Ö2, anlatıcının ve annesinin de bulunduğu odaya girerek dikiş makinesini almak istemektedir. Bu eyleminin sonucunda da başarılı olmaktadır.

$Aİ = [\text{Ö2} \longrightarrow (\text{Ö2} \vee \text{N4}) \longrightarrow (\text{Ö2} \wedge \text{N4})]$ Ö2: İdiris
N4: Makine

Ancak Ö2'nin ardından odaya Ö3'ün girmesi ve Ö2'yle kavgaya tutuşmaları üzerine durumda bir *kırılma* meydana gelip N4 Ö3'e geçmiştir.

$Aİ = [\text{Ö3} \longrightarrow (\text{Ö2} \wedge \text{N4}) \longrightarrow (\text{Ö2} \vee \text{N4})]$ Ö3: Ağam
Ö2: İdiris
N4: Makine

$Aİ = [\text{Ö2} \longrightarrow (\text{Ö2} \vee \text{N4}) \longrightarrow (\text{Ö2} \wedge \text{N4})]$ Ö2: İdiris
N4: Makine

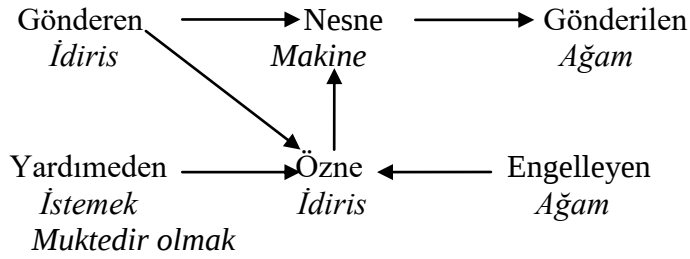
Ö2'nin ulaşmak için çabaladığı *değer nesne* dikiş makinesidir. Tüm mücadelesini bunun için vermektedir. Ancak makine sadece Ö2 için değil aynı zamanda Ö3, anlatıcı ve annesi için de değer nesne konumundadır.

Ö2, makinenin alınması (*nesne*) için gösterdiği çabada kendi kendini harekete geçirmektedir. Bu durumda Ö2 sadece özne değil aynı zamanda *gönderen* konumundadır. Kendisine *yardımeden*, */istemek/* ve */muktedir olmak/* kiplikleridir. Ö2'nin bu kipliklere sahip olması kendisinin Ö3 ile giriştiği mücadeleden anlaşılmaktadır. Anlatıcının da değindiği gibi; “ Taşlar gibi indirilen, karşılıklı ve sayılmaz yumrukların korkunç sesini kulaklarımdan çok, etimde, kanımda duyuyor, dev adamın kara- kuru ağamı çok geçmeden cansız bir yığın olarak bırakıp gideceğini düşünüyordum.” (satır: 258- 262).

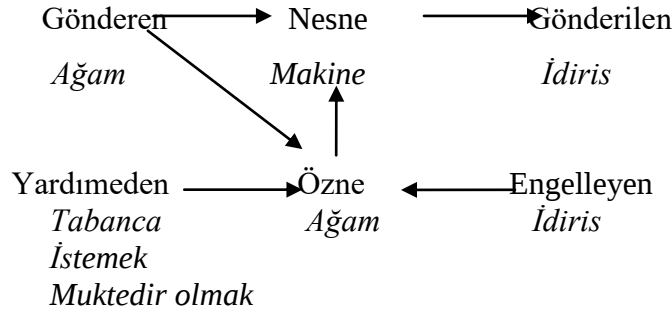
Sözcede geçen “yumruk” gibi kavga göstergeleri ve kavganın kendisi Ö2'nin makineyi istediğinin ve dolayısıyla */istemek/* kipliğine sahip olduğunun göstergesidir. Bunun yanı sıra “ dev adam” sıfat öbeği gücün ve kudretin göstergesi olmasının yanı sıra */muktedir olmak/* kipliğinin de göstergesidir.

Ö2'yi *engelleyen* ise Ağam edenidir. Yukarıdaki sözcede de görüldüğü üzere içinde bulunduğu kavga, karşı çıkmanın bir göstergesidir. Bu durumda Ö2'nin makineyi alması ya da almaması sonucunda *gönderilen* eyleyeni Ağam olacaktır. Çünkü bu durumdan etkilenen Ağam'dır.

Anlatılan durumun *eyleyenler çizelgesinde* gösterimi;

Eyleyenler çizelgesinde yer alan ve *engelleyen* durumunda bulunan Ağam bir canlı olduğu için kendisinin bakış açısıyla da bir başka *eyleyenler çizelgesi* oluşturulabilir:

Ağam edeni *özne* konumundadır ve *değer nesnesi* olan makineye yönelmiştir. Bu yönelimde kendi kendisini güdüleyerek aynı zamanda *gönderen* eyleyeni konumundadır. Yardımeden eyleyeni konumunda da Ö3'ün İdiris'e karşı kullandığı tabanca, "... ağamın kaşla göz arasında kılıfından çıkarılmış tabancaya bağlanan..." (satır: 267- 268) ve " Kara demir İdiris'in altında şaklarken, ikisi de yıkılmıştı." (satır: 273- 274), */istemek/* ve */muktedir olmak/* kiplikleridir.

" Çantayı atmasıyla makineyi geri çekip alması bir olmuştu..." (satır: 252- 253) sözcesinde geçen "çekip almak" eylemi */istemek/* kipliğinin göstergesidir.

Ö3'ün İdiris'i yere vurması, devirip sırtına oturması kendisinde bulunan */muktedir olmak/* kipliğinin göstergesidir:

Ama, umutsuzluğumuzun en son noktasında, birdenbire, ağamın o koca adamı bir kaya gibi devirip sırtına oturduğunu, başını kaldırıp kaldırıp yere vurduğunu, düşmanının, zorlu bir çabayla, kendisini kapımıza doğru savurarak doğrulmasından sonra... (satır: 262- 267).

Kendisine bu yönelim süresince *engelleyen* ise İdiris'tir. Ağam'ın *nesnesine* yönelmesi sonucunda bu durumdan etkilenen (*gönderilen*) İdiris olacaktır.

2.1.5. Beşinci Kesit

Beşinci kesit "İdiris'in bu olaydan sonra bir türlü eski İdiris olamadığı herkesin bildiği bir şeydi..." (satır: 284- 285) sözcesiyle başlar, " Ama tutturdu mu tuttururdu Memedali: İdiris'in sözsüz konuşmalarına, tutarsız davranışlarına daha çok değer veriyordu." (satır: 326- 328) sözcesiyle biter.

Tablo 15: Beşinci Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 5 Başlangıç	Kesitleme 5 Bitiş
İdiris'in Ağam ile kavga etmesinden sonra bir daha eski İdiris olamaması.	Memedali'nin İdiris'in davranışlarını daha tutarlı bulması.

Kesit Ö2'nin dönüşümüyle başlar. Ö2 artık eskisi gibi güçlü ve kuvvetli biri değildir. Elden ayaktan düşmüş, gücünü kuvvetini yitirmiş bir kişidir: “ İdiris'in bu olaydan sonra bir türlü eski İdiris olamadığı herkesin bildiği bir şeydi...” (satır: 284-285).

Ancak Ö2 sadece gücünü kuvvetini yitirmemekte, aynı zamanda görme ve konuşma yeteneğini de yitirip çıldırmaktadır: “ ...ama bu olayla görme ve konuşma yeteneğini yitirerek çıldırması arasında en az bir buçuk yıllık süre bulunduğu da herkesin bildiği bir şeydi.” (satır: 285- 288).

Ö1'e göre Ö2'nin bu durumda olmasının sebebi aradaki en az bir buçuk yıllık boşluk değildir. Ona göre dikiş makinesi iki farklı Ö2'nin sebebidir. Ö3 ile giriştiği korkunç kavga ve sonrasında kanlı başı Cahan' a daldırılıp çıkartılmasaydı böyle olmayacağı düşünülmektedir. Anlatıcı bu duruma şu şekilde değinmektedir:

Memedali böyle uzun bir süreyi göz önüne almak istemiyordu: ona göre, makinemiz iki İdiris'i birbirinden ayıran en kesin çizgiydi: o eski ve korkunç kavgayla, Cahan'ın bulanık sularına daldırılan kanlı başla açıklamak istiyordu her şeyi. (satır: 288- 292).

Ö3 ise daha titiz bir kişi haline dönüşmektedir: “... hasta bir çocuk taşır gibi, dükkan dükkan dolaştırmıştı makinemizi...)” (satır: 304- 305). Hasta bir çocuk sıfat öbeği Ö3'ün titizliğinin bir göstergesidir. Bunun yanı sıra Ö3, N4 sayesinde azimli ve istekli bir kişi haline de gelmektedir: “... sabahlardan akşamlara, akşamlardan gece yarılara dek, soluk almamasıya çalışmış...” (satır: 318- 319).

Anlatıcının annesi çok üzüntülü ve sıkıntılı bir durum içerisinde olup ağlamaktadır: “... anam şimdi yerde duran makinenin üzerine kapanarak, bir ölüye ağlar gibi, çığlık çığlığa ağlarken...” (satır: 255- 257).

Kesitlemenin başlangıcında Ö2'nin başından geçen kavganın sonuçlarıyla görme ve işitme yeteneğini yitirmesinin arasında “en azından bir buçuk yıllık bir süre” (satır:

286- 287) olduğundan bahsedilmektedir. Bu durum iki olay arasında geçen bir sürenin olduğunun göstergesidir. Geçen süre boyunca Ö2'nin değişimi söz konusudur.

Öyküde öykü zamanı devam ederken ara ara anımsamalar olmaktadır. Bu anımsamalar anımsama zamanının yani öyküleme zamanının belirtisidir.

Tablo 16: Anımsama Zamanının Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi)
“Belirmiyor, ama biliyorum...” (satır: 296- 297) “Görmüyor musun...” (satır: 299- 300) “İdiris’in yanından çıkınca, makinesiz edemiyor fıkara” (satır: 300- 301)
Öyküleme Zamanı
“belirmiyor”, “biliyorum”, “edemiyor”

“Belirmiyor”, “biliyorum”, “edemiyor” eylemlerinde kullanılan {- yor} biçimbirimi anımsama zamanını ortaya koymaktadır. Geçmişte olan bir olay şimdi anımsanmakta ve öyküleme zamanı ile ortaya konmaktadır.

Beşinci kesitlemede Ö3 bozuk olan dikiş makinesini tamir ettirmeye çalışmakta, bunun için dükkan dükkan gezmektedir:

Ağam bu kavgadan sonra hasta bir çocuk taşır gibi, dükkan dükkan dolaştırmıştı makinemizi; dükkanlarda sökülüp takılırken hep başında beklemiş, tek çivi artmasın diye gözlerini dört açmıştı. (satır: 303- 307).

Ancak hiçbir dükkânda dikiş makinesinin tamiri yapılamamaktadır. Makinenin tamiri uzun uğraşlar ve azmin sonucunda Ö3 tarafından yapılmaktadır.

... önünde ölü makine, elinde birkaç yetersiz araç, hiç kimseyi içeri almadan, sabahlardan akşamlara, akşamlardan gece yarısına dek, soluk almamasıya çalışmış, sökmüş, takmış, eğriltilmiş, doğrultmuş, belki kırk, belki elli gün sonra, kucağında tıkr tıkr işlemeye başlamış bir dikiş makinesi... (satır: 316- 321).

Süreç belirten öğeler olan “sabahlardan akşamlara” ve “akşamlardan gece yarısına” uzun çalışma zamanlarını ve istemek kipliğini göstermektedir.

Sürecin anlatı izlencesindeki görünümü:

$AI = [\text{Ö3} \rightarrow (\text{Ö3} \vee \text{N5}) \rightarrow (\text{Ö3} \wedge \text{N6})]$

Ö3: Ağam

N5: Makine bozuk

N6: Makine sağlam

Ö3, değer nesnesi olan dikiş makinesinin tamiri sürecinde /istemek/ ve /bilmek/ kipliğine sahip olması nedeniyle istediğini başarıp amacına ulaşmaktadır. Dikiş makinesi bozuktan sağlama dönüşüm göstermektedir.

Ö1, Ö2'nin durumundaki değişimi zamana bağlamamaktadır. Ona göre bu değişimin sebebi Ö3 ile ettiği kavga ve N4'tür: "ona göre makinemiz iki İdiris'i birbirinden ayıran en kesin çizgiydi..." (satır: 289- 290).

Ö1'e göre Ö2'nin durumunu anlatı izlencesinde göstermek gerekirse;

$$A\dot{I} = [\text{Ö3} \rightarrow (\text{Ö2} \vee \text{N7}) \rightarrow (\text{Ö2} \wedge \text{N7})]$$

Ö3: Ağam

Ö2: İdiris

N7: Güç

Ö2 ilk zamanlarda güce ve kuvvete sahip bir kişidir. Gücün ayrı olduğu zaman da gücüyle birlikte olduğu zaman da *durum öznesi* konumundadır. Ö3 ise *işlemci özne* konumundadır. Ö3'ün gerçekleştirmiş olduğu eylem yani kavga sonucunda Ö2 gücüyle *bağlaşıklık*ten gücünden yani *değer nesnesinden ayrı*lık duruma düşmüştür.

Dönüşüme sadece Ö2 değil aynı zamanda Ö3 de uğramaktadır. Ö3'ün dönüşümünde hem kavga hem de dikiş makinesi etkili olmaktadır. Böylelikle Ağam artık titiz bir kişi haline gelmektedir:

Ağam bu kavgadan sonra, hasta bir çocuk taşır gibi, dükkân dükkân dolaştırmıştı makinemizi; dükkânlarda sökülüp takılırken hep başında beklemiş, tek çivi artmasın diye gözlerini dört açmıştı. (satır: 303- 307).

Ağam'ın makine sayesinde ve kavga sonucundaki değişimi anlatı izlencesinde şu şekilde gösterilebilir:

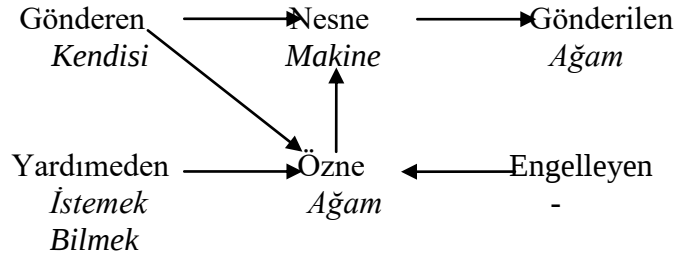
$$A\dot{I} = [\text{Ö4} \rightarrow (\text{Ö3} \vee \text{N8}) \rightarrow (\text{Ö2} \wedge \text{N8})]$$

Ö4: Makine ve Kavga

Ö3: Ağam

N8: Titizlik

Kesitlemeyi *anlatı izlencesinde* göstermek gerekirse;

Ağam edeni hem *özne* hem de *gönderen*, böylelikle kendi kendisini yönlendirmektedir, eyleyenleri konumundadır. Öznenin yöneldiği nesnesi ya da *değer nesnesi* olan dikiş makinesinin tamir olmasını istemektedir. Kendisini *engelleyen* olmamakla birlikte *yardımedenler istemek* ve *bilmek* kiplikleridir. Ö3 kendisinde varolan */bilmek/* ve */istemek/* kiplikleri sayesinde dikiş makinesinin tamirini gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Böylelikle bu durumdan etkilenen (*gönderilen*) yine kendisi olacaktır.

2.1.6. Altıncı Kesit

Altıncı kesit “ ‘Gözlerimle gördüm, biliyorum: ağam bileğinin zoruyla susturmuyor İdiris’i, sesiyle susturuyor,’ diyordu.” (satır: 329- 330) sözcüyle başlar, anlatıcının “ Bense, neden bilmem, gözlerini doğup büyüdüleri topraklarda yummak isteyenlerin yerden göğe kadar haklı olduklarını düşünüyordum.” (satır: 473- 475) sözcüyle biter.

Tablo 17: Altıncı Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 6 Başlangıç	Kesitleme 6 Bitiş
Memedali’nin Ağam’ın İdiris’i nasıl susturduğunu dile getirmesi.	Anlatıcının insanların doğdukalrı toprakta ölmek istemelerini haklı bulduğunu söylemesi.

Ö1, Ö2’nin kızlarının ve eşinin seslerine ve davranışlarına bile katlanamadığını, ancak eskiden onları çok sevdiğini dile getirmektedir: “İdiris benim sesime de alıştı hemen. Ama üç sese alışamıyor: karısıyla kızlarının seslerine. Onların yukarda yürümleri bile kudurtuyor adamı.” (satır: 331- 333).

Ö2’de, daha önce de söylenildiği üzere, bir değişim meydana gelmektedir. Ancak Ö2 sadece Ö3 ile giriştiği kavgadan sonra bir değişim yaşamamaktadır. Aynı zamanda kendisi dışarıda farklı evin içinde farklı bir İdiris olmaktadır:

Biliyordum elbette, akşamları, pencerelerinin altlarından geçenler, dışarıda hiç gülmeyen bu adamın, karısının her sözüne gevrek gevrek güldüğünü, başında boz şapkası, sırtında mendil cebi parlak kalemlerle dolu, lacivert ceketi, elinde körüklü çantası, ayaklarında yanık toprak rengi binici pantolonu, ayaklarında kavuniçi çizmeleriyle bastığı yerleri sarsa sarsa yaklaştığı sezilir sezilmez, ya içeriden, ya dışarıdan, sıkı sıkı kapatılıp susturulmuş yoksul kapıları önünde, yeri, göğü gümbürdeten bir İdiris’in sesine hiç mi hiç benzemeyen, sımsıcak bir sesle, kızlarına türkü ya da ninni söylediğini duyarlar... (satır: 336- 347).

“Dışarıda” uzamsal göstergesi ve “hiç gülmeyen”, “sarsa sarsa yaklaştığı” yeri, göğü gümbürdeten” söylemsel öğeleri İdiris’in dışarıda acımasız, sert ve korku verici bir kişi olduğunu ortaya koymaktadır. Evin içinde ise durum oldukça farklıdır. “gevrek gevrek güldüğü”, “sımsıcak bir ses”, “türkü ya da ninni söylediği” söylemsel öğeleri anlamsal bir farklılık oluşturmakta ve değişimi belirtmektedir.

Tablo 18: İdiris’in Uzamlara Göre Değişimi

Dışarıdaki İdiris	Evdeki İdiris
+ Güçlü + Otoriter + Acımasız + Korkulan + Çekinilen	+ Uysal + Sakin + Sevecen + İlgili

Ö1, Ö2’nin içinde bulunduğu bu gözleri görmeyen, dili tutuk durumu geçmişinde yaptığı kötülüklere bağlamaktadır. Artık yeni bir Ö2 vardır. Bu yeni Ö2, geçmişteki insanlara kötülük yapan ve onları ezen Ö2’ye ulaşmaya çalışmaktadır. Anlatıcının da bu duruma şu şekilde değinmektedir: “Ona göre, şimdi İdiris, görmeyen gözleri, tutuk dili, bukağılı ayaklarıyla, yeni bir İdiris olarak, yok olmuş bir İdiris’in ezdiklerine varmaya çabalıyordu.” (satır: 356- 358).

Ö2’nin tam anlamıyla bilinçsiz olduğu düşünülmemektedir. Çünkü Ö1’in sesini duyunca hemen pencereye gelmekte, Ö3’ün sesini duyunca hemen bir köşeye büzülmektedir: “ Memedali’nin sesini duyunca, hemen koşup pencereye geldiğine, ağamın sesini duyunca, boynunu büküp sustuğuna göre, büsbütün bilinçsiz olduğu söylenemezdi...” (satır: 358- 361).

Ö1 sürekli Ö2'yle konuşmaya gitmeyi istemektedir. Çünkü Ö1, Ö2'nin eskiden acı çektirip zulüm ettiği insanların yanına yaklaşmak ve onların yanında kendini bir köpek gibi hissetmeyi istediğini düşünmektedir:

İşte bu karanlık alana doğru sürüklenip duruyordu odasının içinde, bir iki tekmede kırdığı kapıların, yeni gelinlerin üstünden çektiği yorganların, ak saçlı hastaların altından aldığı döşeklerin, acımadan alıp götürdüğü sinilerin, leğenlerin, kazanların, kilimlerin, kendisini görür görmez taylar gibi kaçan, yalınayak çocukların, ağlayarak ayaklarına kapanan, koca koca adamların yanlarına varmak, onların sıcaklığına sokulup terini koklamak, geri dönmüş bir emektar köpek gibi, ellerini yalamak istiyordu. (satır: 365- 375).

Ö1, Ö2'ye bu imkanı sağlamaktadır. Ö2'nin yanına giderek, onun geçmişinde acı çektiirdiği insanların taklidini yapmaktadır:

... Kabak Hacı oluyordu örneğin. 'İdiris, Kabak Hacı'yı bildin mi?' diyordu pencereden. 'Borcumun yarısını, daha ilk gelişinde, tıkr tıkr saymıştım avucuna, öbür yarısını ertesi gün verecektim... (satır: 378- 382).

Ö1 sonrasında başka bir kişi haline bürünmektedir:

İdiris ben geldim, Yavan Osman, beni iyi belirsin. Altı liracık borcumu iki ay geciktirmeme göz yumacaksın diye en güzel tavuklarımı kendi elimle keserek kapına getirdim her cuma. (satır: 391- 395).

Ö1'e göre Ö2 her şeyi anlamakta ve hatırlamaktadır. Bunu da Ö2'nin çıkardığı iniltilere bağlamaktadır: “İniltilerde sezilen değişmelerden anlıyordu bunu, ya da anladığını sanıyordu...” (satır: 400- 401).

Ö2 acı çekmektedir: “ İdiris'in karşılığı başlamıştı: bitmeyecek gibi gelen bir inilti: en uzun, en acı, en açık yanıt.” (satır: 436- 438).

Kesitlemede söz konusu uzam Ö2'nin yaşadığı ev ve çevresidir. Ancak uzamın esenlikli ya da eseniksiz oluşu İdiris'in evin içindeki ve dışındaki hallerine göre değişmektedir. Ö2'nin evin dışında sergilediği kötü ve acımasız tavırlar, yukarıda bahsedildiği gibi, uzamı eseniksiz bir hale getirmektedir. Ö2'nin evinin içinde ise, yukarıda bahsedildiği gibi, mutluluktan kaynaklı esenlikli bir uzam söz konusudur.

Altıncı kesitlemede daha önceden yaşanan olaylar anımsama zamanı ve söylemsel öğeleri kullanılarak söylenmektedir.

Tablo 19: Anımsama ve Yaşanmış Zamanın Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi)	Yaşanmış Zaman (Geçmiş)
“Gözlerimle gördüm, biliyorum.” (satır: 329). “... ağan bileğinin zoruyla susturmuyor İdiris’i, sesiyle susturuyor. (satır: 329- 330). “Şimdi en sevdikleri bozuyor kafasını...” (satır: 353). “... en sevdiklerini sevmiyor, başkalarını seviyor.” (satır: 354- 355). “Ona göre, şimdi İdiris, görmeyen gözleri, tutuk dili, bukağılı ayaklarıyla...” (satır: 356- 357).	“Gözlerimle gördüm biliyorum.” (satır: 329). “Memedali bu konuda kesin bir şey söylemiyordu ama dönüşün gerçekliği konusunda hiç mi hiç kuşkusu yoktu.” (satır: 406- 408). “Aylardan sonra, kendisiyle beraber aşılmaz sınırı geçerken de aynı inançsızlık vardı içimde.” (satır: 416- 417).
Öyküleme zamanı	Öykü zamanı
“biliyorum”, “susturmuyor”, “susturuyor”, “şimdi”, “bozuyor”, “sevmiyor”, “seviyor” “şimdi”	“gördüm”, “yoktu”, “Aylardan sonra”

“Memedali bu konuda kesin bir şey söylemiyordu ama dönüşün gerçekliği konusunda hiç mi hiç kuşkusu yoktu.” (satır: 406- 408) örneğinde {-Dİ} biçimbirimi yaşanmış zamana işaret etmektedir. “Gözlerimle gördüm, biliyorum.” (satır: 329) sözcesinde kullanılan {-Dİ} biçimbirimi yaşanmış zamanı göstermektedir. Sonrasında kullanılan {-yor} biçimbirimi anımsama zamanına gönderimde bulunmaktadır. “... ağan bileğinin zoruyla susturmuyor İdiris’i, sesiyle susturuyor. (satır: 329- 330), “Şimdi en sevdikleri bozuyor kafasını...” (satır: 353), “... en sevdiklerini sevmiyor, başkalarını seviyor.” (satır: 354- 355) ve “Ona göre, şimdi İdiris, görmeyen gözleri, tutuk dili, bukağılı ayaklarıyla...” (satır: 356- 357) sözcelerine bakıldığında kullanılan “şimdi” söylemsel öğeleri ve {-yor} biçimbirimi anımsama zamanını yani öyküleme zamanını işaret etmektedir.

Kullanılan “şimdi” söylemsel öğesinin karşıtlığı olarak “aylardan sonra” söylemsel ögesi düşünülebilir. “Şimdi” söylemsel ögesi anımsama zamanını gösterirken, “aylardan sonra” söylemsel ögesi olayın yaşanıp bittiğini, artık geride kaldığını (yaşanmış zaman) göstermektedir.

Kesitlemede, Ö1 işlemci özne olarak anlatı izlencesinde yer almaktadır. Ö1 aynı zamanda durum öznesidir. Yani Ö1 içinde bulunduğu durum sözcesini harekete

geçirmekte ve bir dönüşüm meydana getirip ilk başta sahip olmadığı *değer nesnesi* olan İdiris'in geçmişine ulaşmaktadır.

$A\dot{I} = [\ddot{O}1 \longrightarrow (\ddot{O}1 \vee N9) \longrightarrow (\ddot{O}1 \wedge N9)]$ $\ddot{O}1$: Memedali

$N9$: İdiris'in geçmişi

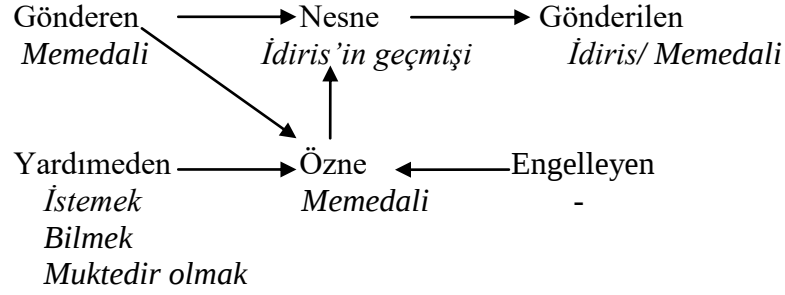
Kesitlemede Memedali *özne* konumundadır. Nesnesi olan İdiris'e ulaşmayı ve onun geçmişiyle yüzleşmesini istemektedir. $\ddot{O}1$ 'i harekete geçiren (*gönderen*) kendisi ve İdiris'in geçmişinin yarattığı etkidir. *Engelleyen* bulunmamakla birlikte *yardımeden*, */istemek/*, */bilmek/* ve */muktedir/ olmak* kiplikleridir. Memedali bu üç kipliğe de sahiptir.

$\ddot{O}1$ 'de */bilmek/* kipliğinin göstergesi şu sözcelerdir: “ ‘Şimdi en sevdikleri bozuyor kafasını’, diyordu Memedali, ‘en sevdiklerini sevmiyor, başkalarını seviyor.’ ” (satır: 353- 355) sözcesi bir bilme durumuna işaret etmektedir. Bunun yanı sıra “ Ona göre, şimdi İdiris, görmeyen gözleri, tutuk dili, bukağılı ayaklarıyla, yeni bir İdiris olarak, yok olmuş bir İdiris'in ezdiklerine varmaya çabalıyordu.” (satır: 356- 358) ve “... İdiris anımsıyordu, bundan hiç kuşkusu yoktu Memedali'nin.” (satır: 361 363) sözcelerinde, özellikle “hiç kuşkusu yoktu” sözcesi */bilmek/* kipliğine işaret eder. Ayrıca “hiç kuşkusu yoktu” sözcisinin benzer kullanımı burada da görülmektedir: “Memedali bu konuda kesin bir şey söylemiyordu ama dönüşün gerçekliği konusunda hiç mi hiç kuşkusu yoktu.” (satır: 406- 408).

$\ddot{O}1$, $\ddot{O}2$ 'nin geçmişiyle yüzleşmesini istemektedir ve bu eylemi gerçekleştirecek güce sahiptir. İstemeseydi ve bu güce sahip olmasaydı $\ddot{O}2$ 'nin yanına gidip ona geçmişini hatırlatacak eylemlerde bulunmayacağı düşünülmektedir. $\ddot{O}1$ 'in kimi zaman Kabak Hacı olması (satır: 378) kimi zamansa Yavan Osman olması (satır: 392) bu duruma örnek olarak verilebilir.

Bu durumun sonunda (*gönderilen*) eyleyenler çizelgesine göre İdiris olacaktır.

Kesitlemeyi *eyleyenler çizelgesinde* göstermek gerekirse;

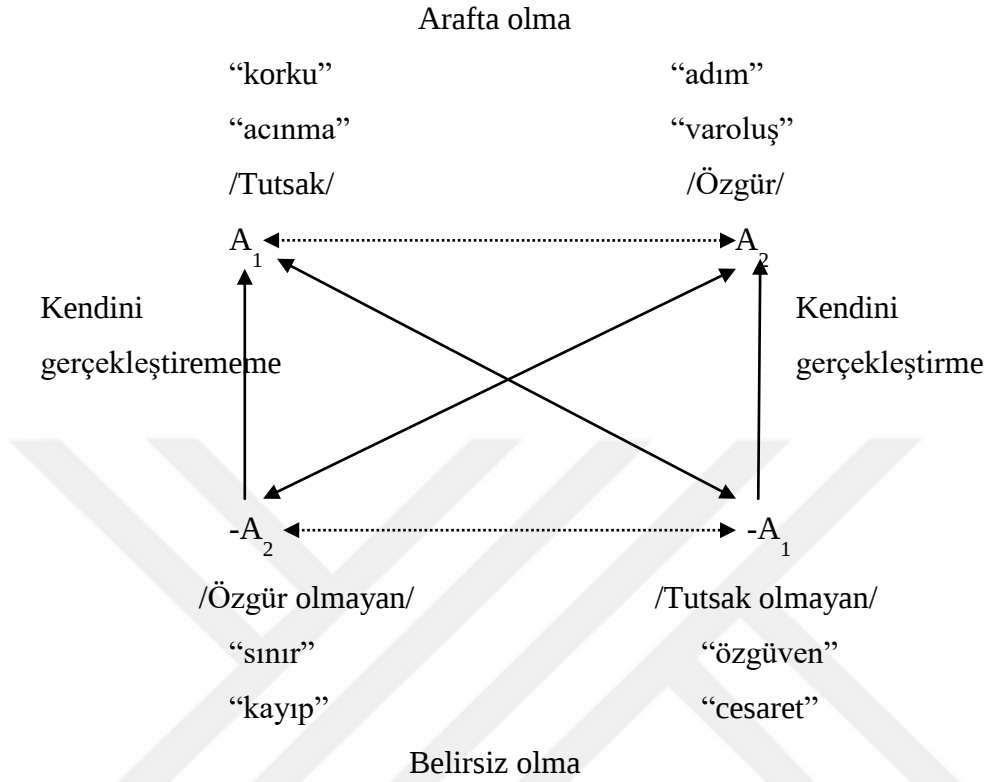

Böylelikle Ö1 değer nesnesi olan İdiris'in evine gitmiş, onun ile irtibata geçmiş, edinç aşamasında bulunan yapmanın oluşundan "oldurum" durumuna geçilip *edim* aşaması tamamlanmıştır. Bundan sonraki aşama yaptırım aşamasıdır. Eyleyenler çizelgesinde de görüldüğü üzere, Ö1 kendisiyle yaptığı anlaşma sonucunda gerçekleştirdiği eylemin hesabını vermektedir. Memedali isteğini gerçekleştirip kendini gerçekleştirmiştir. Yaptırım aşamasında *gönderen*, *işlemci özne* ve *durum öznesi* Ö1'dir.

Derin yapıda ortaya konan izlek "kendini gerçekleştirme"dir.

Söz konusu izleği ortaya koyan belirli karşıtlıklar ve gücül yapılar bulunmaktadır. Böylelikle izlek metindeki derin yapıda yerini almaktadır.

Derin yapıda öykünün karşıtlıkları, çelişmeleri ve içermeleri *göstergebilimsel dörtgen* (fr. carré sémiotique)de şu şekilde gösterebilir;

Benlem adlı öyküde yerdeşlik Ö1'in /özgürlük/ isteğidir. Ö1'in gerek öyküdeki davranışları gerekse anlatıcının dile getirdikleri bu durumu kanıtlar niteliktedir: “Memedali’nin o hiç atılmaz sanılan, şaşırtıcı adımı atmasından önce, İdiris’in evi de, evinin çevresi de Ötegeçe’den kesinlikle kopmuş yerlerdi bizim için...” (Satır: 1-3).

Ö1 o şaşırtıcı adımı atıp istediğini gerçekleştirmiştir. Ona göre özgür olma bu adımı atmakla olmaktadır. Ancak böylelikle kendine ulaşabilecektir:

Ama, doğrusunu söylemek gerekirse, Memedali sanki İdiris’e değil de kendi kendine ulaşmaya çabalıyordu burada: başka bir çocuğu izlercesine, kimi zaman var gücüyle bağırarak fırlayıp gitmek, kimi zaman bir daha kalkmamasıya yığılıp kalmak üzere olduğunu seziyor, kimi zaman da yer gök bile silinip gidiyordu: hep burada, bu boşlukta yalpalanıp duracakmış gibi geliyordu Memedali’ye. (Satır: 65- 72).

Anlatıcının da belirttiği üzere Ö1 kendini aramaktadır. Kendisini tutsak olarak görüp bu durumdan kurtulmaya çabalamaktadır. Ancak kendi içerisinde o aşılmaz olduğu düşünülen sınırı aşmayı başaramama endişesi vardır.

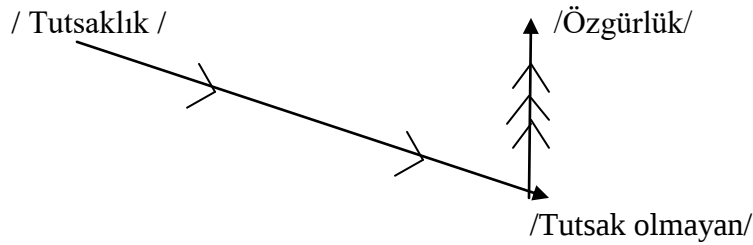
Metne göre Ö1 şaşırtıcı adımı atarsa /özgür/ yerdeşliği gerçekleşmiş olacaktır. /Özgür/ yerdeşliği öykü içerisinde “adım” ve “cesaret” betileriyle verilmiştir. Diğer bir

deyişle bu yerdeşlik yüzey yapıda kendini betilerle var etmiştir. Aynı zamanda Ö1, Ö2'yi, çabası ve korkusuzca davranması sonucunda, Ötegeçe'ye yeniden getirirse, /tutsak olmayan/ yerdeşliği, gerçekleşmiş olacaktır. “Çaba” ve “korkusuz” betileri /tutsak olmayan/ yerdeşliğini gösterir. Bunun yanı sıra Ö1'in Ö2'nin evine gitmekten korkması, bu durumun metin içerisinde “korku” ve “boşluk” betileriyle verilmesi /tutsak/ yerdeşliğinin göstergesidir. Ö1 aşılmaz sınırı geçemezse /özgür olmayan/ yerdeşliği hayat bulacak, böylelikle de kendini gerçekleştiremeyecektir. Bu yerdeşliği meydana getiren ise “sınır” ve “kayıp” betileridir.

Ö1, Ö2'nin evine gitmekten korkarsa ve aynı zamanda şaşırtıcı adımı atarsa hem /tutsak/ hem de /özgür/ izleği gerçekleşeceği için arafta kalır. Ö2'yi yeniden Ötegeçe'ye getirme durumunda /tutsak olmayan/ yerdeşliği gerçekleşir. Ancak bunun yanında aşılmaz sınırı geçemezse /özgür olmayan/ yerdeşliği de gerçekleşir. Böylelikle ne /tutsak olmayan/ ne de /özgür olmayan/ yerdeşlikleri söz konusu olur ve belirsiz olma gerçekleşir.

Ö1'in Ö2'yi yeniden Ötegeçe'ye getirmesi şaşırtıcı adımı atmasını içermekte ve ancak bu sayede gerçekleşmektedir. Ö1'in “korku” ve “boşluk”u yenip Ö2'yi Ötegeçe'ye getirmesi /tutsak/ ve /tutsak olmayan/ yerdeşliklerinin olumlu çelişmesini ortaya koyar. Böylelikle /tutsak olmayan/dan /özgür/ yerdeşliğine geçiş sağlanarak *kendini gerçekleştirme* sağlanabilir. /Özgür/ yerdeşliğinden /özgür olmayan/ yerdeşliğine gidilmesi ise olumsuz çelişmeyi gerçekleştirir.

Dönüşüm durumu ise şu şekilde gösterilebilir:

Memedali öykü boyunca kendini gerçekleştirmek istemektedir. Dönüşüm durumunda da görüldüğü üzere Memedali varolma isteğini tatmin etmektedir. Böylelikle varoluşsal amacına ulaşıp /tutsaklık/tan /tutsak olmayan/ aşamaya geçip oradan da /özgürlük/ evresine ulaşip kendini gerçekleştirmektedir.

2.2. İKİLEM ADLI ÖYKÜNÜN GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLENMESİ

“İkilem” adlı öykü “Ben ve Öteki” adlı kitabın dokuzuncu öyküsüdür ve 151-177 sayfaları arasında yer almaktadır. Bu öykü kendi içerisinde 9 kesitlemeye ayrılmaktadır.

2.2.1. Birinci Kesit

İkilem adlı öykünün başlangıç kesiti “Doğru söylüyordu Memedali: Beşira’nın...” (satır: 1) sözcüyle başlar, “Kesin bir kopmayı değil de neyi gösterirdi bu ?” (Satır: 7-8) sözcüyle biter.

Başlangıç kesitinde temelde Beşira (Ö1)’nin gündüze ve geceye bağlı olarak değişen ruh hali ve davranış değişiklikleri anlatılmaktadır. Bunun yanı sıra ailesinin ruhsal değişiklikler karşısındaki tavırlarından da bahsedilmektedir.

Tablo 20: Birinci Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 1 Başlangıç	Kesitleme 1 Bitiş
Beşira’nın geceye ve gündüze bağlı olarak ruhsal durumunun ve davranışlarının değişiklik göstermesi.	Anlatıcının Beşira’nın gece ve gündüzü arasındaki kopmanın gerçek olduğunu ortaya koymak istemesi.

İkilem öyküsü anlatıcının Memedali edeninin fikrini onaylamasıyla başlamaktadır: “Doğru söylüyordu Memedali...” (satır: 1). Sonrasında ise öykünün başlangıç ve diğer kesitlerinin birincil öznesi olan Beşira edeni ortaya çıkmaktadır.

Ö1 gece ve gündüz arasında kopma ve değişim yaşayan, gündüz farklı gece farklı bir insandır. “Beşira’nın geceleriyle gündüzleri arasında bir kopma vardı yıllardır, hem de kesin, tartışma götürmez bir kopma...” (Satır:1-3). Ö1 akşam sakin, kendi halinde, çekingen korkak bir adamdır. Gündüz ise astığı astık, kestiği kestik ve sert bir erkek olmaktadır.

Yaşanılan bu değişim ve kopma hem ruhsal hem de davranışsal olmaktadır:

... ortalığı akşam karanlığı sarar sarmaz, o astığı astık, kestiği kestik, o barut gibi erkek niteliğinden sıyrılarak çocuksu, çekingen, neredeyse korkak bir adam oluverdiğini bütün Ötegeçe bilirdi. Kesin bir kopmayı değil de neyi gösterirdi bu ? (Satır: 3-8).

Tablo 21: Beşira'nın Değişim Gösterimi

Gündüz	Gece
+ Astığı astık + Kestiği kestik + Barut gibi erkek	+ Çocuksu + Çekingen + Neredeyse korkak

Birinci kesitin uzamı ise Ötegeçe'dir. Ötegeçe hem esenliksiz hem de esenlikli bir uzam görünümü sergilemektedir. Bunun sebebi ise Ö1'in gündüz ve gece bağlamında yaşamış olduğu değişimin hem kendi hem de ailesi üzerindeki etkileridir:

... ortalığı akşam karanlığı sarar sarmaz, o astığı astık, kestiği kestik, o barut gibi erkek niteliğinden sıyrılarak çocuksu, çekingen, neredeyse korkak bir adam oluverdiğini bütün Ötegeçe bilirdi. Kesin bir kopmayı değil de neyi gösterirdi bu? (Satır: 3-8).

Kullanılan zaman yaşanmış zaman olan geçmiş zamandır: “ Beşira'nın geceleriyle gündüzleri arasında bir kopma vardı **yıllardır...**” (satır: 1-2).

{-DI} biçimbirimi sözcenin geçmiş zamana ait olup daha önceden yaşandığını göstermektedir. Anlatıcı tarafından geçmişte yaşanan bu olay ise şimdi hatırlanmaktadır. “Yıllardır” sözcüğü ise geçmişte başlayan söz konusu durumun bir süreç kapsadığını göstermektedir.

Tablo 22: Birinci Kesitte Yaşanmış Zamanın Gösterimi

Yaşanmış Zaman (Geçmiş)
“ Beşira'nın geceleriyle gündüzleri arasında bir kopma vardı yıllardır... ” (satır: 1-2)
Öykü Zamanı
“vardı”, “ yıllardır ”

Birinci kesitin anlatı izlencesi, “İkilem” öyküsünün temel anlatı izlencesidir. Öykü *gece* ve *gündüz* zaman dilimlerinin Beşira edeni üzerindeki ruhsal ve davranışsal etkileri üzerine kurulmuştur. Bu anlatı izlencesi de Ö1'in değişimini ortaya koymaktadır.

Zamansal değişimler Ö1'İ olduğu halinden yani otoriter ve sert halinden sakin bir hale dönüştürmektedir. Yani Ö1'in değişimlerinin temel nedeni yaşanan zamansal değişimlerdir. Ö1'in asıl hali otoriter ve sert olmasıdır. Çünkü öyküde de anlatıcının

değindiği gibi astığı astık kestiği kestik bir adamdır Ö1. Zamansal değişim söz konusu olduğunda su götürmez bir dönüşüm yaşanmaktadır:

...Beşira'nın geceleriyle gündüzleri arasında bir kopma vardı yıllardır, hem de kesin, tartışma götürmez bir kopma: ortalığı akşam karanlığı sarar sarmaz, o astığı astık, kestiği kestik, o barut gibi erkek niteliğinden sıyrılarak çocuksu, çekingen, neredeyse korkak bir adam oluverdiğini bütün Ötegeçe bilirdi. Kesin bir kopmayı değil de neyi gösterirdi bu ? (Satır: 1- 8).

Bu durum anlatı izlencesinde şu şekilde gösterilebilir:

$A\dot{I} = [\ddot{O}2 \rightarrow (\ddot{O}1 \wedge N1)_{\text{Gece}} (\ddot{O}1 \vee N1)]$ $\ddot{O}2$: Kendi çatışması

$\ddot{O}1$: Beşira

$N1$: Beşira

Gece ve gündüz zamansal iki süreçtir $\ddot{O}1$ 'de çatışmaya sebep olmaktadır. Bu durumda işlevci özne ($\ddot{O}2$) *kendi çatışmasıdır*. $\ddot{O}1$ hem özne hem de nesne durumundadır. İlk durumda $\ddot{O}1$ kendisiyle bağlaşıktır ve zaman dilimi olarak gündüzdür. Gecenin dönüştürücü etkisiyle birlikte bir durumdan diğer bir duruma dönüşüm sağlanmaktadır. Böylelikle ayrışimsal dönüşüm gerçekleşmiş olur. $\ddot{O}1$ değişimi yaşamıştır ve kendisi gibi olmaktan çıkıp başka bir kişiye dönüşmüştür. Bu bağlam çerçevesinde iki tane $\ddot{O}1$ olduğundan ya da diğer bir ifadeyle $\ddot{O}1$ 'in içinde iki farklı *ben* olduğundan bahsedilebilir: otoriter ve sakın Beşira.

Beşira *özne* olarak yer aldığı bu kesitlemede *nesne* olarak da yukarıda söylendiği üzere, kendine yönelmiş durumdadır. Özneyi güdüleyen, öznedeki değişime neden olan, *kendi çatışmasıdır*. Ancak gece ve gündüzden kaynaklı çatışmalar, nesne ve özne bağlamında bir değişikliğe sebebiyet vermemekle birlikte *gönderilen, yardımeden ve engelleyen* düzleminde farklılıklara yol açmaktadır.

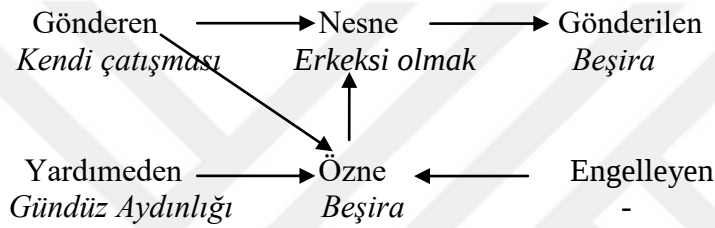
Güdüleme işini yapan ve çatışmaya sebep olan unsurlardan biri gündüz olduğunda yardımeden gündüz aydınlığıdır. Gündüz aydınlığı sayesinde $\ddot{O}1$ otoriter, sert ve astığı astık, kestiği kestik bir kişi olmaktadır. Böylelikle özne, gönderilen düzleminde, ya erkeksi ya da çocuksu olacaktır.

Gündüz zaman diliminde durumu ele aldığımızda “erkeksi olma” sonucu ortaya çıkmaktadır. engelleyen ise gece karanlığıdır. Gece karanlığı Beşira'yı olduğundan daha

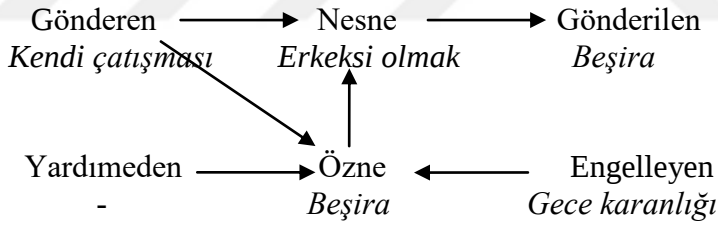
farklı bir duruma sokmakta, onun otoriter kimliğini yoketmekte ve değişimi gerçekleştirmektedir.

Hava karardığında güdüleyen, gönderen konumunda yine *kendi çatışması* yer almaktadır. Bu sefer gece gündüze baskın gelmektedir. Gece Beşira'nın üzerinde gündüzün aksi bir yönde etki yapıp kendisini olduğundan farklı bir kişiliğe sokmaktadır. Bu bağlamda yardımeden gece karanlığı, engelleyen gündüz aydınlığıdır. Gönderilen ise Beşira'dır. Bu durumda gece baskın gelecek, Beşira çocuksu bir hale bürünecektir.

Tüm bu anlatılanları eyleyenler çizelgesinde şu şekilde gösterilebilir:

Gece olduğunda ise durum farklılık göstermektedir:

Her iki eyleyenler çizelgesinde gece aydınlığı ve gündüz aydınlığının bir çekişme içerisinde olduğu görülmektedir. Bu çekişmenin etkisiyle Beşira edeni dönüşüm yaşamaktadır. Bu durumda Ö1, kendi çatışmasıyla (*gönderen*) bir anlaşma yapmaktadır ve içinde bulunduğu evre *eyletim* evresidir. Eyletim evresinde yaptırtmak söz konusudur.

2.2.1.1. Birinci Kesit 1a

Birinci kesit kendi içerisinde bir alt kesitleme daha barındırmaktadır. Kesit 1a sekizinci ve on yedinci satırlar arasında yer almaktadır. Kesit 1a “bugün” belirteciyle başlar. Bu belirteç sayesinde birinci kesit bir ara kesitlemeye uğrayıp zamansal bir

değişim gerçekleştirmiştir. Bu alt kesitlemede Ö1'in gençlik anısı gece yaşadığı dönüşümü ortaya koyan bir göstergedir:

Kendisinin de Seyyar bacının da söylediğine göre, ilk çocukları Mustafa'nın bebekliği çevresine bir işkenceydi: gece de sekiz on kez uyanır, her uyanışında en az çeyrek saat, var gücüyle soluk almadan ağlardı. Bereket versin, Beşira hiç kızmazdı uykusunun bölünmesine, erkekliğini unutarak Mustafa'nın kundağını çözüp altına baktığı kucağına alıp sallaya sallaya, pırpırlaya pırpırlaya dolaştırdığı bile olurdu. (satır: 9- 17).

Gündüz çok sert bir insan olan Ö1 gece çocuğunun uyanmasından rahatsızlık duymamakta üstelik onu yatıştırmaya da çalışmaktadır.

Birinci kesitte olduğu gibi kesit 1a'da da uzam Ötegeçe'dir. Uzam Ö1'e göre esenliksiz bir görünüm sergilemektedir. Çünkü gündüz sergilemiş olduğu davranışları gece sergileyememektedir: "...Beşira hiç kızmazdı uykusunun bölünmesine, erkekliğini unutarak Mustafa'nın kundağını çözüp altına baktığı kucağına alıp sallaya sallaya, pırpırlaya pırpırlaya dolaştırdığı bile olurdu." (satır: 14- 17).

Ancak kendi ailesi için uzam esenlikli bir görünüm sergilemektedir. Çünkü Ö1 gündüz yapıldığında sinirleneceği bir olaya, (satır: 14- 17) arasında da görüldüğü üzere, gece sinirlenmemektedir. Bu durum da ailesinin hoşuna gitmektedir.

" Bugün bile dilden dile dolaşan şu ünlü gençlik öyküsü de bunun başka bir kanıtı değil miydi ?" (satır: 8-9) sözcesinde kullanılan "bugün" belirteci anımsama zamanını göstermektedir. Bu belirtecin kullanımıyla birlikte anlatıcı anımsama durumuna bürünmektedir.

Kesitleme 1a'da Ö1'in gece büründüğü hal anlatılmaktadır. Gece karanlığının Beşira üzerindeki etkisi "kendi çatışması"na yol açmakta ve işlevci özne konumunda olup Beşira'nın bir durumdan başka bir duruma geçmesini sağlamaktadır. İlk durumda Beşira bebekten ayrı konumdadır. Bu durum Beşira'nın gündüz zamanı yaşadığı dönüşüm olarak düşünülebilir. Bu durumu anlatı izlencesinde şu şekilde gösterebilir:

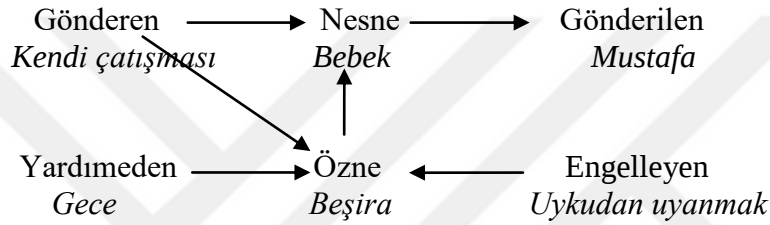
$$A\dot{I} = [\ddot{O}2 \rightarrow (\ddot{O}1 \vee N2) \rightarrow (\ddot{O}1 \wedge N2)]$$

Ö2: Kendi çatışması

Ö1 : Beşira

N: Bebek

Kesitlemede Beşira *özne* konumunda bulunmakta ve *nesne* olarak da bebeği Mustafa'ya yönelmektedir. Beşira ve gece, kendisini güdüleyen yani *gönderen* durumundadır. Bu durumdan etkilenecek olan, *gönderilen*, yine bebeği Mustafa'dır. Özneye bu bağlamda *yardım eden* gönderen konumunda da olan gecedir. *Engelleyen* ise uykudan uyanma durumudur. Ancak Beşira bu engele rağmen uykusundan kalkıp bebeğiyle ilgilenmektedir. Bu anlatılanları eyleyenler çizelgesinde şu şekilde gösterebilir:

2.2.2 İkinci Kesit

Kesit 2 “Ama bir bayram günü, soğuk bir şubat öğlesi” (satır: 17-18) sözcisiyle başlar, “Beşira’nın geceleriyle gündüzleri arasındaki bilinç bağlarının bütün bütün kopmadığını gösteren, başka kanıtlar da yok değildi. (satır: 29- 31) sözcisiyle biter.

Tablo 23: Birinci Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 2 Başlangıç	Kesitleme 2 Bitiş
Gündüze bağlı olarak Beşira’nın sinirli ve sert bir ruh haline bürünüp oğlu Mustafa’nın beşiğini Cahan’a atması.	Beşira’nın yaşamış olduğu kopmada gece ve gündüz yaşamış olduklarını tam olarak unutmaması.

Bu kesitlemede gündüzün Ö1 üzerindeki etkileri görülmektedir. Ayrıca anlatıcının da değindiği üzere Ö1 gece ve gündüz yaşadığı değişimlerin farkındadır. Ö1 yaşamış olduğu bu değişimleri farketmekle kalmamakta, aynı zamanda yaptığı hataları da telafi etmeye çalışmaktadır: “Böyle olmasa, o soğukta, hem de bayramlık giysileriyle, gırtlığına kadar suya girmez, kendi attığı beşiği kendi eliyle kurtarmazdı herhalde.” (satır: 26- 29).

Kesitte uzam Ötegeçe ve Cahan'dır. Ötegeçe kapsayan uzam, Cahan kapsanan uzamdır. Cahan, Ö1'in bebeği nehre atmasından kaynaklı esenliksiz bir görünüm sergilemektedir.

Kesitlemede “bir bayram günü” ve “ soğuk bir şubat öğlesi” öğeleri zamansal gösterge olarak kullanılmıştır.

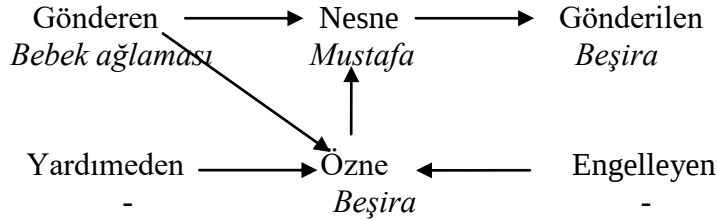
Kesitlemenin anlatın izlencesi şu şekildedir:

$$A\dot{I}=[\ddot{O}2\rightarrow\ddot{O}1\vee N2)\rightarrow(\ddot{O}1\wedge N2)]$$

Ö2: Kendi çatışması
Ö1: Beşira
N2: Bebek

İkinci kesitlemenin anlatı izlencesinin *işlevci öznesi* Beşira'nın kendi çatışmasıdır. İşlevci özne sayesinde Ö1, bebeği Mustafa'yı Cahan'a atmakta, böylelikle N2'den ayırık duruma düşmektedir; ancak sonrasında yaptığıının farkına varmakta ve suya atlayıp N2'yi kurtarmaktadır. Bunun sonucunda da nesne konumunda olan Mustafa ile bağlaşıp duruma gelmektedir.

İkinci kesitlemeyi anlatı izlencesinde şu şekilde gösterilebilir:

Bebek ağlaması *özne* konumunda olan Beşira ve *nesne* konumunda bulunan Mustafa'yı etkilemektedir. Yani Mustafa'dan kaynaklanan bir durum olarak özneyi güdülemektedir. *Yardımeden* ve *engelleyen* konumunda herhangi bir eden bulunmamaktadır. Beşira Mustafa'ya yönelmesi sonucunda bu durumdan etkilenen, *gönderilen*, Beşira olacaktır.

2.2.3. Üçüncü Kesit

Üçüncü kesitleme “Örneğin, beş altı yıl önce, Seyyar bacı...” (satır: 31-32) sözcesiyle başlar, “Memedali'ye sorarsanız, isteseydi, Seyyar bacı bile...” (satır: 87-88) sözcesiyle biter.

Kesitleme şekil üzerinde şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 24: Üçüncü Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 3 Başlangıç	Kesitleme 3 Bitiş
Seyyar bacının Beşira'ya bir şeyler söylemek istediğinde bunun için uygun vakti bilmesi ve bu vaktin gelmesini beklemesi; ancak alacakaranlık olmasından kaynaklı olarak da kocasının tepkisini tam olarak kestirememesi.	Memedali'ye göre, Seyyar bacı isterse Beşira'daki gece ve gündüze bağlı olarak yaşanan bu değişimin sebebini bulabilecek olması, ancak bunu yapabilmek için öncelikle kendi hatalarını bulması gerektiği.

Üçüncü kesitlemede Seyyar bacı (Ö3) edeni kendini göstermektedir. Ö3, kocasının gündüz ve gece bağlamında yaşamış olduğu değişimi bilmektedir. Bu durum kesitlemenin giriş sözcesinden anlaşılmaktadır : “...Seyyar bacı, kocasına can sıkıcı bir şey söyleyeceği her seferde yaptığı gibi, alacakaranlık koyulaşırken...” (Satır: 32-33). Kendisinin söyleyecek bir şeyi varsa, Ö1'in yaşamış olduğu değişime bağlı olarak, uygun zamanı beklemektedir. Ö1'e kızlarının gebe olduğunu da bu şekilde söylemiştir: “...’Kız beş aylık gebe’, diyordu. Bu kadarla kalsa, gene iyi. ‘Bak, karanlık çöktü; kılıma bile dokunamazsın!’ dercesine gözlerinin içine bakarak arsız arsız gülümsüyordu.” (satır: 54- 57).

Ö3 söylemlerini dile getirirken Ö1' in tepki gösteremeyecek oluşundan emindir. Sözcede geçen “arsız arsız gülümsüyordu” söylemsel ögesi hem bu eminliğin hem de Ö1'in eşinin utanıp sıkılmadığının göstergesidir.

Ö1'in gece ve gündüz geçişleri arasındaki nokta *alacakaranlıktır*. Alacakaranlık zamanı Ö1'in gündüzden geceye geçiş ve aynı zamanda değişimin yavaş yavaş başladığı kısımdır. Diğer bir ifadeyle *alacakaranlık* gündüz ve gece geçişi arasında bir denge konumundadır: “...Seyyar bacı, kocasına can sıkıcı bir şey söyleyeceği her seferde yaptığı gibi, alacakaranlık koyulaşırken, yani iki Beşira'nın keşiştiği sırada...” (satır: 32-34).

Anlatıcının da değindiği üzere “İki Beşira'nın keşiştiği sırada” söylemi bu durumun bir göstergesidir. Bu zaman diliminde geçiş hemen sağlanamamaktadır. Geçiş ancak alacakaranlığın geceye dönüştüğü zaman olmaktadır. Ö3, bu geçişin hemen sağlanamadığının ve *alacakaranlık*ın bir aşama olduğunu bilmesinden dolayı çekinmeler

yaşamaktadır: “ Sana bir şey diyeceğim ama kızacaksın diye korkuyorum” (satır: 35-36).

Ötegeçe köyünde geçmişten beri süregelen nişanlıların kız evinde sık sık yatıya kalma geleneği kasabanın diğer babalarının olduğu gibi Ö1’in de canını sıkılmaktadır. Gece yatıya kalmanın bir sonucu olarak da evlenmeden önce gebe kalma durumları yaşanmaktadır. Tıpkı Ö1’in kızında da olduğu gibi. Ö3 gebelik durumunu anlatmak için gecenin olmasını beklemiştir. Ö1 gebeliği öğrendiğinde gece olmasından kaynaklı olarak istediği tepkiyi verememiştir:

Birdenbire irkilerek doğrulmak, ayağa fırlamak istemiş, sonra, omuzlarının üstünde kaldırılması olanaksız bir yük varmış gibi, olduğu yere çöküvermiş, titreyen çenesiyle pencereyi, yel önünde döne döne inen karları göstermişti... (satır: 39-44).

“Omuzlarının üzerinde kaldırılması olanaksız bir yük” söylemi gecenin Beşira üzerindeki etkisini göstermektedir.

Ö1 tüm bu yaşadıklarının farkındadır. Gece ayrı bir “Beşira”, gündüz ayrı “Beşira” olduğunu bilmektedir. Anlatıcı da bu duruma değinmektedir:

Ama, söylediğim gibi, Beşira'nın gündüzleriyle geceleri arasındaki kopmanın tam ve bilinçsiz olmadığını gösterirdi bu tutumu: ‘Desene ki Beşir gene kuru tahtada yatacak’, demesi bir bilinçlilik, ertesi gün başka tepki göstermemesiye, bulanık da olsa bir süreklilik belirtisiydi. (satır: 81- 86).

Ö3 ise kocasının yaşadığı dönüşümü, dönüşümün zamanlarını ve etkilerini bilmektedir. Anlatıcı da bu duruma şu şekilde değinmektedir: “Bu kadarla kalsa, gene iyi: ‘ Bak, karanlık çöktü artık; kılıma bile dokunamazsın!’ dercesine gözlerinin içine bakarak arsız arsız gülümsüyordu.” (satır: 55-57).

Bu bağlam çerçevesinde Ö3 geceleri eşinin yaşadığı dönüşümü bildiği için kendisine karşı bir korku beslememektedir. Söylemlerini çekinmeden dile getirmektedir. “ Arsız arsız gülümsüyordu” söz öbeği bu cesaretin bir göstergesidir.

Ö3 ve Ö1’in bir kızı ve bir oğlu bulunmaktadır: Şerife (Ö4) ve Mustafa. Mustafa, Ö1’in bu dönüşümünden şikayet etmemekte, aksine babasının akşam yaşadığı dönüşüm

karşısındaki çaresizliği kendisini eğlendirmektedir: “Beşira’nın o sıradaki umutsuz görüntüsü usuna vurdukça güler, yeni baştan anlatırdı Mustafa.” (satır: 38-39).

Ö4 ise evlenmeden gebe kalmıştır. Babasının içinde bulunduğu durum hakkında bir görüş belirtmemektedir.

Üçüncü kesitlemede, “... titreyen çenesiyle pencereyi...” (satır: 42- 43), uzam “pencere” sözcüğünden de anlaşıldığı üzere Ö1 ve Ö3’ün evidir. Ev uzamsal olarak hem esenlikli hem de esenliksiz bir görünüm sergilemektedir. Uzamın hem esenlikli hem de esenliksiz görünümü edenlere göre değişim göstermektedir.

Uzam, akşam olmasından dolayı Ö1 açısından esenliksiz bir görünüm sergilemektedir. Ö1 dönüşüm geçirip çaresiz, suskun ve çekingen bir kişi olmuştur.

Tablo 25: Beşira’ya Göre Uzamsal Gösterim

Söylemsel Öğeler	Sözceler
“umutsuz görüntü”	“Beşira’nın o sıradaki umutsuz görüntüsü yüzüne vurdukça güler...” (Satır: 38- 39).
“ olanaksız bir yük”, “yere çöküvermek”, “titreyen çene”	“Birdenbire irkilerek doğrulmak, ayağa fırlamak istemiş, sonra, omuzlarının üstünde kaldırılması olanaksız bir yük varmış gibi, olduğu yere çöküvermiş, titreyen çenesiyle pencereyi, yel önünde döne döne inen karları göstermişti...” (satır: 39- 44).
“ kılına dokunamamak” , “arsız arsız gülümsemek”	“ ...‘Bak, karanlık çöktü artık; kılıma bile dokunamazsın!’ dercesine gözlerinin içine bakarak arsız arsız gülümsüyordu.” (satır: 55-57).
“kuru tahta”, “inlemek”	“ ‘Desene e ki Beşir gene kuru tahtada yatacak! ’ diye inlemekten başka bir şey kalmıyordu Beşira’ya.” (satır: 59- 61).

Tablo 25’te yer alan sözcelerdeki söylemsel öğeler, Ö1’in ruh halini ve buna bağlı olarak da kendisinin içinde bulunduğu uzamın esenliksiz olduğunu göstermektedir.

Ö3 açısından ise uzam esenlikli bir görünüm sergilemektedir. Çünkü artık akşam olmuştur. Akşam, Ö1’in hayatı için olumsuz yönde bir etki yaparken Ö3 ve çocukları için tam tersi bir yönde etki yaratmaktadır.

Tablo 26: Seyyar Bacıya Göre Uzamsal Gösterim

Söylemsel Öğeler	Sözceler
“canlı bir arılık görüntüsü”, “utanmadan”, “yüzü kızarmadan”	“Şimdi de karşısına geçmiş, canlı bir arılık görüntüsü gibi boynunu büküyor, utanmadan, yüzü kızarmadan, ‘Kız beş aylık gebe diyordu.’ ” (satır: 52- 55).
“ kılına dokunamamak” , “arsız arsız gülümsemek”	“ ...‘Bak, karanlık çöktü artık; kılıma bile dokunamazsın!’ dercesine gözlerinin içine bakarak arsız arsız gülümsüyordu.” (satır: 55-57).

Ö3 kızının gebe kaldığını söyleyebilecek cesareti kendinde bulması gibi durumlar, Ö3’ün Ö1’e göre daha rahat olduğunun ve iki uzam arasındaki farklılığın da bir göstergesidir.

Ö1 ve Ö3’ün çocukları Mustafa için uzam esenlikli iken, Ö4 için ise hem esenlikli hem de esenliksiz bir görünüm sergilemektedir.

Mustafa babasının hoşnutsuzluğu karşısında bir sıkıntı duymamaktadır. Aksine bu durumdan memnun olup mutlu olmaktadır. Bu durum da uzama dair bir göstergedir.

Tablo 27: Mustafa’ya Göre Uzamsal Gösterim

Söylemsel Öğeler	Sözceler
“gülmek”	“Beşira’nın o sıradaki umutsuz görüntüsü yüzüne vurdukça güler...” (satır: 38- 39).

Ö4 için uzamın görünümü yukarıda da bahsedildiği üzere diğer edenlere göre daha farklı bir durumdadır. Ö4 evlenmeden gebe kalmıştır: “... ‘Kız beş aylık gebe’ diyordu.” (Satır: 54- 55). Bu durum toplumun örf ve adetlerine aykırı olmakla birlikte Ö1’in da hoşuna gitmemektedir. Kesit içerisinde uzam görünümü bu bağlamda ele alındığında Şerife için esenliksiz bir görünüm sergilemektedir. Ancak Ö4’ün gebe kalması karşısında Beşira hiçbir şey yapamamakta ve sessiz kalmaktadır. Bu açıdan bakıldığında da uzam Ö4 için esenlikli bir durumdadır.

Kesitlemede hem anımama hem de yaşanmış zaman kullanılmıştır. Bu kullanımları şu biçimde tablolatabiliriz:

Tablo 28: Üçüncü Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi)	Yaşanmış Zaman (Geçmiş)
“ ‘Sana bir şey diyeceğim ama kızacaksın diye korkuyorum ’ demişti.” (satır: 35- 36). “ Şimdi de karşısına geçmiş, canlı bir arılık görüntüsü gibi boynunu büküyor , utanmadan, yüzü kızarmadan, ‘ Kız beş aylık gebe’ diyordu.” (satır: 52- 55).	“Örneğin, beş altı yıl önce , Seyyar bacı kocasına can sıkıcı bir şey söyleyeceği her seferde yaptığı gibi, alacakaranlık koyulaşırken...” (satır:31- 33). “ ‘Sana bir şey diyeceğim ama kızacaksın diye korkuyorum’ demişti .” (satır: 35- 36). “Çoğu kız babaları gibi Beşira da bu geleneği bozmak istemişti ama Seyyar bacı gene baskın çıkmişti .” (satır: 50- 52).
Öyküleme zamanı	Öykü zamanı
“korkuyorum”, “ şimdi ”, “büküyor”,	“ beş altı yıl önce ”, “ demişti ”, “ istemişti ”, “ çıkmişti ”

Anlatıcı “ beş altı yıl önce” söylemsel ögesini kullanarak yaşanmış zamana ya da diğer bir ifadeyle öyküleme zamanına dönmüştür. “Demişti”, “istemişti” ve “çıkmişti” eylemlerinde kullanılan {-DI} biçimbirimi geçmiş zamana gönderimde bulunmaktadır.

Anlatıcının kullandığı, “korkuyorum” ve “büküyor” örneklerinde de olduğu gibi, {-yor} biçimbirimi ise geçmişte yaşanan ancak şimdi hatırlanan bir zamana (anımsama zamanı) gönderimde bulunmaktadır. “Şimdi” belirteci zaman kullanımında olduğu gibi bir anımsamayı da beraberinde getirmektedir.

“ ‘Sana bir şey diyeceğim ama kızacaksın diye **korkuyorum**’ demişti.” (satır: 35- 36) sözcesinde hem anımsama zamanı hem de yaşanmış zaman bir arada görülmektedir. Sözcede anlatılan durum geçmişte yaşanmıştır. Yani öykü zamanını göstermektedir. Ancak anlatım sırasında hatırlanarak öykü zamanından öyküleme zamanına geçilmiştir.

Ö4 kocası, Ö1’e kızlarının evlenmeden hamile kaldığını söylemeye çalışmaktadır. Bunun için ise uygun olduğunu düşündüğü alacakaranlığı beklemektedir. Ö4’ün isteği Ö1’e etki edip kızın gebe kalması nedeniyle düğünün bir an önce yapılmasını sağlamaktır: “ Hemen hazırlığa girişmek gerek: on beş yirni gün içinde Şerife’nin düğününü tutacağız.” (satır: 36- 38).

Ö1 ise bu duruma karşı çıkmaktadır: “ ‘Aklını mı kaçırdın sen?’ demişti. ‘Zemheride düğün mü olur ?’ ” (satır: 44- 45).

Yani Ö4, Ö1'i güdüleyip eşinin karşı çıktığı evliliğe onu ikna etmeye çalışmaktadır. Bu durum anlatı izlencesinde şu şekilde gösterilebilir:

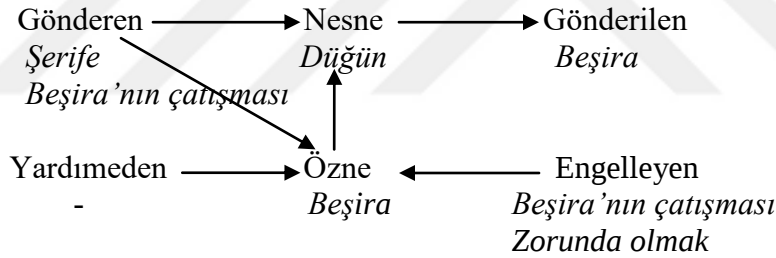
$Aİ = [Ö4 \rightarrow (Ö1 \vee N3) \rightarrow (Ö1 \wedge N3)]$ Ö1: Beşira

Ö4: Şerife

N3: Düğünün kabulü

Gönderen konumunda Şerife tek başına bulunmamakta, gecenin babasındaki dönüşüme verdiği güçten de faydalanmaktadır. Bunun sonucunda düğün olacaktır ya da olmayacaktır. Ö1'e *yardımeden* bulunmamaktadır. *Engelleyen* durumunda ise gönderen pozisyonunda da yer alan geceye bağlı Beşira'nın çatışması ve bunun yanında */zorunda olmak/* kipliği bulunmaktadır. */Zorunda olmak/* kipliğinin engelleyen durumunda olmasının nedeni ise gecenin Ö1'in üzerinde yarattığı çaresizliktir. Bu durumdan etkilenen, yani *gönderilen* olarak bulunan yien Beşira'dır.

Tüm bu anlatılanları anlatı izlencesi üzerinde şu şekilde gösterebiliriz:

2.2.4. Dördüncü Kesit

Üçüncü kesitten dördüncü kesite bir uzam değişimi ile geçilmektedir. Kapsanan uzam olan Ö1'in evinden kapsayan uzam olan Ötegeçe'ye geçilir. Kesit “ Bütün Ötegeçe bilirdi ki, Seyyar bacı sıcak bir kadın değildi oldum olası... ” (satır: 93- 94) sözcüyle başlar, “ Güler yüz- küskünlük- öfke döngüsü böyle başlamıştı” (satır: 154- 155) sözcüyle biter.

Tablo 29: Dördüncü Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 4 Başlangıç	Kesitleme 4 Bitiş
Seyyar Bacı'nın karakteri ve sergilemiş olduğu davranışlar hakkında bilgi verilmesi.	Beşira'nın Tanrı'nın varlığını tartışması ve sonrasında bu bağlam çerçevesinde Seyyar bacıyla olan ilişkisini sorgulamasının sonucunda bir üçlü döngünün içine düşmesi.

Kesitlemenin başında Ö3'ün içinde bulunduğu ruhsal durum ve davranışlar konu edilmektedir. Ö3 uyuşuk, tembel ve soğuk bir kadındır:

Bütün Ötegeçe bilirdi ki, Seyyar bacı sıcak bir kadın değildi oldum olası: körpe gelinliğinde bile, gündüzleri sessiz bir köşede pinekler, geceleri horul horul uyumakla geçirirdi. Çamaşır değiştirmek bile oldukça ağır bir işti onun için. (satır: 93- 97).

Ö1 geceleri eşine ne kadar iyi davranırsa davransın, onun davranışları ve uyuma isteği pek fazla değişmemektedir. Ö3 ender zamanlarda gülümsemektedir: “ Gene de çok zor geciktirebilirdi uyumasını: her anlamda gülmesini sağlayabildiği geceler enderdi.” (satır: 104- 106).

Ö1’de ise durum oldukça farklıdır. Ö1 başkalarının söyledikleriyle kolay kolay ikna olmayan ve her işin altında yatan derin anlamlar olduğuna inanıp olayları araştıran bir adamdır. Kendisine söylenen her şeyi kendi içinde sorgulamadan edememektedir. Bunun yanı sıra konuşmayı, gülmeyi ve insanlarla eğlenceli vakit geçirmeyi seven bir adamdır. Ancak bu durum anlatıcı tarafından “eskiden” olarak nitelendirilmektedir:

Beşira’ysa gene böyle herkesin söylediği, herkesin bildiğiyle yetinmeyip her şeyin altını kurcalayan, her işte bityeniği arayan adam olmakla birlikte, konuşup konuşturmasını, gülüp güldürmesini severdi. Hiç değilse eskiden. (satır: 97- 101).

Dördüncü kesitte anlatıcı tarafından bir kez daha Ö1’in sinirli ve öfkeli yapısına dikkat çekilmektedir. Ancak akşam olduğunda kendisi tekrar sakin ve sessiz yapısına geri dönmektedir:

Ama, ertesi gün, gene o uykulu gözlerle karşılaşınca barut kesilir, kızgınlığını çoğu kez alacakaranlığa dek sürdürür, alacakaranlıkta ise, eksiksiz bir evli adam gecesini geçirmek umuduyla gevşerdi. (satır: 112-116).

Ö1 akşamları sadece sessiz ve kendi halinde bir yapıya bürünmemekte, aynı zamanda ince bir ruh haline de sahip olmaktadır: “Ne var ki, Seyyar bacı böyle incelikler üzerinde kafa çalıştıracak kadınlardan değildi, şaşardı yalnızca.” (satır: 117- 118)

Sözcede geçen “böyle incelikler” söylemsel ögesi Beşira’nın ruh halini ortaya koymaktadır.

Anlatıcının değindiğı üzere Ö1 bir dönem Tanrı'ya da küsmüştür. Tıpkı eşine küstüğü gibi: “Benzetmek gibi olmasın ama Tanrı'ya da böyle küsmüştü bir zamanlar...” (satır: 183- 184).

Aslında Beşira çocukluğunda oldukça dindar bir insandır. Kendisi dini görevlerini yerine getiren inançlı bir kişidir:

... kimsecikler zorlamadan, kendi gönlüyle, dokuz yaşında namaza, oruca başlamış, sonra, tam sekiz yıl süresince, dindarların bütün gereklerini yerine getirmişti. Kusursuz bir müslümandı: Tanrı ve peygamber konusunda, Azrail, sorgu melekleri, cennet ve cehennem konusunda, hocalar ne söylemişse, hepsine inanmıştı. (satır: 124-130).

Ancak Ö1 yaşamış olduğu bir kırılma, dinlemiş olduğu bir cehennem öyküsü ile din üzerine sorgulamalar yapmaya başlamıştır. Bunun sonucunda da Tanrı'nın kendisine sırt çevirdiğini düşünmektedir. Eşiyle olan durumunu da buna benzetmektedir. Ö3 de kendisine eskisine göre farklı davrandığını düşünmekte, ancak bu durumun ilki kadar kolay geçirilebileceğini düşünmemektedir. Bunun sonucunda da öncelikle kendisinin sonra da kendisinden kaynaklı olarak aile bireylerinin içine düştüğü bir döngü başlamaktadır: “Güler yüz- küskünlük- öfke döngüsü böyle başlamıştı işte.” (satır: 154-155).

Ö1'in içine girmiş olduğu bu döngü kendisinin gün içerisinde yapmış olduğu eylemler ve davranışlarla ilgilidir. Geceki hali döngünün “güler yüz”ünü göstermektedir. “Küskünlük” hali kendisinin arafta olduğu ve değişimin yavaş yavaş başladığı zaman olan “alacakaranlık” durumunu göstermektedir. “Öfke döngüsü” ise sinirli ve kavgacı olduğu gündüze gönderimde bulunmaktadır.

Kesitlemede uzam Ötegeçe'dir: “Bütün Ötegeçe bilirdi ki, Seyyar bacı sıcak bir kadın değildi oldum olası...” (satır: 93- 94).

Uzam Ö3 ile Ö1 arasındaki sorunlar ve özellikle de Ö1'deki dönüşümlerden dolayı esenliksiz bir görünüm sergilemektedir.

Tablo 30: Uzamın Seyyar Bacıya Göre Gösterimi

Söylemsel Öğeler	Sözceler
- “Sıcak bir kadın değildi” - “sessiz bir köşede pinekler”	“Bütün Ötegeçe bilirdi ki, Seyyar bacı sıcak bir kadın değildi oldum olası: körpe gelinliğinde bile, gündüzleri sessiz bir köşede pinekler , geceleri horul horul uyumakla geçirirdi.” (satır: 93- 96)
-“oldukça ağır”	“Çamaşır değiştirmek bile oldukça ağır bir işti onun için.” (satır: 96- 97)
- “kafa çalıştıracak kadınlardan değildi”	“Ne var ki, Seyyar bacı böyle incelikler üzerinde kafa çalıştıracak kadınlardan değildi, şaşardı yalnızca.” (satır: 117- 118)

Ö3 için kullanılan “sıcak bir kadın değildi”, “sessiz bir köşede pinekler” ve “oldukça ağır” söylemleri kendisinin tembelliğine ve mesafeli bir kişiliğe sahip olduğuna gönderimde bulunmaktadır. Ö1 bu kesitlemede incelikler düşünen ve ayrıntılara eğilimi olan bir kişi olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda bu davranışlar Ö1 ile aralarında sorun yaratmaktadır.

Bunların yanı sıra Ö3 olaylar üzerine düşünmeyen, kafasını çalıştırmayan bir kişi olarak tanımlanmaktadır. Yukarıda da söylenildiği üzere kendisinin davranışları Ö1’in yapısına uymayan ve sorun yaratmaya eğilimli bir yapıdadır.

Tablo 31: Uzamın Beşira’ya Göre Gösterimi

Söylemsel Öğeler	Sözceler
- “yetinmeyip” - “her şeyin altını kurcalayan” -“bityeniği arayan” - “konuşup konuşturması” - “gülüp güldürmesini” - “eskiden”	“Beşira’ysa, gene herkesin böyle söylediği, herkesin bildiğiyle yetinmeyip her şeyin altını kurcalayan, her işte bityeniği arayan bir adam olmakla birlikte, konuşup konuşturmasını, gülüp güldürmesini severdi. Hiç değilse eskiden” (satır: 97- 101).
- “çabuk öfkelenen”	“Beşira genellikle çabuk öfkelenen bir adamdı...” (satır: 109- 110).
- “barut kesilir” - “kızgınlığını”	“Ama, ertesi gün, gene o uykulu gözlerle karşılaşınca barut kesilir, kızgınlığını çoğu kez alacakaranlığa kadar sürdürür, alacakaranlıkta ise, eksiksiz bir evli adam gecesi geçirmek umuduyla gevşerdi.” (satır: 112- 116).
-“kızmakla” -“küsmekle”	“... davranışlarını bir türlü usuna sığdıramaz, kızmakla, küsmekle kalırdı.” (satır: 121- 122).
-“Ama” -“vermemişti”	“Ama Tanrı istediği kanıtı vermemişti bir türlü.” (satır: 141- 142).
-“karşıtlığı” -“rakıya vermişti kendini”	“Bununla da kalmayarak karşıtlığı kesin bir biçimde belirlemek istemiş, evlendiği güne

	kadar rakıya vermişti kendini.”(satır: 144-146).
-“ama” -“ küsmezdi”	“... ama karısı kendi evinde, gözlerinin önündeydi, çocuklarının anasıydı: küsmezdi de ne yapardı?” (satır: 151- 153).

Ö1 ile ilgili metinde ortaya konan söylemsel öğelere göre bir huzursuzluk, öfke ve küskünlük süreçleri yaşanmaktadır. Her şekilde, ikisi arasındaki sorunlardan kaynaklı esenliksiz bir uzam ortaya çıkmaktadır. Bunun sebepleri hem Ö1’den hem de eşinden kaynaklanmaktadır.

Anlatıcının da değindiği üzere; zaman zaman Ö1 durumu normal seyrine çevirmeye çalışmaktadır. Ancak metinde kullanılan “Hiç değilse eskiden.” sözcüğü artık bu durumun da geçerli olmadığını ortaya koymaktadır:

Beşira’ysa, gene herkesin böyle söylediği, herkesin bildiğiyle yetinmeyip her şeyin altını kurcalayan, her işte bityeniği arayan bir adam olmakla birlikte, konuşup konuşturmasını, gülüp güldürmesini severdi. Hiç değilse eskiden. (satır: 97- 101).

Kesitleme içerisinde çeşitli zaman gösterim öğeleri kullanılmıştır. Bu kullanımlar aracılığıyla gerek edenlerin geçmişteki durumlarına gerekse geçen süreye gönderimde bulunulmuştur.

Tablo 32: Dördüncü Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi)	Yaşanmış Zaman (Geçmiş)
“İşte böyle, şimdi de karısı geri çeviriyordu dileğini.” (satır: 146-147).	“... körpe gelinliğinde bile, gündüzleri sessiz bir köşede pinekler, geceleri horul horul uyumakla geçirirdi.” (satır: 94-96). “Benzetmek gibi olmasın ama Tanrı’ya böyle küsmüştü bir zamanlar : kimsecikler zorlamadan, kendi gönlüyle, dokuz yaşında namaza, oruca başlamış, sonra, tam sekiz yıl süresince , dindarlığın bütün gereklerini yerine getirmişti.” (satır: 123-127). “Tanrı ve peygamberler konusunda, Azrail, sorgu melekleri, cennet ve cehennem konusunda, hocalar ne söylemişlerse, hepsine inanmıştı.” (satır: 127-130). “Ama, gençlik ramazanlarından birinde, korkunç bir cehennem öyküsü dinlediği bir akşamın gecesinde, yatağına girince, birdenbire içine düşen bir kuşku uykusunu kaçırmış, sonra, tam dalacağı sırada, Tanrı’dan cennete gideceği konusunda kesin

	bir kanıt istemek gelmişti usuna.” (satır: 130-135). “Bütün oruçlarını tutmuş, bütün namazlarını kılmış, ...” (satır: 135-136). “Beşira bir gün, iki gün, üç gün beklemişti inançla.” (satır: 140-141). “Ama Tanrı istediği kanıtı vermemişti bir türlü.” (satır: 141- 142). “...evlendiği güne kadar rakıya vermişti kendini.” (satır: 145- 146).
Öyküleme zamanı	Öykü zamanı
“şimdi”	“ körpe gelinliğinde bile ”, “geçirirdi”, “ bir zamanlar ”, “ dokuz yaşında ”, “ sekiz yıl süresince ”, getirmişti”, “söylemişlerse”, “ inanmıştı ”, “ gençlik ramazanlarından birinde ”, gelmişti”, “tutmuş”, “kılmış”, “ bir gün, iki gün, üç gün beklemişti”, “vermemişti”, “evlendiği güne kadar ”

Dördüncü kesitlemede genel olarak yaşanmış zaman (öykü zamanı) kullanılmıştır. Olaylar anlatıcı tarafından geçmişte yaşandıkları durumlarıyla dile getirilmektedir.

Kesitlemede kullanılan “körpe gelinliğinde bile”, “bir zamanlar”, “sekiz yıl süresince”, “gençlik ramazanlarından birinde”, “bir gün, iki gün, üç gün”, “evlendiği güne kadar” sözcük öbekleri olayların edenlerin geçmişlerinde yaşadıklarının bir süreç kapsadığını göstermektedir. “Geçirirdi”, “getirmişti”, “söylemişlerse”, “inanmıştı”, “gelmişti”, “tutmuş”, “kılmış”, “beklemişti”, “vermemişti” eylemlerinde kullanılan zaman biçimbirimleri {-mİş} ve {-DI} geçmiş zamana gönderimde bulunmaktadır.

Kesitleme içerisinde yaşanmış zamandan bahsedilirken “İşte böyle, şimdi de karısı geri çeviriyordu dileğini.” (satır: 146-147) sözcüğüyle geçmişte yaşanmış bir olay, “şimdi” belirteci kullanılarak hatırlanmaktadır.

Ö1 sürekli bir ikilem içerisindedir. Daha önceki kesitlemelerde de kendi içinde bir ikilem yaşamaktadır. Bu ikilem, gece-alacakaranlık-gündüz zamanları bağlamında, kişilik değişimine neden olmaktadır. Ayrıca kendisi küçük yaşlardan itibaren cennet ve cehennem konularında ikilemler yaşamaya başlamıştır. Bu düşünceleri öte dünyayı düşünmek olarak da adlandırabiliriz. Böylelikle Ö1 yaşadığı dünya ve öte dünya arasında, diğer bir ifadeyle söyleyecek olursak *yaşam* ve *ölüm* arasında bir ikilem

yaşamaktadır. Ayrıca bu kesitlemede eşiyle ve küçükken kendisinin dinle ilgili olan sorunları da ortaya konmaktadır.

Ö1 kendi içerisinde ikilemden kurtulma isteği barındırmaktadır. Kesitlemede öncelikle Ö3 ile yaşadığı ikileme değinilmektedir. Her ikisi de farklı kişiliklere sahiptir. Ö1, eşiyle geceleri sohbet etmeyi, gülmeyi ve eğlenmeyi istemektedir. Ö3 ise tembelce pineklemek istemektedir. Bu durum kesitlemedeki ilk ikilemi ortaya koymaktadır. “Beşira da bunu anlamazdı işte: karısının uyuşukluğuyla kafa kalınlığını bir tür derinlik gibi görerek altında gizli bir neden arar, bunun için de davranışlarını bir türlü usa sığdıramaz, kızmakla, küsmekle kalırdı.” (satır: 119- 122).

Ö1’in, Ö3’ün davranışlarında bir neden araması, bu davranışları bir türlü anlayamaması, kızması ve küsmesi kurtulmayı istemenin bir göstergesidir.

Bunun yanı sıra, yukarıda da değinildiği üzere, Ö1 din bağlamında yaşadığı, cennete mi gidecek yoksa cehenneme mi sorusuna cevap aramaktadır:

*... Tanrı’dan cennete gideceği konusunda kesin bir kanıt istemek gelmişti usuna.
Bütün oruçlarını tutmuş, bütün namazlarını kılmış, kusursuz bir kul olduğuna göre,
bunu istemek hakkıydı.* (satır: 133- 137).

Tanrı’dan istediği cevap ise aynı şekilde ikilemden kurtulma çabasının bir örneğidir.

Tüm bunlar anlatı izlencesinde şu şekilde gösterebilir:

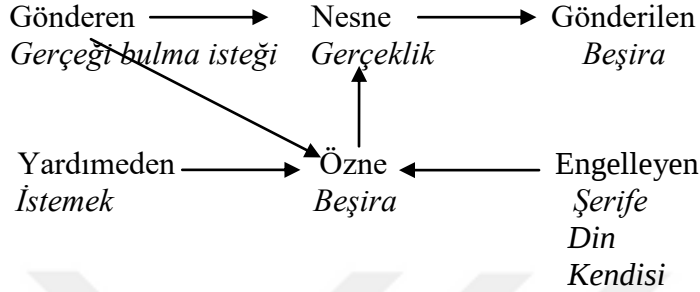
$Aİ=[Ö5 \rightarrow (Ö1 \wedge N4) \rightarrow (Ö1 \vee N4)]$ Ö5: İkilemden kurtulma isteği
Ö1: Beşira
N4: Gerçeklik

Anlatı izlencesinde işlevci özne konumunda “ikilemden kurtulma isteği” bulunmaktadır. Durum öznesi Beşira, değer nesnesi gerçeklikle bağlaşıp haldedir. Dönüşümün gerçekleşmesi sonucunda bir durumdan diğer bir duruma geçilir. Böylece Ö1 gerçeklikten ayrışık düşer.

Kesitlemede *özne* konumunda bulunan Ö1 *gerçekliği* aramaktadır. Bu durumda *gerçeklik*, Ö1’in *değer nesnesi* olmaktadır. Ö1’i, *nesnesine* ulaşmak için güdüleyen, gönderen, ise *gerçeği bulma isteği*dir. Özneye *yardımeden /istemek/* kipliğidir. Ö1 *gerçekliği bulma isteği* sayesinde gerçekliğin peşine düşmüştür. Ö1 bu durumdan

etkilenen, yani *gönderilen* konumundadır. Bu durumda kendisinin *nesneye* ulaşmasında engel yani *engelleyen* olarak da *Şerife, din ve kendisi* olacaktır.

Bu anlatılanları *eyleyenler çizelgesinde* şu şekilde gösterebiliriz:

Ö1, bu aşamada *edinç* evresindedir. Kesitlemede geçen */istemek/* kipliği bunun bir göstergesidir. Ö1 bu istek sayesinde kipsel nesnesi ile ilişki içerisinde.

2.2.5. Beşinci Kesit

Beşinci kesitlemede değişim, Ö1'in daha önceden yaşadığı bir duruma gönderimle değişir. Kesitleme “Önceleri istediği olmayınca arkasını dönerdi Beşira.” (satır: 156-157) sözcüyle başlar, “Ertesi gün, gözlerini açtığı zaman, kızı hâlâ baş ucunda oturuyordu.” (satır: 246- 247) sözcüyle biter.

Tablo 33: Beşinci Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 5 Başlangıç	Kesitleme 5 Bitiş
Beşira'nın Seyyar bacıyla sorun yaşadığı zamanlarda yatakta takındığı tavırdan bahsedilmesi.	Beşira'nın kızının isteği üzerine onun yatağında uyuyup sabah uyandığında kızını başucunda bulması.

Ö1 istediği olmadığı zamanlar tepkisini eşine yatakta arkasını dönerek ortaya koymaktadır: “Önceleri istediği olmayınca arkasını dönerdi Beşira.” (satır: 156-157). Ancak sonrasındaki davranışları daha farklı bir hal alıp, yataktan kuru tahtada yatmaya doğru evrilmektedir. Bunun yanı sıra Ö1 eşi Ö2'yi suçlu olarak görmektedir: “Daha sonra, aslan payını karısına bıraktığını, başka bir deyişle, suçluyu ödüllendirdiğini düşünerek bunun acısını çıkarmak istedi...” (satır: 158- 160). Sözcde geçen “suçluyu” sözcüğü Ö1'in Ö2'ye olan bakış açısını ortaya koymaktadır.

Söz konusu kesitlemede diğer kesitlemelerde de olduğu gibi Ö1'in ruh halindeki değişime bir kez daha değinilmektedir. Ö1 gündüzkü öfkeli halinin acısını çıkartmak istercesine yumuşak tavırlar sergilemektedir: “Beşira her akşam, alacakaranlıkla birlikte, bir melek yumuşaklığına bürünüyor, gündüzkü gerginliğin acısını çıkartmak istercesine, hep alttan alarak tatlı tatlı konuşmaya başlıyordu.” (satır: 180-183)

“Bir melek yumuşaklığı”, “alttan alarak” ve “tatlı tatlı” söylemsel öğeleri Ö1'in değişiminin birer göstergesidir ve büründüğü ruh halinin içerisinde eşine karşı olan bir küskünlüğü de ortaya koyar: “Gel gör ki, her yumuşaklık bir küskünlük tohumu taşıyordu içinde.” (satır: 183- 184)

Tartışma sırasında Ö1'in ses tonu yumuşak ve inandırıcı bir niteliktedir: “... Beşira yumuşak ve inandırıcı, karısı sert ve kesin bir sesle, konuşuyor da konuşuyorlardı artık.” (satır: 186- 187) Ancak gündüz olduğunda durum her zamanki gibi değişim göstermekte ve Ö1 yine sert ve kavgacı bir tutum sergilemektedir: “Beşira gün boyunca hiçbirine rahat bir soluk aldırmadığı, sık sık, hem de dördünü birden duvarın dibine çekip sıra dayacağına çektiği...” (satır: 200- 202)

Sözcede geçen “sıra dayacağına çektiği” söz grubu Ö1'in ailesine karşı takındığı tutumun “sık sık” belirteci de şiddetin bir seferlik olmadığının göstergesidir.

Ö3, Ö1'e karşı umursamaz bir tavır içindedir: “... Seyyar bacı gittikçe kötüye giden bu tatsız durumu düzeltmeyi düşünmedi bile.” (satır: 169- 170) Kocasının içinde bulunduğu bu durumdan rahatsız olmak yerine hoşnutluk duymaktadır: “Düzeltmek şöyle dursun, kocasının kuru tahta üzerinde inleyerek bir yana, bir bu yana dönmesi bayağı hoşuna gidiyordu.” (satır: 170- 172)

Ö3 çoğu zaman kocasını istemeden küstürmektedir: “Seyyar bacı, arada bir domuzluğu tutsa bile, çoğu kez istemeden küstürürdü kocasını...” (satır: 197- 198). Bu sözceden yola çıkarak Ö3'ün eşine karşı olan davranışlarını genelde bilinçli bir biçimde gerçekleştirmediği sonucuna varılabilir.

Tablo 34: Beşira ve Seyyar Bacının Görünümleri

Beşira	Seyyar bacı
-Melek yumuşaklığında -Alttan alan - Sakin konuşan -Yumuşak - İnandırıcı -Çekingen -Küskün	-Umursamaz -Rahat -Öfkeli -Sert -Kesin

Ö4 ise babasına oldukça düşkündür: “Beşira’ya sorarsanız, bir kızı severdi kendisini...” (Satır: 207- 208). Yine aynı şekilde babasının kuru tahtada yatmasına o son vermiştir: “Ama yıllarca süren bu kuru tahta serüvenine son veren de o oldu.” (satır: 211- 212).

Kesitlemede uzam Ö1 ve Ö3’ün yaşadıkları evdir. Ev, yaşanan sorunlar ve kesitlemenin geçtiği zaman olan akşam nedeniyle esenliksiz bir görünüm sergilemektedir. Ö1 uzam içerisinde anlayışlı ve hoşgörülü bir tutum sergilese de Ö3’ün davranışları ve bu davranışların kendisine etkisinden dolayı esenliksiz bir uzam söz konusudur.

Beşinci kesitlemede genellikle yaşanmış zaman kullanımına yer verilmekle birlikte anımsama zamanından yola çıkarak öykü zamanına dönüş yapılmaktadır.

Tablo 35: Beşinci Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi)	Yaşanmış Zaman (Geçmiş)
“ Şimdi bir tek olgu kalmıştı ortada: gündüz kavga, gece küsme nedeniydi her şey.” (satır:178- 180).	“Önceleri, istediği olmayınca arkasını dönerdi Beşira.” (satır: 156- 157). “Bir zaman sonra, yatağın en ucunda yatmaya başladı.” (satır: 157- 158). “Sonra, yavaş yavaş karyoladan yer yatağına, yer yatağından mindere, minderden kilime, kilimden döşemeye, yani, kendi deyimiyle, ‘kuru tahtaya’ kadar indi.” (satır: 164- 167). “Ama iş buraya, yani her birinin gerçekleşmesi birer ikişer yıllık süreyi kapsayan bütün bu evrimlerden sonra, kuru tahtada yatmaya gelinceye kadar, en azından on, on iki yıl geçmişti aradan, davranışının gerçek nedenini Beşira’nın kendisi de unutmuştu.” (satır: 174- 178). “Gerçekten kötüydü durumu, üstelik, çocukları büyüdükten sonra, küskün geceleri daha sıklaşmıştı.” (Satır: 195- 197).

	“Ama yıllarca süren bu kuru tahta serüvenine son veren de o oldu.” (satır: 211- 212). “Kızının beş aylık hamile olduğunu öğrenince Beşira yemek bile yemeden, kilimi itip uzanmıştı döşemeye.” (satır: 213- 214). “Çok geçmeden omuzları, beli, kalçaları ağrımış, bu yüzden de sık sık uyanmıştı ama belli etmemeye çalışmış, düzenli uyku soluğunu sürdürmek istemmişti.” (satır: 215- 217). “Şerife yerinden fırlayarak boynuna sarıldı hemen, başını göğsüne yasladı, Bir sürede öyle ağladı. Sonra kalktı, elinden tutup çekerek babasını da kaldırdı.” (satır: 227- 229).
Öyküleme zamanı	Öykü zamanı
“Şimdi”	“Önceleri”, “dönerdi”, “Bir zaman sonra”, “başladı”, “Sonra”, “indi”, birer “ikişer yıllık süre”, “sonra”, “on, on iki yıl”, “geçmişti”, “unutmuştu”, “sıklaşmıştı”, “yıllarca süren”, “, oldu”, “uzanmıştı”, “ağrımış”, “uyanmıştı”, “çalışmış”, “istemmişti”, “sarıldı”, “yasladı”, “ağladı”, “kalktı”, “kaldırdı”

“Bir zaman sonra”, “birer ikişer yıllık süre”, “on, on iki yıl”, “yıllarca süren” geçen süreyi ortaya koyan yapılar ve “dönerdi”, “başladı”, “unutmuştu”, “istemmişti” gibi eylemlerin kullanımı olayların geçmişte yaşandığını ve belirli bir süre kapsadığını ortaya koymaktadır. Kullanılan “şimdi” belirteci ise geçmişte yaşanan olaylardan şimdiye yani anımsama zamanına dönüldüğünü göstermektedir. Diğer bir ifadeyle öykü zamanından öyküleme zamanına geçiş yapılmaktadır.

Kesitlemenin anlatı izlencesi oluşturulmak istendiğinde “barışma” değer nesne konumundadır. Ö1, eşi ile gündüz yaptığı hataları telafi etmek, arayı düzeltmek ya da diğer bir ifadeyle barış istemektedir: “ Beşira, her akşam alacakaranlıkla birlikte, bir melek yumuşaklığına bürünüyor, gündüzkü gerginliğin acısını çıkarmak istercesine, hep alttan alarak tatlı tatlı konuşmaya başlıyordu.” (satır: 180- 183).

Ö1’in kendisi hem *durum öznesi* konumunda hem de *işlemci özne* konumunda bulunmaktadır. *İşlemci özne* konumundayken kendisini yani *durum öznesini* harekete

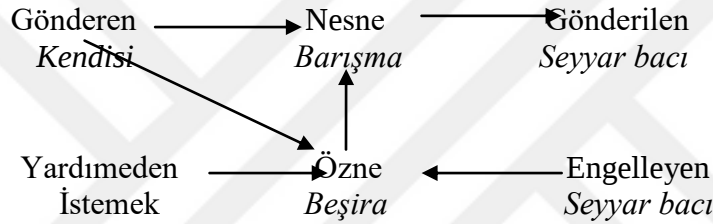
geçirmektedir. Böylelikle anlatı izlencesi oluşmaktadır. Tüm bu anlatılanları anlatı izlencesindeki gösterimi şu şekildedir:

$$A\dot{I} = [\ddot{O}2 \rightarrow (\ddot{O}1 \vee N) \rightarrow (\ddot{O}1 \vee N)]$$

$\ddot{O}2 = \ddot{O}1$: Beşira

N: Barışma

Beşira, beşinci kesitlemede hem *gönderen*, diğer bir ifadeyle güdüleyen, hem de *özne* konumundadır. Kendi kendini eyleterek *nesnesi* olan *barışmaya* yönelmektedir. Bu yönelme sırasında kendisine *yardımeden /istemek/* kipliğidir. *Engelleyen*, durumdan etkilenecek kişi *gönderilen*, ile aynıdır : Seyyar bacı. Anlatılanlar eyleyenler çizelgesinde şu şekilde gösterilebilir:

2.2.6. Altıncı Kesit

Altıncı kesitleme $\ddot{O}1$ 'in hayatının değişimi ile başlar. Bu bir kırılma noktasıdır. Kesitleme , “Böylece beklenmedik bir değişiklik girdi Beşira’nın yaşamına: gece-gündüz uçurumu bütün evce paylaşılan, güleç bir düzlükte eriyip gitti.” (satır: 248- 250) sözcesiyle başlar, “Eve öyle bir suratla döndü ki, çocukları elini öpmeyi bile göze alamadılar.” (satır: 329- 331) sözcesiyle biter.

Tablo 36: Altıncı Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 6 Başlangıç	Kesitleme 6 Bitiş
Beşira’nın hayatına giren değişiklik sayesinde (kızının evlenmesi) gece ve gündüz yaşanan öfke- sakinlik ikileminin şimdilik bitmesi	Beşira’nın namazdan eve sıkıntılı bir biçimde dönmesi.

Kesitleme başında yaşanan dönüşüm sonucunda gece- gündüz değişimine bağlı olarak $\ddot{O}1$ 'de görülen ruhsal farklılaşmalar şimdilik ortadan kalkmıştır. Kendisi kızının evlenmeden gebe kalmasına karşı olmasına rağmen bu değişimden kaynaklı olarak olumlu, mutlu ve rahat bir tutum sergilemektedir: “Beşira, tam üç gün süresince, düğün

alayanın en başında, uğuldayan yelin, yüzlere kamçılar gibi çarpan karın altında sesi pek kısık çıkan aptal davulunun hemen arkasında yürümekten çekinmedi.” (satır: 253- 256).

Sözcede geçen “en başında” sözcük öbeği ve “çekinmeden” eylemi Ö1’in içinde bulunduğu ruhsal durumun göstergesidir; ancak Ö1 bu kırılmanın ardından başka bir kırılma daha yaşayarak tekrar eski haline dönmektedir: “Ama, ne olursa olsun, kızının düğünü kısacık bir duruştan öte bir şey değildi Beşira’nın yaşamında; kız gidince daha bir karanlık gördü ortalığı. Küsmekten yaşayamazdı; eski döngü gene başladı.” (satır: 265- 268).

Böylelikle bu kesitlemede Beşira’nın iki kırılma yaşayarak yine bir ikilemde kaldığı görülmektedir. Düğünden sonra yaşadığı dönüşümle tekrar eski haline dönen Beşira daha kavgacı ve küskün bir kişi olmuştur:

Ama kuru tahtada yatamamak yüzünden, büsbütün ileri götürdü küskünlük gösterilerini. Gecenin ilerlemiş saatlerinde, tabanca patlar gibi kapanan bir kapı gürültüsü duyarak pencereye çıkan komşular, yıllardır eskimek bilmeyen tekerlek şapkasının altında, sinirinden tir tir titreyen Beşira’yı görüyorlardı... (satır: 270-276).

Sözcede “küskünlük gösterileri” sıfat öbeği ve Ö1’in sinirsel durumunu gösteren “tir tir titreyen” sıfatı kendisinin kişilik durumunun bir göstergesidir.

Memedali’nin de değiştiği üzere Ö1 namaza ve rakıya da aynı günde başlamıştır: “... namazla rakıya aynı günde başlamasının da gösterdiği gibi...” (satır: 322- 323). Ö1 diğer durumlarla benzerlik göstererek yine bir ikilem içerisinde. Ö1 namaza başladığı zaman dindar bir görünüm sergilemektedir. Bunun yanında aynı gün içki içmeye başlaması ise din ya da dindarlık anlayışına zıtlık oluşturmaktadır. Bu durumda yaşanan ikileme bağlı karşıtlık ise *dini bütünlük* ve *dinsizlik* olarak adlandırılabilir.

Ö1 bir değişim daha yaşamaktadır. Bu değişimin ya da kırılmanın nedeni ise Cahan nehri kıyılarında dolaşırken duyduğu ezan sesidir. “Ezan sesi” bir dönüştürme unsuru durumundadır:

Az sonra bir ezan sesi geldi kulağına, durdu, dinlemeye başladı. Ezanın uzaktan uzağa içli bir türküyü andırdığını, üstelik, hiç değilse şu dakikada , herhangi bir türküden çok daha güzel, çok daha anlamlı olduğunu düşündü. (satır: 365- 369).

Kendisi artık daha mutlu, huzurlu ve sevinçlidir: “Nedenini anlamıyordu ama bayağı sevinçli buluyordu kendini.” (Satır: 372- 373). Ayrıca “Ömrünün ilk namazını kılan bir tıfil çocuk gibi kıldı bayram namazını.” (Satır: 379- 380) sözcesinde geçen “bir tıfil çocuk” sıfat öbeğinin de gösterdiği üzere masum bir ruh hali içerisinde.

Tablo 37: Beşira’nın Kesitlemedeki Değişimleri

Düğün sırasında	Düğünden sonra	Ezan sesinden sonra
+ Mutlu + Olumlu + Rahat	- Küskün - Huzursuz - Kavgacı - Rahatsız - Sinirli	+ Mutlu + Huzurlu + Sevinçli + Masum

Ö3 ise diğer kesitlemelerin aksine, kocasını pencereden bitkin bir halde gördükten sonra içinde bir burkulma ve acıma hissetmektedir: “Ömründe ilk kez acımişti kocasına.” (satır: 295- 296) sözcesinde kullanılan “acımişti” eylemi Beşira’nın eşinin hissettiklerini göstermektedir. Ayrıca Ö3’e göre eşi yaşlanmış ve çökmüş bir haldedir. Bu durum kendisinin kırılma anıdır.

Eşinin durumundan dolayı Ö3 oldukça güler yüzlü ve neşeli bir hal takınmaktadır: “Sonra, hiç kızmadan gülümsediğini görünce, daha da ileri götürdü işi...” (satır: 299- 301). Sözcede kullanılan “gülümseme” eylemi Seyyar bacının takındığı tavrın göstergesidir.

Kesitlemede anlatıcı olaylara Memedali’yi dahil ederek onun düşüncelerine de başvurur: “Memedali orada da bitivermişti.” (satır: 318). Bu durum Memedali’nin öyküdeki önemini ve değerini göstermektedir. Memedali olaylara açıklık getirebilen biri durumunda bulunmaktadır: “Memedali, Beşira’nın beklenmedik cömertliğini de açıklamış oluyordu böylece.” (satır: 261- 262) sözcesinde geçen “açıklamış oluyordu” yapısı Memedali’nin olaylara yorum yapabileceğinin göstergesidir.

Memedali’nin yorumuna, “ ‘Ne olacak, Emiş bacı’, dedi, ‘ altmışından sonra namaza başlamak gavurun oruç tutmasına benzer’ .” (satır: 319- 320), sözcesiyle anlatıcı tarafından da destek verilmektedir: “Benzetmesi pek bir anlam taşımıyordu ama söylemek istediğinde haklıydı Memedali...” (satır: 321- 322).

Kesitlemede uzam olarak *Ötegeçe*, *Cahan* ve *camî* kullanılmıştır. *Ötegeçe* kapsayan, *Cahan* ve *camî* kapsanan uzam konumundadır.

Şekil 7: Uzamsal Gösterim

$$\begin{array}{lcl} \text{Kapsayan uzam} & = & \text{Ötegeçe} \\ \text{Kapsanan uzam} & = & \text{Cahan/ camî} \end{array}$$

Öl'in yaşadığı dönüşümler bağlamında yaşanan dönüşümlerden dolayı *uzam* zaman zaman *esenlikli* zaman zamansa *esenliksiz* bir görünüm sergilemektedir. Öl'in düğün sırasındaki davranışlarına bakıldığında *uzam esenlikli*, düğünden sonraki dönüşümden kaynaklı olarak *uzam esenliksiz* bir görünümdeydir. Öl'in *Cahan* nehri kıyısında ve *camideki* görünümünden ötürü ise *esenlikli* bir uzam söz konusudur.

Kesitlemede genel olarak *yaşanmış zamana* başvurulmuştur. Ancak bir noktada geçmişteki bir olay şu ana dönerek hatırlanmaktadır. Böylelikle *öyküleme zamanı* da kullanılmış olmaktadır.

Tablo 38: Anımsama ve Yaşanmış Zamanın Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi)	Yaşanmış Zaman (Geçmiş)
“ ‘Şimdi, bu saatte, hangi otelin kapısını çalayım? (satır: 276- 277).	“Bunun sonucu olarak, bütün düğün hazırlıkları bir hafta gibi kısa bir sürede tamamladıktan başka, Beşira, tam üç gün süresince , düğün alayının en başında, uğuldayan yelin, yüzlere kamçılar gibi çarpan karın altında sesi pek kısık aptal davulunun hemen arkasında yürümekten çekinmedi.” (satır: 250- 256). “Küsmenden yaşayamazdı; eski döngü gene başladı.” (satır: 267- 268). “Mustafa komşu kasabalardan birinde oturuyordu o sıralarda , kurban bayramını baba ocağında geçirmek üzere, karısıyla iki çocuğunu da alıp bir gün öncesinden Ötegeçe’ye gelmişti.” (satır: 330- 333). “ Az sonra , bir ezan sesi geldi kulağına, durdu, dinlemeye başladı.” (satır: 365- 366). “... daha gür biçimde, yeniden belirdi: çocukluğunda öğrendiği duaların hiçbirini unutmamıştı; akıllı adamdı.” (satır: 377- 378).
Öyküleme zamanı	Öykü zamanı
“Şimdi”	“ bir hafta ” , “yaşayamazdı”, “başladı”, “ o sıralarda ”, “gelmişti”, “ az sonra ”, “geldi”, “başladı”, “belirdi”, “ çocukluğunda ”, “unutmamıştı”, “adamdı”

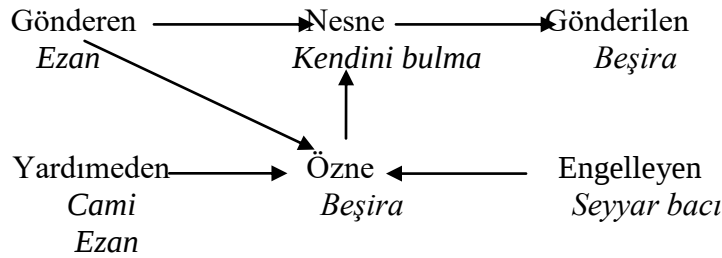
“Bir hafta”, “o sıralarda”, “az sonra”, “çocukluğunda” gibi zaman belirten ögeler geçmişe gönderimde bulunup bir süreç belirtmektedir. “Unutmamıştı”, “adamdı” “yaşayamazdı”, “başladı”, “gelmişti”, “geldi”, “başladı”, “belirdi” eylemlerinde kullanılan {-DI} ve {-MIŞ} zaman biçimbirimleri geçmişe gönderimde bulunmaktadır.

Kesitlemede “ezan sesi” işlemci özne görevinde olup *durum öznesi* konumunda olan Ö1’İ harekete geçirerek ulaşmak istediği kendisine kavuşmasını sağlamaktadır. Ö1 yaşadığı dönüşüm sayesinde aradığı ve ikilemden kurtulması sonucunda açığa çıkan mutluluğa kavuşmuştur. Mutluluk duyması ikilemden kurtulup kendini bulması anlamına gelmektedir. Böylelikle Beşira bu kesitlemede *edim* aşamasına geçmiştir. Şimdilik ikilemlerden kurtulduğu görülmektedir. Bunları anlatı izlencesinde şu şekilde gösterebiliriz:

$$Aİ=[Ö6 \rightarrow (Ö1 \vee N1) \rightarrow (Ö1 \wedge N1)]$$

Ö6: Ezan
Ö1: Beşira
N1: Beşira

Bu bağlamda eyleyenler çizelgesi şu şekilde gösterilebilir:

Gönderen konumunda bulunan ezan, *özne* konumunda bulunan Beşira’yı eyleterek *nesnesi* olan kendinini bulmaya ulaşmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda Beşira’ya *engelleyen* Seyyar bacı, *yardımeden* ise cami ve ezandır. Bunun sonucunda, *gönderilen*, kendini bulma yöneliminden yine kendisi etkilenecektir.

2.2.7. Yedinci Kesitleme

Altıncı kesitleme zaman değişimini gösteren “öğleyin” sözcüğünün kullanılmasıyla biter. Kesitleme “Ama, öğleyin, tam sofrta hazırlanırken...” (satır: 332)

sözcesiyle başlar, “Bir başka adam olmuştu neredeyse ...” (satır: 460- 461) sözcesiyle biter.

Tablo 39: Yedinci Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 7 Başlangıç	Kesitleme 7 Bitiş
Beşira’nın ezan sesini duyar duymaz namaza gitmek istemesi ve Seyyar bacının bu duruma şaşırarak ona soru sorması.	Beşira’nın tamamen bir dönüşüm yaşaması, ölümü ve çocukluğunda da dini bağlamda ikileme düşmesine neden olan cehennemi düşünmesi.

Ö1 artık dindar bir adam görünümündedir: “Ama, öğleyin, tam sofrta hazırlanırken, Beşira ezan sesini duyar duymaz ayağa fırlayıp namaza gideceğini...” (satır: 332- 334). Ö1 camiye, kendisini camiden atanlara meydan okumak ve var olan abdestini tekrar kullanma isteğinden dolayı gitmektedir. Kendi içki içen bir kişidir ve camiye dini sebeplerden dolayı gitmediğinin bir diğer göstergesi de örnekteki gibidir: “... Mustafa’ya, ‘ Bir kadeh de bana ver şu zıkkımdan’, deyin...” (satır: 349- 350).

Anlatıcının da değindiği üzere Ö1 aynı zamanda bir denge insanıdır:

Şimdi, kadehleri art arda devirışine bakmakla kalıyor, tam bir dengesizlik olarak değerlendirdikleri bu davranışına bir neden ararken, Beşira’nın her şeyden önce bir denge adamı olduğunu uslarının ucundan bile geçirmiyorlardı: Tanrı’ya düşünmediği sürece içmeyi de düşünmemişti Beşira, ama şimdi, bir rastlantı sonucu ve yalandan bile olsa, yeniden Tanrı’ya yönelmesi ters yönde bir aşırılığa itiyordu onu. (satır: 351- 359).

Ö1’i tanımlamak için kullanılan “denge adamı” sıfat öbeği bu durumun bir göstergesidir. Ayrıca Ö1’in içinde bulunduğu bir zıtlık durumu tekrar gündeme gelmektedir: *din* ve *içki*. Anlatıcının da yukarıda değindiği üzere Tanrı’yı düşündükçe tersi yönde bir eğilime bürünerek içkiye daha da yaklaşmaktadır. Yani Ö1 hem dine yönelmiş hem de içki içmeye devam eden bir kişidir.

Ö1 bu iki aşırılığı bir cambaz dengesinde yürütmektedir: “Her iki aşırılık da bu bayram gününü aştı: Beşira yıllarca sürdürdü bu cambaz dengesini.” (satır: 360- 361).

Daha önceki kesitlere göre Ö1 artık Ö3’le ilgilenmemekte ve düşünce dünyasını Tanrı ve ölüm sorunları doldurmaktadır. Kendisi artık *din* ve *içki* ikileminin çatışmasında yaşamaktadır:

Bunu bir türlü yediremiyordu kendine: rakı kadehini eline almasıyla öbür dünyayla alaya başlaması bir oluyordu ya da rakının etkisi çok çabuk geçiyor, doğaötesi kuşkular hep kalıyordu. (satır: 368- 372).

Aynı zamanda Öl'in yaşamış olduğu ikilem *inanç/ inançsızlık* ikilemi olarak da adlandırılabilir. Yaşamış olduğu durum nedeniyle artık bir sorgulama içerisindedir:

Kendi belinden üç dakika gibi çok kısa sürede iniveren bir Şerife'nin tam dokuz ay on gün süresince anasının pis karnında bunılması da ölçüsüzlüktü; koskoca insanoğlu iki kalemde doğarken, bir tavuk ya da serçe parçasının üç kalemde doğması da ölçüsüzlüktü... (Satır: 385- 390).

Bu duruma örnek bir diğer sözce ise şu şekildedir: “ Beşira burada duruyordu işte: bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde, başkaldırının yadsımada sonuçlanmasından mı korkuyordu, neydi, bir türlü veremiyordu kesin kararını.” (satır: 392- 395). Sözcede geçen “bilinçli” ve “bilinçsiz” sözcükleri Öl'in yaşamış olduğu bir diğer ikilemin göstergesidir. Bu ikilem bağlamında Öl kesin kararını verememektedir. Bir diğer sonuç olarak ise bilgisinden şüphe etmektedir: “ ‘Belki de bilgim yetersiz’, dedi sonunda.” (satır: 396). Sözcede kullanılan “belki” sözcüğü yukarıda bahsedilen kararsızlığı ortaya koymaktadır.

Öl içinde bulunduğu ikilemleri anlamlandırarak bir açıklık getirmek için kitap okumaya yönelir. Bunun sonucunda elde ettiği bilgiler bağlamında din adamlarıyla tartışmalara girebilmektedir. Edindiği bilgiler artık entelektüel çıkarımlar yapmasını sağlamaktadır:

... bu dünyada işlediğimiz günahları öbür dünyada ödeyeceğimiz buyurulduğunda, öyleyse yeryüzündeki cezalar ancak nesnesel olabileceklerine göre, nesnesel, yani gerçek olan cezayı suçsuz olan kadın çekiyor, gerçek suçlu, yani koca ise tinsel yani yeryüzünde geçersiz bir cezayla kalıyordu... (satır: 436- 442).

Sözcede kullanılan “nesnesel” ve “tinsel” sözcükleri Öl'in entelektüel seviyesinin ve sorgulama düzeyinin birer göstergesidir. Ayrıca “nesnesel cezalar” sıfat öbeği dünyadaki cezaları karşılamaktadır. Dünya hayatı *yaşama* karşılık gelmektedir. “Tinsel ceza” dünyada karşılık bulmayan bir ceza türüne karşılık gelmektedir. Buradan yola çıkarak “tinsel ceza”nın öte dünyayı yani *ölümü* karşıladığı söylenebilir. Böylelikle ortaya Beşira'nın kafasını kurcalayan hem *nesnesel ceza* hem de *tinsel ceza* bağlamında *yaşam/ ölüm* ikilemi çıkmaktadır.

Tüm bu ikilemler bağlamında yaşadığı sıkıntılardan dolayı Ö1 her akşam içmektedir. Anlatıcının da değindiği üzere artık onun için *imamlarla* ve *kendisiyle* çarpıştığı iki düzlem söz konusudur. Bu iki düzlem de *inanç/ inançsızlık* bağlamında bir ikilem oluşturmaktadır: “... bir düzlemde imamlarla çarpışırken, bir başka düzlemde de kendi kendisiyle, çoktandır bir türlü oturamadığı gibi, çıkıp gitmek de bilmeyen inancıyla çarpışıyordu.” (satır: 457-460).

Artık Ö1 bir başka adam olur: “ Bir başka adam olmuştu neredeyse...” (satır: 460- 461). Yaşadığı bu dönüşümün sonucunda ne ölümü unutabilmektedir ne de cehennemi: “... ne ölümü unutabiliyordu ne de ölümün ardında gizlenen cehennemi.” (satır: 461- 462).

Ö1’in yaşadığı ve çözmeye çalıştığı tüm ikilemlerin temelinde “varoluş sıkıntısı” ve “hayatını anlamlandırma isteği” yatmaktadır. Din, cennet, cehennem, ceza gibi konular bağlamındaki düşünceleri bu durumla alakalıdır.

Kesitlemede *uzam* Ö1’in evi, evlerinin bahçesi ve kendi ikilemlerini tartışmak için gittiği nikahlar, mevlitler ve cenazelerdir. Ev ve bahçe daha önceki kesitlemelerde de olduğu gibi yaşanan sorunlar nedeniyle *esenliksiz* bir görünüm sergilemektedir.

Nikahlar, mevlitler ve cenazelerin uzamsal görünümü ise Ö1 ve din adamlarına göre değişim göstermektedir. Bu uzamlar Ö1 açısından *esenlikli* bir görünüm sergilemektedir. Çünkü kendisi istediği soruları sormakta ve bu bağlamda tartışmalardan galip çıktığını düşünmektedir:

Karşısındakinin her söylediğine dudak büküyor, en sonunda, zavallı adamı göğsünden hafifçe iterek çevresindekilere dönüyor, kendi felsefesini açıklamaya başlıyordu: açıkça görüldüğü gibi, hiçbir şey bilmiyordu bu hoca... (satır: 430-434).

Ö1’in dudak bükmesi, din adamını göğsünden hafifçe itmesi *uzamın* kendisi açısından *esenlikli* olduğunun göstergesidir. Ö1 için *uzamın* *esenlikli* olmasını sağlayan göstergeler din adamları için *esenliksiz* bir *uzam* oluşturmaktadır.

Kesitlemede hem anımsama zamanı hem de yaşanmış zaman kullanılmaktadır.

Tablo 40: Yedinci Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi)	Yaşanmış Zaman (Geçmiş)
“ Şimdi , kadehleri art arda devirişine bakmakla kalıyor... ” (satır: 351- 352). “ Beşira, ama, şimdi , bir rastlantı sonucu ve yalandan bile olsa, yeniden Tanrı’ya yönelmesi ters yönde bir aşırılığa itiyordu onu.” (satır: 357- 359).	“ Bunun içini Beşira namazdan dönüp de duvarın dibinde kendi başına demlenmekte olan Mustafa’ya ‘ Bir kadeh de bana ver şu zıkkımdan’, deyince, bütün düşleri yıkıldı, şaşkınlıkları da en yüksek noktasına fırladı.” (satır: 347-351). “Her iki aşırılık da bu bayram gününü aştı: Beşira yıllarca sürdürdü bu cambaz dengesini.” (satır: 360- 361). “Karşısındaki o zaman terlemeye başlıyordu işte, ya on beş, yirmi yıl önce çalınan üç yüz kitabın birinden sözediyor ya da anlaşılmaz ayetler okumaya başlıyordu.” (satır: 426-428).
Öyküleme zamanı	Öykü zamanı
“ Şimdi ”, “ kalıyor ”, “ şimdi ”,	“yıkıldı”, “fırladı”, “aştı”, “ yıllarca sürdürdü ”, “ on beş, yirmi yıl önce ”

Anımsama zamanı kullanımında öyküleme zamanı unsurlarına yer verilmektedir: “**şimdi**”, “**kalıyor**”, “**şimdi**”. Geçmişten bahsederken ele alınan konular şimdi anımsanmaya başlanmıştır.

Yaşanmış geçmiş zaman kullanımında ise gerek belirteç gerekse geçmiş zaman biçimbirimleri kullanılmıştır: “yıkıldı”, “fırladı”, “aştı”, “**yıllarca sürdürdü**”, “**on beş, yirmi yıl önce**”. Bu kullanımlar kesitlemenin öykü zamanını oluşturmaktadır.

Ö1 ikilemlerden kurtulmak için çeşitli yollar denemektedir. Bu yolların en başında ise sorgulama gelmektedir. Sorgulama hem ikilemlerden kurtulması için bir araç hem de ikilemlere düşmesini sağlayan bir nedendir:

Örneğin, bahçeye inip de kendini bütün benliğiyle hıyarlarına verdiği bir sırada, gür bir teyeği incelerken, ‘ Bu bendeki bir Tanrı vergisi’, diye mırıldandığını farkediyor, yani kendi kendini suçüstü yakalıyordu. Bundan sonra durdurabilirsen durdur Beşira’yı... (satır: 372- 377).

Sözcede Ö1’in “Tanrı vergisi” sözcüklerini kullanması kendisini *din/inançsızlık* bağlamında bir sorgulamaya itmektedir. Ancak kendisindeki bu sorgulama, ulaşmak istediği ikilemden kurtulmaya da araç olmaktadır:

Bütün bunlar Tanrı’nın varlığına başvurulmadan açıklanamazdı belki, ama, doğrusunu söylemek gerekirse, Tanrı bir evrenin bir Tanrı’sıysa, bu dolambaçlı

yollara sapmadan, çiçekle dal arasına hıyarı sokmadan da kalkabilirdi bu işin altından: ölçüsüzlük ortadaydı. (satır: 380- 385).

Kendisi içinde bulunduğu ikilemden kurtulmak için dini bir nedene başvurmakta, sonrasında ise bu nedeni çürütmektedir. Böylece Beşira'nın *değer nesnesi* olan ve uğruna çabaladığı *ikilemden kurtulma* gerçekleşmemektedir. Çünkü yine bir ikileme düşmektedir: *Ölçü/ ölçüsüzlük*.

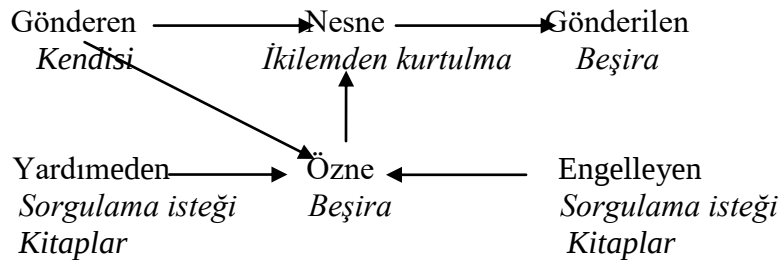
Sonrasında bilgisinin yetersiz olduğunu düşünmekte, “ ‘Belki de bilgim yetersiz’, dedi sonunda.” (satır: 396), ikilemden kurtulma için kitap okumaya başlamaktadır: “Cebirinden tarihine, kimyasından felsefesine dek bütün lise son sınıf kitaplarını getirtti, her şeyden el etek çekerek birkaç ay gibi çok kısa bir sürede okuyup bitirdi hepsini.” (satır: 397- 400). Ancak yine bir sonuç alınamamaktadır. Ö1 yine *ikilemden kurtulmaya* ulaşamamaktadır:

Üstelik, aydınlığa çıkmak istedikçe büsbütün karanlığa gömülüyor, böylece, bir dülemde imamlarla çarpışırken, başka bir düzlemde de kendi kendisiyle, çoktandır bir türlü oturamadığı gibi, çıkıp gitmek de bilmeyen inacıyla çarpışıyordu. (satır: 456- 460).

Tüm bu anlatılanlar anlatı izlencesinde şu şekilde gösterebilir:

$Aİ = [Ö1 \rightarrow (Ö1 \text{ VN}5) \rightarrow (Ö1 \text{ V N}5)]$ Ö1: Beşira
N5: İkilemden kurtulma isteği

Bu bağlamda eyleyenler çizelgesini şu şekilde oluşturabiliriz:

Kesitte Beşira *özne* konumundadır. *Değer nesnesi* olan *ikilemden kurtulmaya* ulaşmayı istemektedir. Özneyi güdüleyen yine kendisi, yani Ö1'dir. Beşira'nın *nesneye* ulaşmasında *yardımeden* ve *engelleyen* konumunda bulunan edenler aynıdır: Sorgulama isteği ve kitaplar. Bu iki eyleyenin aynı olmasının sonucunda da ikilemler ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak ise, *gönderilen*, Beşira'nın kendisidir.

2.2.8. Sekizinci Kesit

Sekizinci kesitleme zaman değişimiyle başlar. Kesitleme “Gene aynı kaygılarla, daha doğrusu aynı unutmaya gereksinimiyle sofraya oturmuştu bir akşam.” (satır: 464-465) sözcüsüyle başlar, “Herhangi bir kimsenin karşılık vermesine zaman kalmadan, ahırdan eşeğini çıkardı.” (satır: 600- 601) sözcüsüyle biter.

Tablo 41: Sekizinci Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 8 Başlangıç	Kesitleme 8 Bitiş
Beşira’nın ölümü ve ölümün ardında gizlenen cehennemi unutmaya isteğiyle sofraya oturması.	Beşira’nın Karalbıstan’a gitmek için yola çıkmaya hazırlanması.

Ö1 gitmiş olduğu pavyonda bile doğaötesi sorunlarla ilgilenmektedir. Ancak doğaötesi olaylardan kurtulduğu tek an bu pavyondaki bir kadınla yakınlaştığı andır: “... ne zamandır ilk olarak, yakasını bırakıp gitti doğaötesi.” (satır: 485- 486).

Ö1 artık yeni bir evreye girmektedir. Akşamları evden gitmek istediğinde otele değil bahçeye gidip yatmaktadır: “Yeni bir evreye daha girmişti böylece: artık bahçesinde, özenle yetiştirdiği hıyarlar arasında titremekle geçiriyordu küskün gecelerini.” (satır: 536- 538).

Ö1 dışarıda uyuduğu için hasta olmakta ve eve ortanca oğlunun kucağında dönebilmektedir. Artık hiç kimseyle dalaşmamaktadır. Sadece caminin örtmesinde oturmakta yapılan dini konuşmaları dinlemektedir. Yedinci kesitlemedeki durumun tam tersine Ö1 konuşmalara bile katılmamaktadır. Dışarıdan görünümü anlatıcının da değindiği üzere oldukça sakindir. Cami ahalisinin gözlemleri bu durumu ispatlar niteliktedir:

Hakçasını söylemek gerekirse, bu konuşmalara katıldığı da enderdi. Dışardan bakanlar, dışı gibi içinin de durulduğunu, kızgınlıklarının ve dinsel kuşkularının uzun hastalığının çok gerilerinde kaldığını düşünebilirlerdi... (satır: 556- 560).

Ö1’in bu durumu Karadede’nin Kâbe’den dönüp gördüklerini anlatmasıyla değişmiştir. Kendisi caminin imamına o ünlü sorularından birini sorup istediği cevabı alamayınca imamın kafasına bastonunu vurmuştur. Sonrasında eve gelip eşini de dövmüştür.

Kesitlemenin bir diğer edeni olan Ö3 ise kocasının dışarıda yatmasından dolayı oldukça üzgündür: “Seyyar bacı çok üzgündü, kendini bir türlü bağışlayamıyordu bu kez...” (satır: 540- 541).

Memedali bu kesitlemede uyanık biri olarak nitelendirilmektedir: “Ama burada da gösterdi kaçın kurası olduğunu...” (satır: 504- 505). Sözcede kullanılan “kaçın kurası” nitelemesi Memedali’nin uyanık birisi olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra Memedali anlatıcı tarafından deli olarak nitelendirilmektedir: “Memedali, bu artıştan sonra, anasına borçlanarak otuz resim birden alınca, ben bile delirdiğini söyledim.” (satır: 502- 504). Sözcede geçen “bile” belirteci başkalarının da Memedali’nin delirdiği düşüncesinde olduğunu göstermektedir.

Kesitlemede *uzam* olarak pavyon, cami ve Ö1’in evinin bahçesi kullanılmaktadır. Pavyon ilk başlarda *esenlikli* bir *uzam* çizmektedir. Çünkü Ö1 ilk defa doğaötesi sorulardan kurtulup yeryüzüne burada dönmüştür:“... ne zamandır ilk olarak, yakasını bırakıp gitti doğaötesi. Böylece kendini bütünüyle yeryüzünde Beşira...” (satır: 485- 487).

Sonrasında Ö1’in burada dayak yemesinden dolayı *uzam* esenlikliden *esenliksiz* dönmektedir: “Nicedir ‘pavyon’dan çıkmaz olan Beşira’yı yaka paça eve getirdiler, oraya bir adımını bile atmayacağına söz verdirtinceye kadar dövdüler.” (satır: 519- 521).

Ö1 girmiş olduğu yeni evreyle birlikte artık evinin bahçesinde yatmaya başlar; bahçede çok üşümekte ve eşi de bu duruma üzülmemektedir. Bundan dolayı *uzam esenliksiz* bir görünüm sergilemektedir.

Cami ise *uzamsal* olarak *esenlikli* görünümünden *esenliksiz* görünüme geçmiştir: Beşira’nın artık kavga etmemesi ve konuşmalara katılmaması açısından *uzam esenlikli*dir. Ancak *uzam* Ö’in imama soru sorup aldığı cevap sonucunda imamın kafasına bastonuyla vurmasıyla birlikte *esenliksiz* bir görünüme dönmektedir.

Kesitlemede hem yaşanmış hem de anımsama zamanı kullanılmaktadır.

Tablo 42: Sekizinci Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi)	Yaşanmış Zaman (Geçmiş)
“ ‘Bastonumu verin baba, ben otele gidiyorum!’ dedi.” (Satır: 525).	“ Gene aynı kaygılarla, daha doğrusu aynı unutma gereksinimiyle sofraya oturmuştu bir akşam.” (Satır: 464- 465). “ ‘Yaşa, kızım! At şuraya, at şapkamın içine!’ diye bağırmaya başladı.” (Satır: 470- 471) “Beşira’nın damadına da en çok koyan bu oldu anlaşılan: otuz beşi ödediği günnü gecesi, kayınlarından ikisini yanına alarak ünlü resmin çekildiği yere gitti.” (Satır: 516- 518) . “ ‘Bastonumu verin baba, ben otele gidiyorum!’ dedi.” (Satır: 525).
Öyküleme zamanı	Öykü zamanı
“gidiyorum”	“oturmuştu”, “başladı”, “oldu”, “gitti”, “dedi”

Kesitlemede “oturmuştu”, “başladı”, “oldu”, “gitti”, “dedi” eylemlerinde kullanılan {-DI} biçimbirimi geçmiş zamanın yani yaşanmış zamanın göstergesidir. “ ‘Bastonumu verin baba, ben otele gidiyorum!’ dedi.” (satır: 525) sözcesinde ise durum farklıdır. Geçmişte yaşanan bir olay {-DI} biçimbirimi ile anlatılırken; yine aynı olay aynı sözce içerisinde şu anda hatırlanarak yani şimdiki zaman biçimbirimi {-YOR} kullanılarak anımsanmıştır.

Kesitlemede iki adet anlatı izlencesi bulunmaktadır. Bu anlatı izlenceleri, Ö1’in pavyonda doğaötesi sorulardan kurtulup, sonrasında Karadede’nin Kâbe anılarını anlattığı zaman yaşadığı aynı sorulara geri dönüşüyle şekillenmektedir.

Birinci anlatı izlencesi şu şekildedir:

$$A\dot{I} = [\ddot{O}2 \rightarrow (\ddot{O}1 \vee N) \rightarrow (\ddot{O}1 \wedge N)]$$

$$\ddot{O}2 = \ddot{O}1: \text{Beşira}$$

N: İkilemden kurtulma

Beşira yukarıda da değinildiği üzere pavyonda hayatında ilk defa bu sorulardan kurtulmuştur. Anlatı izlencesinde *işlemci özne* durumunda yine Beşira’nın kendisi yer almaktadır. Ulaşmak istediği *değer nesnesi* olan kurtulma durumuna yaşanan dönüşümle birlikte kavuşmaktadır.

İkinci anlatı izlencesi şu şekildedir:

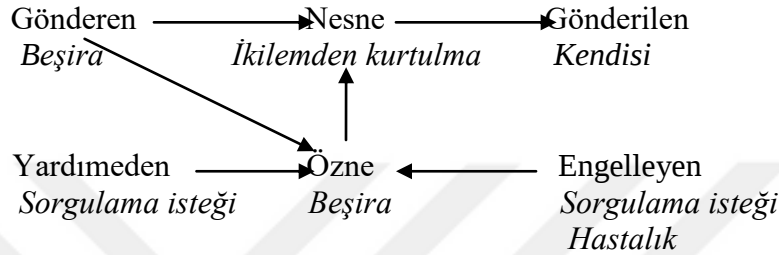
$$A\dot{I} = [\ddot{O}2 \rightarrow (\ddot{O}1 \wedge N) \rightarrow (\ddot{O}1 \vee N)]$$

$$\ddot{O}2 = \ddot{O}1: \text{Beşira}$$

N: İkilemden kurtulma

Beşira, imama soru sorduktan sonra istediği cevabı alamayınca kurtulduğu ikilemlere tekrar geri döner. Çünkü yine eskisi gibi sinirlenerek *din/inançsızlık* ikilemi yaşamaya başlar. Böylelikle durum öznesi Beşira kavuştuğu değer nesnesinden tekrar ayrı düşmektedir.

Kesitleme eyleyenler çizelgesinde şu şekilde gösterebilir:

Beşira eyleyenler çizelgesinde hem *özne* hem de *gönderen* durumundadır. Beşira ikilemden kurtulma isteği için kendi kendini güdülemektedir. Bu durumda kendisine *yardımeden* sorgulama isteği aynı zamanda hastalık ile birlikte *engellenen* durumundadır. Bunun sonucu olarak Beşira, *gönderilen*, eyleminin sonucundan yine kendisi etkilenecektir.

2.2.9. Dokuzuncu Kesit

Dokuzuncu kesitleme uzamsal değişimle başlar: Kesitleme “Çabucak geride bıraktı Ötegeçe’yi.” (satır: 602) sözcesiyle başlar, “Gelip götürecekleri dakikayı bekliyordu.” (satır: 793) sözcesiyle biter.

Tablo 43: Dokuzuncu Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 9 Başlangıç	Kesitleme 9 Bitiş
Beşira’nın Ötegeçe köyünü terk etmesi.	Beşira’nın öldüğünde kendini götürecek kişileri beklemesi.

Öykünün bitiş kesitlemesinde Beşira Ötegeçe köyünü terk edip Karalbıstan’a gitmeye karar verir. Beşira’da ölüm korkusu baş gösterir: “Ama boşuna; ister sırtında olsun, ister böğründe, toprağı duymak içini ürpertiyodu.” (satır: 615- 616).

Beşira ölüm ve öte dünyaya ait kavramları da sorgulamaya devam etmektedir. Toprağın altını, toprağın altındaki ilk günü düşünmektedir. Artık ölüm, ölüm konusu kafasını iyice meşgul etmektedir:

... örneğin sorgu meleklerinin bir dudakları yerde, bir dudakları gökteyse, dudakları gövdelerinden daha büyüktü demekti ki, böyle saçmalık olmazdı; hem sonra, mezarın da, dünyanın da derinliği sınırlı olduğuna göre, bir dudak yerde, bir dudak gökte olunca, melekleri değilse de dudaklarını, yalnızca ölünün değil, yaşayanların da görmesi gerekirdi; sık sık söylendiği gibi, yaşayanların göremedikleri bir dünya varsa, sorgu melekleri tıpkı o dünya gibi yüzde yüz oranında saydamsa, o zaman, sorgu meleği ölünün mezarına gelince iki dünyanın birbirine dokunması gerekirdi ki, bu da dünyamızın dönmesini engellerdi. (satır: 621- 632).

Bu sorgulama ve düşüncelerde esas olan, hurafeler ile mantıksal doğrulamanın çelişmesidir. Beşira konuların dini yönlerine karşılık olarak mantıksal açıklamalar getirmekte, böylelikle karşıtlıklar üzerinden bir anlamlandırma kurmakta, bu anlamlandırmanın sonucu olarak da anlatılanları mantıksız bulmaktadır. Bu bağlamda ortaya *batıl düşünce/ hakiki düşünce* ikilemi çıkmaktadır.

Beşira'nın yaşadığı tüm ikilemleri şu başlıklar altında toplayabiliriz:

Tablo 44: Beşira'nın Yaşadığı Temel İkilemler

Dini bütün	Dinsiz
İnanç	İnançsızlık
Yaşam	Ölüm
Batıl Düşünce	Hakiki Düşünce

Beşira yaşadığı bu sorgulama ve cevapsızlık sonucunda buz gibi bir titreme yaşar. Ardından tüm okuduğu lise kitaplarını, Galilei'nin buluşunu boş bulur. Daha sonrasında çocukluğunu hatırlar: “Gene de gülümsedi: o çocukken, Ötegeçe'nin bütün çocukları çevresinde toplanırlardı hep. Gözlerinin içine bakarlardı.” (satır: 558- 560).

Çocukların Beşira'nın çevresinde toplanması ve onun gözlerinin içine bakmaları çocukluğunda sevildiğinin göstergesidir. Beşira, Kumru geline karşı duygular beslemektedir:

Sonra, karanlıkta korkusunu yenmek için türkü söyleyen bir çocuk gibi, gözleri ve avuçları tükenmemiş, kemikleri birbirinden ayrılmamış, canlı bir Kumru gelin düşündü, evinin önünden gelip geçmesini, gülüp konuşmasını, kalkıp oturmasını, Cahan'dan su taşımasını, teknede çimmesini, yatağında sere serpe yatmasını, nazlı nazlı kocasından yana dönmesini düşleyerek içini çekti... (satır: 738- 746).

Sözcüde Beşira'nın korktuğu zaman, korkusunu yenmek adına Kumru gelini düşünmesi ve onu düşleyerek iç çekmesi kendisinin ona karşı duygularının olduğunun göstergesidir.

Beşira Ötegeçe'den çıkıp tekrar Ötegeçe'ye döndüğünde tamamen bir değişime uğramıştır. Artık ikilemlerden ve kafasını kurcalayan sorunlardan kurtulmuş, gece gündüz ayrımının yarattığı ruhsal ve davranışsal değişimlerden uzak bir kişidir. O artık *tek Beşira*'dır ve yaşamının son evresindedir:

... Beşira yaşamının son evresine girmiş bir Beşira'ydı artık, eski Beşira değildi: iki, hiç değilse çatal Beşira olarak sapmıştı o tarlaya, tek Beşira olarak dönüyordu. Bunca yıllık gece gündüz ayrımını bir çırpıda silivermiş, kafasını karıştıran çapraşık sorunlar üzerine de kalın bir çizgi çekmişti. (satır: 783-789).

Tüm bunların yanı sıra, Beşira din ve öte dünya konusunda da bir karara varmıştır. Bu karar ya hiçlik ya da cehennemdir: "... öbür dünyaya gelince, hiç değilse kendisi için, ya hiçlik, ya cehennemdi artık. Her ikisine de hazırdı." (satır: 790-792).

Kesitlemenin bir diğer edeni Kumru gelindir. Kumru gelin güzel, ak ve kıvrak bir kadındır: "Oysa öyle güzeldi ki, öyle ak, öyle kıvraktı ki!" (satır: 683- 684).

Kumru gelin Ötegeçe'nin gülü olarak nitelendirilmektedir: "Kumru gelin gülüydü Ötegeçe'nin, bunu herkes böyle söylerdi." (satır: 684- 685).

Kesitlemede Memedali bir anda Beşira'nın karşısında belirlemektedir. Memedali değer verilen ve olayların anlaşılmasında yardımcı olan bir eden konumundadır: "... nedenini çok daha sonra, Memedali'nin uzun ve şaşmaz uslamlamalarının yardımıyla anlayacağımız bir rahatlık vardı yüzünde..." (satır: 781- 783).

Sözcüde kullanılan ve Mehmedali'ye yöneltilen "uslamlama" sözcüğü ve olayların anlaşılmasında yardımcı olabilmesi Memedali'nin geldiği düzeyin bir göstergesidir.

Kesitlemede *uzam* Ötegeçe ve Ötegeçe'nin dışıdır. Ötegeçe dışına çıkıldığında bir yer adı belirtilmemekle birlikte uzam tarlalardır. Tarlalar *uzamsal* olarak *esenlikli* bir görünüm sergilememektedir. Çünkü önceden de belirtildiği gibi Beşira'nın korku yaşadığı ve sorgulamalarını yoğunlaştırıp ölüm üzerine düşündüğü yerlerdir.

Ötegeçe ise Beşira'nın ailesi için *uzamsal* olarak *eslenikli* bir görünüm sergilemektedir. Çünkü yukarıda da belirtildiği üzere Beşira artık ikilemlerden kurtulmuştur ve gece gündüz ayrımı sona ermiştir. Ancak Beşira için eslenikli bir görünümde değildir. Beşira ikilemlerden kurtulsa bile öte dünya hakkında olumlu düşüncelere sahip değildir. Artık öte dünyanın ya hiçlik olduğunu ya da cehennem olduğunu düşünmektedir.

Kesitlemede zaman olarak incelendiğinde iki tür zaman kullanılmaktadır:

Tablo 45: Dokuzuncu Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi)	Yaşanmış Zaman (Geçmiş)
“Sonra, daha kendisi çocukken, bilemedin on dört, on beş yaşlarındayken, onlar çoktan yaşını başını almış kimseler olduklarına göre, bütün bu insanların, bu komşuların, şimdi çoktan ölmüş olmaları gerektiğini düşünerek içini çekti...” (satır: 675- 679).	“ Battal köprüsünü geçtikten sonra, eşeğini birdenbire tarlalara sürdü.” (satır: 603- 604). “Galilei bunu çoktan kanıtlamıştı.” (satır: 634). “Sonra, daha kendisi çocukken, bilemedin on dört, on beş yaşlarındayken, onlar çoktan yaşını başını almış kimseler olduklarına göre, bütün bu insanların, bu komşuların, şimdi çoktan ölmüş olmaları gerektiğini düşünerek içini çekti...” (satır: 675- 679). “ ... Kaç yıl oldu Kumru gelin öleli?’ Belki on beş belki yirmi, belki daha fazla, yani artık ne aklıgı kalmıştı, ne gözleri ne avuçları.” (satır: 686- 688). “Örneğin , gene o yıllarda , bir akşam üstü, evlerinin alt katında oturan kırmızı hekimin göbeğini hoplata hoplata koşarak eve geldiğini görünce korkuyla karışık bir merak düşmüştü Kumru gelinin içine...” (satır: 705 -708).
Öyküleme zamanı	Öykü zamanı
“şimdi”	“sürdü”, “çoktan”, “kanıtlamıştı”, “on dört, on beş yaşlarındayken”, “çekti”, “kaç yıl”, “oldu”, “kalmıştı”, “o yıllarda”, “düşmüştü”

“Sürdü”, “çoktan”, “kanıtlamıştı”, “on dört, on beş yaşlarındayken”, “çekti”, “kaç yıl”, “oldu”, “kalmıştı”, “o yıllarda”, “düşmüştü” eylem ve süreç yapıları yaşanmış zamana gönderimde bulunurken, “şimdi” belirteci ise anımsama zamanına gönderimde bulunmaktadır.

Öykü boyunca Beşira’da birçok ikilem görülmektedir. Kendisi bunlardan kurtulmak için ya da ikilemlere neden olan durumlara cevap bulmak için bir arayış içine

girmiştir. Kesitlemenin sonunda ise sahip olduğu ikilemlerden kurtulmuştur. Bu durum anlatı izlencesinde şu şekilde gösterebilir:

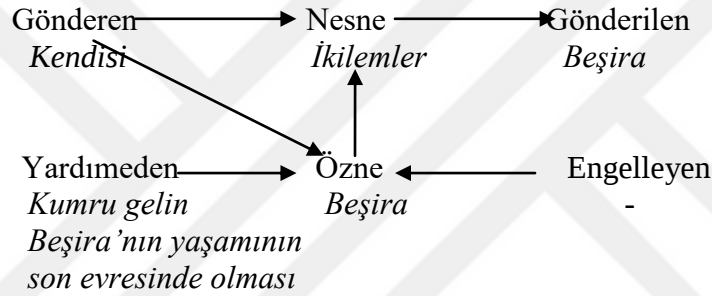
$$A\dot{I}=[\ddot{O}1 \rightarrow (\ddot{O}1 \wedge N5) \rightarrow (\ddot{O}1 \vee N5)]$$

Ö1: Beşira

N5: İkilemler

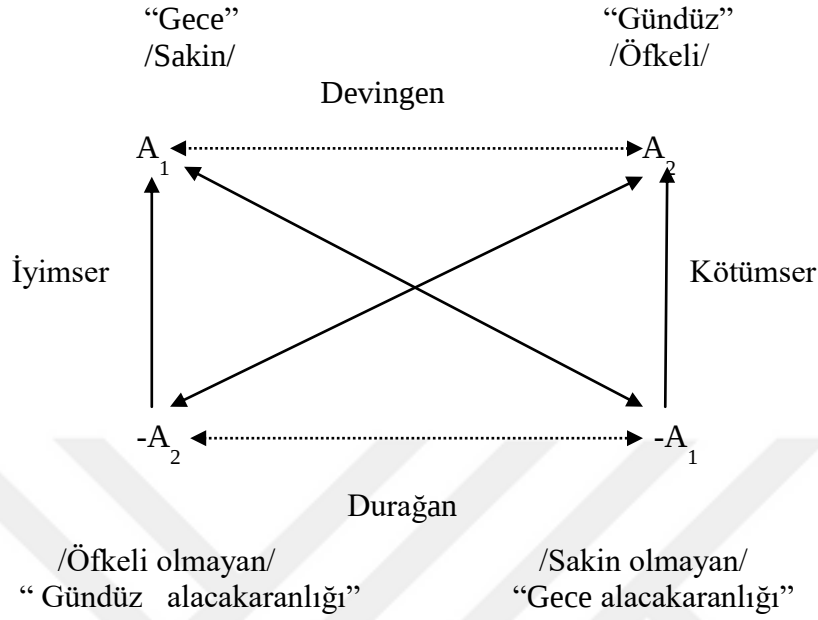
Böylelikle Ö1 ikilemlerden kurtulup “tek” Beşira olarak kalmıştır. Yani olmak istediği, ulaşmak istediği nesnesine ulaşmıştır. Böylelikle Ö1 *edim* evresinden *yaptırım* evresine geçip kendi çatışmasıyla yüzleşip bir sonuca varmıştır. “Tek Beşira” bu durumun bir göstergesidir.

Bu durum eyleyenler çizelgesinde şu şekilde gösterebilir:

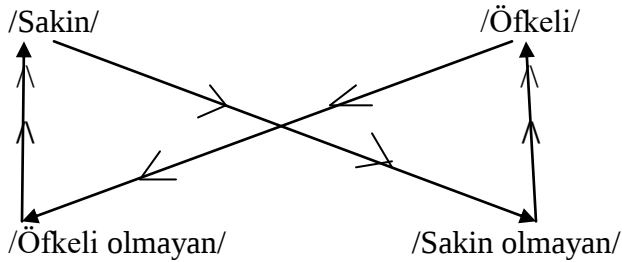
Beşira edeni *özne* konumunda olup yine *gönderen* konumunda olan kendisi tarafından güdülenip ulaşmak istediği *değer nesnesi* olan ikilemlere yönelmiştir. Kendisine *yardımeden* “Kumru gelin”dir. *Engelleyen* durumunda bulunan bir eden yoktur. Bu durum sonucunda Beşira durumdan etkilenip (*Tek*) *Beşira* olacaktır.

İkilem öyküsü Ö1’in yaşamış olduğu gece/ gündüz karşıtlığına bağlı olarak kendisinde meydana gelen ruhsal değişiklikler üzerine kurulmaktadır.

Göstergebilimsel dörtgende /sakin/ ve /öfkeli/ kavramları karşıtlık ilişkisi içerisinde verilmiştir. Ö1 hem sakin hem öfkeli olma durumlarını gece ve gündüzün etkisiyle yaşamaktadır. Kendisinin yaşamış olduğu tüm ikilemler bu bağlam altında gerçekleşmektedir. Ö1 hem sakin hem öfkeliyken *devingen* bir durum içerisinde olmaktadır. Ne /öfkeli olmayan/ ne de /sakin olmayan/ bir ruh hali içerisinde olduğu zaman ise *durağan*dır. /Sakin/ ve /sakin olmayan/ yerdeşlikleri olumlu çelişmeyi, /öfkeli/ ve /öfkeli olmayan/ durumları da olumsuz çelişmeyi ortaya koyar. Ö1 /sakin/ ve /öfkeli olmayan/ bir durumdaysa olumlu bir içerme olarak *iyimser* bir ruh hali yaşanır. Aynı şekilde /öfkeli/ ve /sakin olmayan/ bir durumdaysa olumsuz içerme olarak *kötümser* bir ruh hali yaşanır.

Dönüşüm durumu şu şekilde gösterilebilir:

Öyküde dönüşüm *gece* ve *gündüz* zaman dilimlerine göre yaşanmaktadır. *Gündüz* /öfkeli/ bir yerdeşlikten, *gündüz alacakaranlığında* /öfkeli olmayan/ bir yerdeşliğe oradan da *geceye*, /sakin/ yerdeşliğine bir dönüşüm vardır. Bunun tam tersi bir dönüşüm ise *geceden gündüze* doğru yaşanmaktadır. *Gece* yaşanan /sakin/lik /sakin olmayan/ izleğinin yer aldığı *gece alacakaranlığı* zaman dilimine , buradan da *gündüze* doğru dönüşüğünde /öfkeli/ bir ruh hali yaşanmaktadır.

2.3. ÜÇLEM ADLI METNİN GÖSTERGEBİLİMSSEL ÇÖZÜMLENMESİ

“Üçlem” adlı öykü “Ben ve Öteki” adlı kitapta yer alan 12. öyküdür ve 209- 223 sayfaları arasında yer almaktadır. Bu öykü kendi içinde dört kesitlemeye ayrılmaktadır.

2.3.1. Birinci Kesit

Kesitlemenin “Çok eskiden, daha babalarımızın bile dünyada olmadıkları bir dönemde” (satır: 1-2) sözcüyle başlar, “Anamız böyle söylerdi.” (satır: 77) sözcüyle biter.

Tablo 46: Birinci Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 1 Başlangıç	Kesitleme 1 Bitiş
Osmana’ya Nasib’le evlenmeyi isteyip istemediğinin sorulması üzerine, kendisinin kararı karşı tarafa bırakması.	Anlatıcının kendisini de anlatıya dahil edip söylemde bulunması.

Kesitlemenin birincil öznesi Osmana (Ö1)’dir ve hayatıyla ilgili olan evlenme kararını bile başkalarına bırakabilecek bir yapıdadır: “ ‘Ben bilemem, siz nasıl isterseniz öyle olsun’ ...” (satır: 6).

Kendisi evlenmesine rağmen gerdek gecesinde eşiyle yaşayacak olduğu ilişkiye sıcak bakmamakta ve uyumayı istemektedir:

... uyku gözlerinden akıyor, yeni giysisi de dar geliyordu, en sonunda soyunup yatabilecekti. Ama yorganın altında, belki de yeni bir töreni başlatmak üzere yarı çıplak bir durumda kendisini bekleyen Nasib’i bulunca, gene rahatı kaçmıştı. (satır: 13-17).

Ö1 oldukça tecrübesiz bir kişidir. Nasib'i yatakta yarı çıplak bir vaziyette yatar halde bulunca ne yapacağını bilememesi bunun göstergesidir: “Ne yapılırdı, ne söylenirdi bu durumda? Bilmiyordu.” (satır: 17- 18).

Bunun yanı sıra Ö1 eşi Nasib'e hayranlık duymaktadır: “... o ne yapsa, ne söylese, hayranlıkla onaylıyor...” (satır: 35- 36). Ayrıca eşine duyduğu hayranlık o derece fazladır ki başkalarına acıma ve horgörüyle bakmaktadır:

Başkalarına, örneğin ağaya, ağanın karısına, oğluna , kızına, damadına gelince, Osmana Nasib'in eşsiz buluşunun farkında bile olmayan, meyvasını, toplayamayan, 'nasipsiz' insanlar olarak, biraz alay, biraz acıma, biraz da horgörüyle bakıyordu hepsine.” (satır: 38- 42).

Anlatıcının da değindiği üzere Ö1 ve Nasip ölmüş kişilerdir:

Memedali anasına o oyunu oynadıktan sonra, ikide bir Osmana'yı ve garip öyküsünü anımsamıştım: Nasib'i de yanındaysa, toprağı dar olsun, daha ilk hayvandan beri, bedenin kendiliğinden bulduğunu insan usunun en büyük, en güzel buluşu sanmıştı rahmetli, buna ancak gülünürdü. (satır: 43- 48).

Nasip, Ö1'in karısıdır ve kocasının aksine durgun bir yapıya sahip değildir, cinselliğe açık bir eğilim sergilemektedir:

Ne var ki, üçüncü gece, Nasip usul usul sokularak töreni kendi güdümünde, kendi bildiği biçimde yürütmeye başlamış, yeni tören horozlar ötünceye dek sürdüğü için de Osmana uyku karşısında ne denli dirençli olabileceğini görerek bayağı gururlanmıştı. (satır: 27- 32).

Memedali edeni, kesitlemeye anlatıcının aktarımıyla dahil olmaktadır: “ Memedali anasına o oyunu oynadıktan sonra, ikide bir Osmana'yı ve garip öyküsünü anımsamıştım...” (satır: 43- 44).

Kesitlemede *uzam* adı olarak Gariplik geçmektedir: “ Gariplik'te yatanların yüzde doksan dokuzu gözden...” (satır: 71- 72). Garip mezarlık olmasından dolayı *esenliksiz* bir görünüm sergilemektedir. Ancak kesitlemede, Ötegeçe adı geçmese de Gariplik mezarlığı bu uzam içerisinde yer almaktadır. Bu durum da şu şekilde gösterilebilir:

Şekil 8: Uzamsal gösterim

Kapsayan uzam= Ötegeçe

Kapsanan uzam= Gariplik

Kesitlemede yaşanmış zaman kullanılıp anımsama zamanına rastlanmamıştır.

Tablo 47: Birinci Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi) / Öyküleme zamanı	Yaşanmış Zaman (Geçmiş) / Öykü zamanı
	“ Çok eskiden , daha babalarımızın bile dünyada olmadıkları bir dönemde, Takavut’ların oğuzlama bahçivani, Osmana, konağın beslemesi Nasip’le evlenip ahırın üstündeki iki göz eve yerleşmek konusunda ne düşündüğü sorulunca, yüzünde en ufak bir çizgi bile oynamadan, ‘Ben bilemem, siz nasıl isetseniz öyle olsun’, demekle yetinmiş, Takavut’ların büyükleri de bunu olumlu bir yanıt saydıklarından, aradan bir hafta bile geçmeden , ot ve gübre kokan bir mayıs gecesi, zorlu kahkahalar arasında , Osmana’yı gerdek kapısından içeriye itmişlerdi .” (satır: 1-11) “... Osmana uyku karşısında ne denli dirençli olabileceğini görerek bayağı gururlanmıştı.” (satır: 31- 32).
	“ Çok eskiden ”, “olmadıkları”, “yetinmiş”, “ bir hafta bile geçmeden ”, “ itmişlerdi ”, “gururlanmıştı”

Kesitlemede kullanılan “**Çok eskiden**”, “**bir hafta bile geçmeden**” gibi zaman belirteçleri ve “olmadıkları”, “**itmişlerdi**”, “gururlanmıştı” eylemlerinde kullanılan zaman biçimbirimleri öyküde yaşanan geçmiş zamanı göstermektedir. Geçmiş zaman biçimbiriminin kullanılmasıyla yaşanmış zaman ve anımsama zamanı ayrımı başlamaktadır.

Kesitlemede *işlemci özne* konumunda, anlatıcının *anamız* (Ö2) diye bahsettiği eden bulunmaktadır. Anlatıcı Memedali ve kendisini Ö1 ile özdeşleştirmektedir: “... ben de, Memedali de üç aşağı, beş yukarı Osmana gibiydik...” (Satır: 49- 50). Bu durumda *Anamız, Ö1*’i güdülemektedir:

... ayda, yılda birkaç dilim baklava,birkaç tutam kadayıf yiyoruz diye Tanrı’nın günü baklava, kadayıf yermiş gibi göze gelip maldan, candan olmak istemiyorsak, baklavayı da, kadayıfı da gizli yapıp gizli yememiz gerekirdi. Anamız böyle söylerdi. (satır: 73- 77).

Böylelikle *Ö1 değer nesnesi olan baklavayı gizlemeye çalışmaktadır*. Kesitlemenin anlatı izlencesi aynı zamanda öykünün temel anlatı izlencesidir. Çünkü öykü bir nesneyi başkalarından gizlemek üzerine kurulmuştur. Anlatılanlar anlatı izlencesinde şu şekilde gösterilebilir:

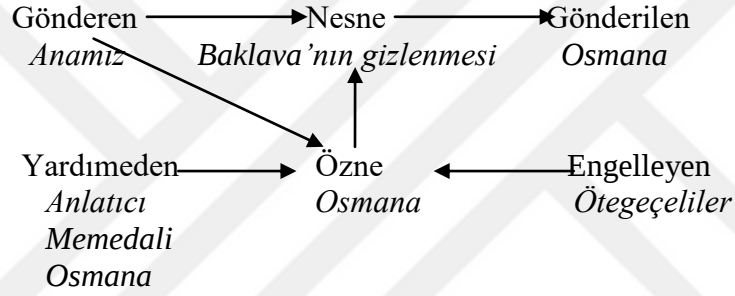
$$A\dot{I}=[\ddot{O}2\rightarrow(\ddot{O}1 \vee N1)\rightarrow (\ddot{O}1 \wedge N1)]$$

$\ddot{O}2$: Anamız

$\ddot{O}1$: Osmana

N1:Baklavayı saklama

Bu bağlam çerçevesinde eyleyenler çizelgesini şu şekilde oluşturabiliriz:

$\ddot{O}1$, gönderen ile bir anlaşma yapmıştır: *Eyletim*. Gönderen, $\ddot{O}1$ 'i baklavayı gizleme konusunda güdülemektedir: *Yapmasını istemek*. $\ddot{O}1$, kipsel nesnesiyle iletişime geçmiştir. Bu evrede (*edinç*) devreye /zorunda olmak/ ve /istemek/ kiplikleri girer. Baklvanın gizlenmeye çalışılması ve öznenin güdülenmesi bunun bir göstergesidir.

Yukarıda da bahsedildiği üzere anamız güdüleyen konumundadır. Böylelikle *özne* durumunda olan Osmana'yı eyleterek *nesne* konumunda bulunan *baklavanın gizlenmesine* ulaşması için yönlendirir. Kendilerini Osmana'yla özdeşleştirmelerinden dolayı özneye *yardımedenler* anlatıcı, Memedali ve Osmana'nın kendisidir. Tüm bu olanlardan etkilenenler, *gönderilen*, Osmana, anlatıcı ve Memedali'dir. *Engelleyen* ise bu baklavanın yenmesini kıskanabilecek olan *Ötegeçeliler*'dir:

Osmana'nın suskunluğu hangi kuşkudan kaynaklanırdı, bilmem ya biz en çok kem gözden korkardık: Gariplik'te yatanların yüzde doksan dokuzu gözden, yüzde biri kendi eceliyle gittiğine göre, ayda, yılda birkaç dilim baklava,birkaç tutam kadayıf yiyoruz diye Tanrı'nın günü baklava, kadayıf yemiş gibi göze gelip maldan, candan olmak istemiyorsak, baklavayı da, kadayıfı da gizli yapıp gizli yememiz gerekirdi. Anamız böyle söylerdi. (satır: 69- 77).

2.3.2. İkinci Kesit

Kesitleme “Bunun için, Ebe’yle bize geldikleri gece” (satır: 78) sözcüyle başlar, “Soruları hep yanıtsız bırakıyor, ‘İyi oldu, iyi oldu’, diyerek kahkahalarla gülüyordu.” (satır: 159- 160) sözcüyle biter.

Şekil 48: İkinci Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 2 Başlangıç	Kesitleme 2 Bitiş
Anlatıcı ve Memedali’nin annesinin bir tepsi baklavayı hiç beklenmedik bir anda getirmesi ve Memedali’nin bu baklavanın sadece kendi evlerinde yenen bir yiyecek olmadığını anlaması.	Memedali’nin soruları yanıtsız bırakması ve kahkahalarla gülmesi.

Memedali (Ö3) bu kesitlemede ortalığı karıştıran ve evdeki nesnelerin yerini değiştirip, onları bir yerlere saklayan biri olarak betimlenmektedir:

... hemen herkes ikide bir başını kaldırır, ortalıkta dolaşan birilerinin bulunup bulunmadığını, özellikle Memedali’nin yatağında olup olmadığını anlamak isterdi. Çünkü herkes deneyleriyle bilirdi ki, ortalığı karıştırmadan edemezdi, Memedali: kimi zaman tabakları olmadık yerlere saklar, kimi zaman yerlerini değiştirir, kimi zaman da dilimlere yeni konumlar verirdi. Ama, ne yaparsa yapsın, ertesi gün bir fırtınadır kopardı evde. (satır: 131-138).

Kesitlemede adı geçen ancak kendileri hakkında betimleme yapılmayan diğer edenler ise Ebe, Hamida, Zeynet bacı ve Meryem’dir.

Kesitlemede uzam Suçatı’dır.

Ama sonra, her şeyin eskisi gibi sürüp gittiğini gördükçe, yavaş yavaş güvene gelerek korkusuna gülmeye başlamış, sonra da, toprak ve gübre kokan bir mayıs akşamı, Suçatı’da, uzun bir yürüyüşün ardından, azıcık soluklanmak üzere, söğütlere belimizi verip oturduğumuz bir sırada, cebinden kat kat kağıtlara sarılı iki dilim baklava çıkarmış, usulca önüne bırakarak, ‘ Al, ye’, demişti. (satır: 91-98).

Sözcede aktarılan güvene gelme ve korkusuna gülmeye başlama durumları, “toprak ve gübre kokan bir mayıs akşamı” ad öbeği uzamın esenlikli olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra uzam açık uzamdır.

Bir diğ er uzam ise, *kapsanan uzam* durumunda, Ö3 ve ailesinin yaşad ığı evdir. Ev hem esenlikli hem de esenliksiz bir uzam görünümü sergilemektedir. Uzamın esenlikli olmasının sebebi sık yenemeyen ve herkesin kolaylıkla ulaşamad ığı baklavanın evde hazırlanıp yenecek hale getirilmesidir: “... ilk dilimlerini tadıp yatmalarından sonra da sürerdi düşleri...” (satır: 123- 124).

Uzamın esenliksiz olmasının sebebi ise ev sakinlerinin belirlemiş oldukları baklava dilimlerinin yine ev sakinleri tarafından alınacak korkusunu yaşamaları ve Hamida’nın bu durum karş ısında takınd ığı tavidır:

Ama bu kez de yenilmez bir korkunun gölgesi düş erdi üzerlerine: her pay ayrı bir kap içinde, ayrı bir yere kaldırılmış, Hamida’nın da başkasının payına el sürenin bir daha bu evde değil baklava, kuru ekmek bile yiyemeyeceğini yineleyip durmuş olmasına karş ın... (satır: 126- 131).

Kesitlemede hem anımsama hem de yaşanmış zamana rastlanmaktadır:

Ş ekil 49: İkinci Kesitte Yaş anmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi

Anımsama Zamanı (Ş imdi) / Öyküleme zamanı	Yaş anmış Zaman (Geçmiş) / Öykü zamanı
“ Ötegeçe’de ilk horoz seslerinin yükseldiğ i saatte, ilk dilimlerini tadıp yatmalarından sonra da sürerdi düşleri; üstelik, ş imdi bir uçları geçmiş te, bir uçları gelecekte olduğ u için, daha da yoğunlaş ırlardı.” (satır: 122-126).	“ Bir o gece olsa, gene iyi, günler boyu duymuştu bu ürperti yi, günler boyu, evimizin önünden her geçiş inde, kötü bir olayla karşılaşmak korkusuyla titremiş ti.” (satır: 87-91) “ Ötegeçe’de ilk horoz seslerinin yükseldiğ i saatte, ilk dilimlerini tadıp yatmalarından sonra da sürerdi düşleri; üstelik, ş imdi bir uçları geçmiş te, bir uçları gelecekte olduğ u için, daha da yoğunlaş ırlardı.” (satır: 122-126)
“ş imdi”	“ günler boyu ”, “duymuştu”, “titremiş ti”, “sürerdi”

Kesitlemede, satır 87- 91 aralıklarında, “duymuştu” ve “titremiş ti” eylemlerinde {-mİş} ve {-DI} zaman biçimbirimleri kullanılarak geçmiş zamana gönderimde bulunmaktadır. Aynı sözce içerisinde kullanılan “**günler boyu**” zamansal gösterim öğesi ile de süreç belirtilmektedir.

Yine bu kesitlemede, (satır 122- 126), “sürerdi” eyleminde kullanılan {-DI} zaman biçimbirimi geçmiş zamana gönderimde bulunurken, aynı sözce içerisinde

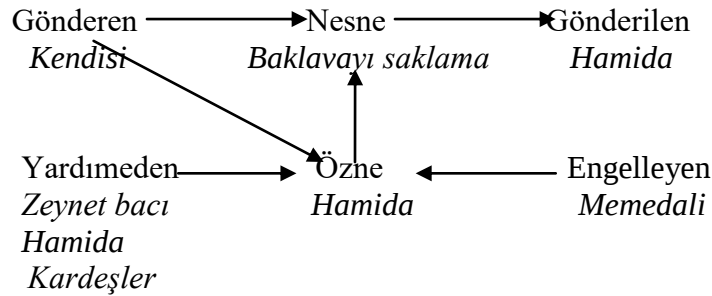
kullanılan “**şimdi**” belirteci anımsama zamanına gönderimde bulunmaktadır. Yani geçmişte yaşanan bir olay, içinde bulunulan ana yönelik bir anlam taşıyan bu belirteç kullanılarak gerçekleştirilmektedir. {-DI} biçimbiriminin kullanıldığı yere kadar öykü ve öyküleme zamanı kesişmektedir. Ancak bu kullanım gerçekleştiğinde artık ayrışım meydana gelmekte, “şimdi” belirtecinin kullanılmasıyla da birlikte öyküleme zamanına geçilmektedir.

Kesitlemede Hamida (Ö3) *işlemci özne* konumunda olup *değer nesne* durumunda bulunan baklavayı saklamayı başarmaya çalışmaktadır. Kesitlemenin anlatı izlencesinde Hamida hem işlemci özne hem de durum öznesi konumunda bulunmaktadır. Bu anlatılanlar anlatı izlencesinde şu şekilde gösterilebilir:

$$A\dot{I}=[\ddot{O}4 \rightarrow (\ddot{O}4 \wedge N1) \rightarrow (\ddot{O}1 \wedge N1)] \quad \ddot{O}4: \text{Hamida} \\ N1: \text{Baklavayı saklama}$$

Hamida birinci durumda baklavaya sahiptir. İlerleyen aşamalarda baklavayı korumaya çalışmak eyleminde bulunarak söz konusu durumunu, yani değer nesnesi ile bağlaşıklık olma durumunu devam ettirmektedir.

Bu bağlamda kesitlemenin eyleyenler çizelgesi şu şekilde gösterilebilir:

Hamida hem *özne* hem de *gönderen* konumundadır. *Değer nesnesi* olan baklavaya ulaşmak istemektedir. Bu durumda kendisine *yardımeden* konumunda bulunan edenler Zeynet bacı, Hamida ve kardeşler iken, *engelleyen* konumunda Ö3 bulunmaktadır. Bu bağlam çerçevesinde olaylardan yine Hamida’nın kendisi etkilenecektir: *Gönderilen*. Bu durum *edim* aşamasıdır. Nesnenin saklanması başarılmıştır.

2.3.3. Üçüncü Kesit

Kesitleme “Hamida’yla Zeynet bacı, nice hesaplardan, nice tartışmalardan” (satır: 162) sözcüğüyle başlar, Şaşırmak bize düşmüştü böylece.” (satır: 429) sözcüğüyle biter.

Tablo 50: Üçüncü Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 3 Başlangıç	Kesitleme 3 Bitiş
Hamida ve Zeynet bacının aldıkları keçiyi gizlemeye çalışmaları.	Ötegeçelilerin Zeynet bacının kavurmaları dağıtırken takındığı tavra şaşırmaması.

Ö4 kesitlemede bir değişime uğramaktadır. Kesitlemenin başlarında damadıyla, üç günlüğüne de olsa, aynı çatı altında yaşamayı istememektedir. Ancak Zeynet bacı (Ö5)yla keçiyi başkalarından gizleyerek kesmek için başka bir yol bulamadıklarından damadının evine gitmek zorunda kalmıştır. Keçi kesildikten sonra söz konusu dönüşüm gerçekleşip huzursuzluk ve geçimsizlik ortadan kalkmıştır: “Böylece, eksiksiz bir barış ve mutluluk havası inmişti ahıra: Hamida damadıyla şakalaşıyor...” (satır: 194- 195).

Ö5 yapılan kavurmanın gizlenmesi ve başkalarının öğrenmemesi gerektiği görüşündedir:

Başlar yastıklara konulurken, Zeynet bacının uzun bir söyleve başlayarak kavurmanın dut kurusu gibi bir çerez, peynir gibi bir katık olmadığını, yaza değin dayanabilmesi için yalnızca yemekleri tatlandırmada kullanılması, ağızlarının tadının bozulmaması için de evlerine dört kalıp kavurmayla döndüklerini hiç kimsenin öğrenmemesi gerektiğini önemle vurgulaması bile...” (satır: 238- 246).

Ö5, küçük oğlu Mükerrer’in kendisinden insanların içinde bile kavurma isteyeceğini bilmektedir. Ancak bu durum karşısında sakinliğini koruyamayarak oğluna karşı şiddete başvurmaktadır.

Kesitlemede Ö5 de bir dönüşüm yaşamıştır. Kavurmaları saklayan kişiden kavurmaları dağıtan kişiye dönüşmektedir: “... Zeynet bacı komşulara birer birer kavurma sunarken de şaşırmamıştı.” (satır: 425- 426).

Mükerrer, Ö4 ve Ö5’in küçük oğludur: “... anasının yanına gelmiş, birşeylerden korkmuş ya da bir suç işlemiş gibi, usulca kucağına yerleşerek, yüzünü göğsüne gömmüş, anası, ‘ Ne oldu, oğlum, neyin var?’ diye sorunca da...” (satır: 283- 286).

Ö4 ve Ö5'in kesmek istedikleri keçi Mükerrerem'e aittir. Kendisi en başta keçiye kestirmek istememektedir: "...Mükerrerem kollarına yapışarak, 'Kestirmem, kestirmem!' diye haykırmaya başlamış..." (satır: 185- 186) Ancak keçinin kesilmiş halini görmek, diğer bir ifadeyle keçinin etinin ortaya çıkması sonucunda değişim yaşanıp farklı bir duruma bürünmüştür: "... deri yüzölüp et ortaya çıkar çıkmaz sesini kesmiş..." (satır: 189).

Evde kavurma yenmesi ve bulunması bir ayrıcalık havası meydana getirir. Bu ayrıcalık havasından herkes gibi Mükerrerem de etkilenmektedir: "Başlangıçta Mükerrerem de sürdürüyordu bu eşsiz ayrıcalık bilincini, üstünlüğünü herkese kanıtlamak ister gibi, her şeyi kendi dediğine getirmeye çalışıyor, kolayca da başarıyordu." (satır: 257- 260).

Ancak sonrasında, söz konusu üstünlük bilinci bu üstünlüğünü kullanmayı etkilemektedir. Bunun sebebi ise kendisine üstünlük sağladığını düşündüğü kavurmanın bunu tam tersine çevirmesidir:

Kendini oyuna verecek yerde, dönüp dolaşıp kavurmaya geldiği, böylece üstünlük bilinci üstünlüğü kullanmayı önlediği için mi? Doğruydı, dönüp dolaşıp kavurmaya geliyor, gözlerinin önünde hep kavurma görüntüleri belirliyordu... (satır: 263- 267).

Mükerrerem'de bir başkaldırı şekillenmeye başlar:

Ama, öyle görünüyordu ki, evden çıkıp tek başına sokaklarda dolaşırken, kavurmanın kaçınılmaz dönüşümlerini gözlerinin önünden geçirdikçe, yavaş yavaş bir tuhaf başkaldırı biçimleniyordu Mükerrerem'in içinde... (satır: 293- 297).

Bunun sonucunda annesine gidip kavurma isteğini dile getirmekte ve Bunun annesinden dayak yemektedir.

Beş yaşında bir çocuk olan Mükerrerem, "... beş yaşında bir çocuğa inanmış olmanın ezikliğinden midir..."(satır: 373- 374), bir değişim daha yaşamıştır. Kavurma için ağlayan çocuktan kavurmanın dağıtıldığını görüp ses çıkarmayan bir çocuğa dönüşür:

"Bunun için, Mükerrerem doğruyu yalandan, varı yoktan ayırmaya çalışmıyordu artık, bir saatte yüz yaş birden almış gibi, her şeye dışardan bakıyor, her şeyi doğal bulmaya, hiçbir şeye şaşmamaya başlıyordu." (satır: 415- 419)

Ö5'in de söylediği gibi yokluk bu dönüşümü gerçekleştiren unsurdur: "... ‘Yokluğun gözleri kör olsun’ diye inliyordu.” (satır: 414- 415)

Anlatıcının da değindiği üzere Ö3 kendisini evdeki ve sofradaki barış havasına kaptırır. Bunun sonuncunda da kendisinin zihninden yoklu kavramının silindiğine dikkat çekilmektedir: “Tepsilerdeki butlara, kollara baktıkça, yokluk kavramı neredeyse tümüyle siliniyordu bilincinden, hiç değilse bir daha geri dönmeyeceğe benzeyen bir geçmişe doğru çekiliyordu.” (satır: 212- 215).

Kesitlemenin diğer edenleri ise Ö4 ve Ö5'in damadı, Meryemebe, küçük Meryem'dir. Kesitlemenin uzamı Ö4 ve Ö5'in evidir. Uzam hem esenlikli hem de esenliksiz bir görünüm sergilemektedir.

Ev keçi kesilip, pişirilip yendiği sırada *esenlikli* bir görünüm sergilemektedir:

... ikinci üzeri, kazan bir süre fokurdadıktan sonra, Zeynet bacının şımşır kaşığı, hep kendi elinde kalmakla birlikte, bir ağızdan bir ağıza giderken de kesintisiz sürüp gitmişti barış: kimse kimsenin lokmasını saymıyor, Mükerrerem, keçinin kendi keçisi olduğunu bir an bile usundan çıkarmamasına karşın, dibi görünen tepsiyi kendi önüne çekmeye kalkmıyordu. Memedali bile iyice kaptırmıştı havaya kendini. Tepsilerdeki butlara, kollara baktıkça, yokluk kavramı neredeyse tümüyle siliniyordu bilincinden... (satır: 204- 213).

Yukarıda da bahsedildiği gibi sözcede geçen barış sözcüğü kavga edilmemesinin ve huzur ortamının göstergesidir. Bunun yanı sıra edenlerin birbiriyle yemek yüzünden tartışmaması da *saygıyı* ortaya koymaktadır. Yokluk kavramının neredeyse silinmesi ise *tokluk* durumunu yansıtmaktadır.

Ev, kesitlemede *esenliksiz* bir görünüm de sergilemektedir. Bu durum keçi kavurma yapıldıktan sonra, Mükerrerem'in yaşadığı huzursuzluk ve sıkıntılar bağlamında gerçekleşmektedir. Mükerrerem'in annesiyle yaşadığı tartışmalar *kavgayı* ve *huzursuzluğu*, Zeynet bacının yokluk söylemi ise *çaresizliği* dile getirmektedir.

Tablo 51: Esenlikli ve Esenliksiz Uzam Gösterimi

Esenlikli Görünüm (Sofrada)	Esenliksiz Görünüm (Sofradan Sonra)
+ Barış + Huzur + Saygı + Tokluk	- Kavga - Huzursuzluk - Saygısızlık - Yokluk - Çaresizlik

Kesitlemede kullanılan zamanlar anımsama zamanı ve yaşanmış zamandır. Bu zamanların tabloda gösterimi şu şekildedir:

Tablo 52: Üçüncü Kesitte Yaşanmış Zaman ve Anımsama Zamanı Gösterimi

Anımsama Zamanı (Şimdi) / Öyküleme zamanı	Yaşanmış Zaman (Geçmiş) / Öykü zamanı
“ ... Hamida damadıyla şakalaşıyor, damat elinin kanını Meryemebe'nin yüzüne sürüyor, Zeynet bacı olur olmaz her şeye gülüyor, küçük Meryem de ilk kez ayaklar altında dolaşarak çaktırmadan babasına sürtünüyordu.” (satır: 195- 199).	“ Hamida'yla Zeynet bacı, nice hesaplardan, nice tartışmalardan sonra, besili bir keçi alarak kışlık kavurmaya dönüştürmek konusunda kesin kararlarını verdikleri zaman, en büyük güçlüğü yendiklerini düşünerek rahat bir soluk almışlardı, ama, hemen arkasından, karlı dağ gibi bir sorun dikilmişti önlerine: yabancı gözlere göstermeden, nerede, nasıl keseceklerdi keçiyi, nerede doğrayıp, nerede kaynatacaklar, nerede kalıba dökceklerdi ?” (satır: 162- 170). “ ... Hamida damadıyla şakalaşıyor, damat elinin kanını Meryemebe'nin yüzüne sürüyor, Zeynet bacı olur olmaz her şeye gülüyor, küçük Meryem de ilk kez ayaklar altında dolaşarak çaktırmadan babasına sürtünüyordu.” (satır: 195- 199). “Bu yüzden olacak, daha geçen yıl, Takavut'ların kapısı önünde yakalayıp eve getirdiği yavru tekiri...” (satır: 215- 217).
“sürüyor”, “gülüyor”	“almışlardı”, “dikilmişti”, “sürtünüyordu”, “geçen yıl”

Sözcelerde kullanılan geçmiş zaman biçimbirimi {-mİş} ve {-DI} biçimbirimleri yaşanmış zamana gönderimde bulunurken, şimdiki zaman biçimbirimi olan {-yor} anımsama zamanına gönderimde bulunmaktadır.

Satır 195- 199 arasında yer alan örnekte şimdiki zaman kullanılarak geçmişte yaşanan bir olay anımsanırken, sözcenin devamında da geçmiş zaman biçimbirimi kullanılarak anımsama zamanından geçmiş zamana geçiş yapılmaktadır.

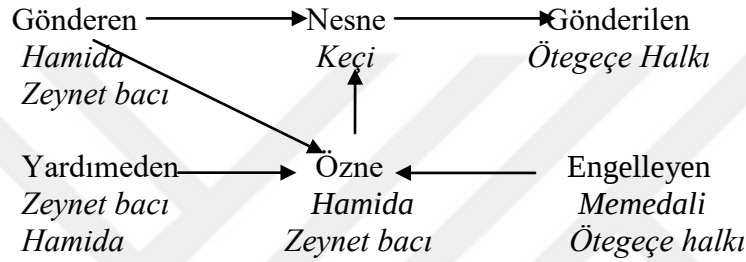
Kesitlemenin anlatı izlencesinde *işlemci özne* konumunda, keçinin gizlenmesi bağlamında eyletimde bulunan Ö4 ve Ö5 vardır. Özne konumunda da aynı şekilde Ö4 ve Ö5 bulunmaktadır. Çünkü *değer nesne* konumunda olan keçiye bağlaşık olma durumunda bu iki özne eylem durumundadır. Özneler keçiye birinci durumda bağlaşık olup, sonrasında da bu bağlaşıklığı devam ettirmektedirler. Bu devamın gerçekleşmesi

için gizin sürmesi gerekmektedir. Tüm bu anlatılanlar anlatı izlencesinde şu şekilde gösterilebilir:

$$A\dot{I}=[\ddot{O}4, \ddot{O}5 \rightarrow (\ddot{O}4, \ddot{O}5 \wedge N) \rightarrow (\ddot{O}4, \ddot{O}5 \wedge N)]$$

$\ddot{O}4$: Hamida
 $\ddot{O}5$: Zeynet bacı
 $N2$: Keçi

Bu bağlam çerçevesinde kesitleme eyleyenler çizelgesinde şu şekilde gösterilebilir:

Eyleyenler çizelgesinde *özne* konumunda bulunan Hamida ve Zeynet bacı edenleri, *nesneleri* olan keçiye yönelmiştir. Bu durumda kendilerini yine kendileri güdülemektedir ve aynı şekilde *yardımeden* konumunda da bulunmaktadırlar. *Engelleyenler* ise Memedali ve Ötegeçe halkıdır. Bu durum sonucunda olanlardan etkilenecek olan da Ötegeçe halkıdır: *Gönderilen*.

2.3.4. Dördüncü Kesit

Kesitleme “Memedali, Mükerrerem’in başına gelenleri görüp...” sözcüğüyle başlar, “ ‘Bir gece evlerine girip de yorganı...’ ” (satır: 470) sözcüğüyle biter.

Tablo 53: Dördüncü Kesitleme Gösterimi

Kesitleme 4 Başlangıç	Kesitleme 4 Bitiş
Memedali’nin, anasının Mükerrerem’e oynadığı oyunun bir benzerini anasına oynamak istemesi ve anlatıcının annesinin bu durum karşısındaki şaşkınlığı.	Osmana’nın yorganın çekilip yaşanılan cinsellik karşısında utanmasına karşın eşi Nasip’in pek de utanmaması.

Ö3, kesitlemede anlatıcı tarafından kafasına koyduğunu yapan bir eden olarak tanımlanmaktadır: “ Ama Memedali’ydi bu, bir şeyi kafaya koydu mu sonunu getirmesi gerekirdi...” (satır: 438- 439). Kendisinin böyle tanımlanmasının sebebi ise annesinin,

erkek kardeşi Mükerrerem'e oynadığı oyunun bir benzerini oynamak istemesi ve bu durum sonuncunda da annesi Zeynet bacının olay çıkartabilecek olmasıdır.

Bunun yanı sıra Ö3 artık büyümüş bir kişidir: "... bu yaşında anasından, babasından dayak yemeyi, en azından bir hafta süresince evlerinin bile önünden geçmemeyi göze alarak taşımıştı kavurmaları..." (satır: 439- 442). Sözcüde kullanılan "bu yaşında" sıfat öbeği Memedali'nin artık büyüdüğünü göstermektedir.

Ö3 artık ergenlik çağına girmiş bir kişi olarak tanımlanmaktadır. "... 'çünkü bütün karı kocaların aynı şeyi yaptıklarını biliyordu.' " (satır: 472- 473) sözcü Ö3'ün cinselliği bildiğinin ve ergenlik çağına adım attığının bir göstergesidir.

Ö5, artık kavurmaların bilinmesine, insanların bu durumdan haberdar olmasına kızmamaktadır. Aksine gelen misafirlere bile ilk fırsatta kavurma ikram etmektedir.

Son kesitlemede uzam Ötegeçe'dir. Öykü boyunca olduğu gibi bu kesitlemede de köy kapsana uzam durumundadır ve esenlikli bir görünüm sergilemektedir. Ö5'in, Ö3'e kızmaması ve kendisinin de insanlara kavurma dağıtmaya başlaması bunun bir göstergesidir.

Kesitlemede anımsama zamanı kullanımına rastlanmamıştır. Kullanılan zaman yaşanılan zamandır. {-DI} geçmiş zaman biçimbirimi kullanımıyla anımsama zamanından geçmiş zamana geçiş yapılmaktadır:

Tablo 54: Dördüncü Kesitte Yaşanmış Zaman ve Geçmiş Zaman Gösterimi

Yaşanmış Zaman (Geçmiş) / Öykü zamanı
"... Azrail'le burun buruna gelmiş gibi, tepeden tırnağa titremeye başlamış, getirdiklerini geri götürmesi için uzun uzun dil dökmüştü..." (Satır: 434- 436)
"dökmüştü"

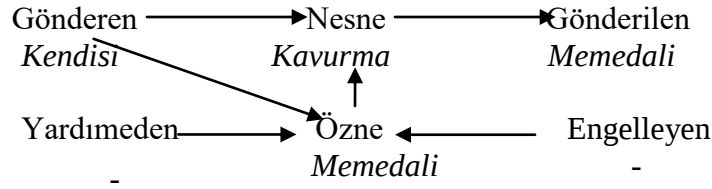
Son kesitlemenin anlatı izlencesi Ö3 etrafında şekillenmektedir. Memedali annesinden evinde olan kavurmaları alıp başka bir eve taşımaktadır. İlk durum da Ö3 kavurmalarla bağlaşıp iken, ikinci durumda kavurmalardan ayrışık durumda bulunmaktadır.

$$A\dot{I} = [\ddot{O}2 \rightarrow (\ddot{O}1 \wedge N) \rightarrow (\ddot{O}1 \vee N)]$$

Ö3: Memedali

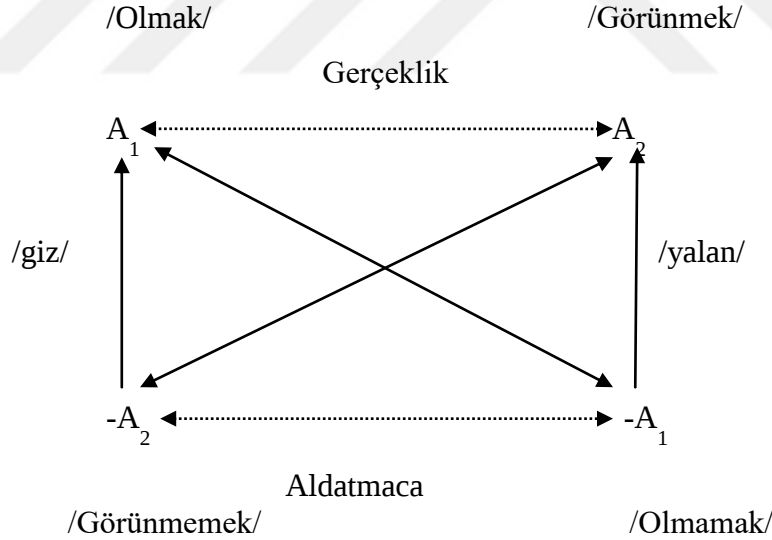
N3: Kavurma

Bu durum eyleyenler çizelgesinde şu şekilde gösterilmektedir:

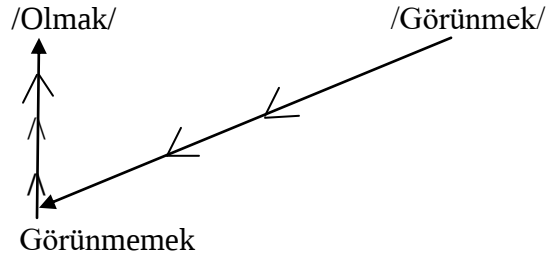
Ö3 kendisi tarafından güdülenmektedir: *Gönderen*. Böylelikle *nesnesi* olan kavurmaya yönelmektedir: *Özne*. Kendisine bu durumda *engelleyen* ya da *yardımeden* bulunmamaktadır. Bunun sonucunda kavurmanın saklanması Ö3 yine kendisi etkilenecektir: *Gönderilen*. Kesitlemede anlatı izlencesinin evrelerinden *yaptırım* evresi söz konusudur. Ancak bu kesitlemede farklı bir durum söz konusudur. Diğer kesitlemelerde nesne saklanabilmişken burada yitirilmektedir. Böylelikle gönderen bu ayrışık olma durumundan yine kendisi etkilenecektir.

Üçlem öyküsünün göstergebilimsel dörtgende gösterimi ise şu şekilde olmaktadır:

Öyküde edenler tarafından nesneleri gizleme çabası söz konusudur. Bu bağlamda kimi zaman var olan nesneler yok gibi davranılmaktadır. Böylelikle ortaya yalan çıkmaktadır. Nesneler hem olmak ve hem de görünmek durumundaysa ortaya gerçeklik çıkar. Ancak nesneler ne görünmemek ne de olmamak durumundaysa aldatmaca meydana gelir. Görünmeyen nesneler gerçete var ise giz ortaya çıkar.

Dönüşüm durumu şu şekilde gösterilebilir:

/Görünmek/ durumundan /görünmemek/ durumuna doğru bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu durumdan da /olmak/ durumuna doğru bir dönüşüm daha yaşanmaktadır. Böylelikle ortaya /giz/ çıkmaktadır. /Giz/ durumu öykünün edenlerinin verdiği sonucu ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Tahsin Yücel'in "Ben ve Öteki" kitabında yer alan "Benlem", "İkilem" ve "Üçlem" öyküleri Greimas'ın göstergebilim anlayışından faydalanılarak çözümlenmiştir. Bu öykülerde göstergebilimsel yöntemin üç aşaması olan söylemsel yapıya, göstergesel/anlatısal yapıya ve derin yapıya odaklanılmıştır.

Bu bağlamda öyküler betisel, anlatısal ve izleksel düzeylerde çözümlenmiştir. Her üç öykünün betisel düzeyde anlatı kişileri, uzam ve zaman, anlatısal düzeyde eyleyenler çizelgesi ve anlatı izlencesi, izleksel düzeyde de göstergebilimsel dörtgenleri oluşturulmuş ve yine bu düzeyde her öykünün temel izlekleri ortaya konmuştur.

Benlem öyküsü başta Ö1 olmak üzere, Ö3'ün de yaşadığı olaylar çerçevesinde şekillenmektedir. Temel anlatı kişisi olan Ö1 öykünün başında cesur bir kişi gibi görülmemekle birlikte, kendisini gerçekleştirme isteğinin sonucu olarak bir dönüşüm yaşamıştır. Böylelikle kendisini gerçekleştirip ben olma durumuna geçmiştir.

Ö1'in öykü boyunca ortaya koymuş olduğu davranışların tamamı yüzeysel bir merakı gidermekten ziyade "ben" olma isteğiyle alakalıdır. Ö3 ise kendini gerçekleştirmiş bir kişi olmakla birlikte aynı zamanda Ö1'in de kendisini karşılaştırdığı bir eden konumundadır. Ö1 genç, tecrübe sahibi olmayan ve kendini gerçekleştirememiş bir kişiyken, Ö3 deneyim sahibi olan bir kişidir.

Anlatısal düzeyde yapılan incelemede, öyküde meydana gelen dönüşümler ve eyleyenlerin birbirleriyle olan ilişkileri anlatı izlencesi ve eyleyenler çizelgesini ortaya koymaktadır. Temel anlatı izlencesinin *işlemci öznesi* Memedali'dir. Ancak temel anlatı izlencesinin dışında kalan beş yardımcı anlatı izlencesinde işlemci özne genellikle Memedali (Ö1) ve Ağam (Ö3)dan oluşmaktadır. Ö3, Ö1'den sonra dönüşümü sağlayan işlemci öznelerden biridir. Eyleyenler çizelgesinde de özne durumunda Ö1'den sonra genellikle Ö3 bulunmaktadır.

İzleksel düzeyde "Benlem" öyküsü /özgürlük/ ve /tutsaklık/ izlekleri üzerine kurulmuştur. Göstergebilim aracılığıyla bu zıtlık derin yapıdan yüzey yapıya çıkartılmıştır.

İkilem adlı öykünün çözümlemesi, "Benlem" öyküsünde olduğu gibi yüzey yapı ve derin yapı olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Öyküdeki kişi, zaman ve

uzam betisel düzeyde, anlatı izlencesi ve eyleyenler çizelgesi anlatısal düzeyde, derin yapıdaki yerdeşliklerin yüzey yapıya çıkarılıp göstergebilimsel dörtgen aracılığıyla anlamlandırılması ise izleksel düzeyde yapılmıştır.

“İkilem” öyküsünün temel anlatı kişisi Beşira (Ö1), öykü boyunca ikilemler içerisinde kalıp bunlardan kurtulmaya çalışmaktadır. Betisel düzeyde yapılan incelemede Ö1’in ruh hallerine bağlı değişimler ve bunlara etki eden durumlar ortaya konmuştur. Bu durumların en başında da gece ve gündüz zamansal farklılıklarından doğan ruhsal değişimler gelmektedir. Ö1’in içinde bulunduğu ikilemler onu bir seçim yapmaya yönlendirmektedir. Bu yönlendirmeye neden olan bir diğer etken ise Ö1’in varoluş çabasıdır. Öykünün son kesitlemesinde ise Ö1 ikilemlerden kurtulup “tek Beşira” olarak varolmaya devam etmektedir.

Anlatısal düzeyde yapılan incelemede metnin temel anlatı izlencesi Ö1 üzerine kurulmuştur. Ö1’in yaşamış olduğu gece ve gündüze bağlı değişimler diğer kesitlemelerdeki anlatı izlencelerini ve eyleyenler çizelgelerini de etkilemektedir. Bu bağlamda işlemci özneler de değişim göstererek anlatı izlencelerinde yaşanan dönüşümleri etkilemektedir.

İzleksel düzeyde ise /sakin/ ve /öfkeli/ yerdeşlikleri üzerine kurulan göstergebilimsel dörtgen sonucunda derin yapıdaki anlamlandırma sağlanmıştır. Böylelikle Beşira’nın içinde bulunduğu ve derin yapıda yer alan varoluşsal sıkıntılar yüzey yapıya doğru çıkarılmıştır.

“Üçlem” adlı öykünün çözümlemesinde diğer iki öyküde olduğu gibi yüzey yapı ve derin yapı betisel düzey, anlatısal düzey ve izleksel düzey bağlamlarında yapılmıştır.

Öykünün temel anlatı kişisi tek bir kişiden oluşmamaktadır. Öykünün birincil özneleri kesitlemelere göre değişim göstermektedir. Çözümlemede söz konusu özneler anlatı içerisindeki durumlarına göre betimlenmiştir.

Bu durum çerçevesinde anlatısal düzeyde, hem anlatı izlencesi hem de eyleyenler çizelgesinde, işlemci özne ve özne konumunda da farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Dönüşümleri sağlayan işlemci özneler kesitlemelere göre farklılıklar göstermektedir. Bunun yanında öyküde *nesnelere* yüklenen anlam *özneler* yüklenen anlamdan daha ön plandadır. Kesitlemelerde farklı özneler tarafından saklanan nesneler söz konusudur.

Burada önemli olan öznelere eylemleri değil, mevcut uzam içerisinde nesnenin durumu ve kişiler üzerindeki değerleridir.

İzleksel düzeyde ise /olmak/ ve /görünmek/ yerdeşlikleri üzerinden derin yapıda oluşan karşıtlıklar ortaya konmuştur. Böylelikle metinde anlamlandırmaya yol açan zıtlıklar sergilenmiştir.

Memedali “Benlem”de *birincil özne* (Ö1), “Üçlem”de *özne* (Ö3) görevindedir. “İkilem”de ise olaylara tanıklık eder durumdadır ve *özne* görevi üstlenmemektedir.

“Benlem” öyküsünde kendini gerçekleştirme izleği söz konusudur. Ö1 tüm mücadelesini ben olma isteğini hayata geçirmek için verir. “İkilem” öyküsünün birincil öznesinin ise varoluş mücadelesi söz konusudur ve bir yönüyle Ö1’in kendini gerçekleştirme isteğine benzerken, içinde bulunduğu ikilemler içerisindeki anlamlandırma sorgulamalarıyla ayrılır. “Üçlem”, anlatı kişilerinin bir durumu ya da şeyi gizleme çabası üzerine kurulmuştur. Bu yüzden öykü bu yönüyle, “Benlem” ve “İkilem” öykülerinden farklılık göstermektedir.

“Benlem” öyküsü adıyla eşdeğer bir görünüm ortaya koymaktadır. Ö1 öykü boyunca bir dönüşüm yaşamaktadır. Bu dönüşüm sonucunda aradığı “ben olma” ya da “kendini gerçekleştirme” sonucuna ulaşmaktadır. Ö3 ise “kendini gerçekleştirme”yi başarmış bir kişidir. Diğer bir ifadeyle “ben” olma sürecini tamamlamıştır.

“İkilem” öyküsünün *birincil öznesi*, başta *gece* ve *gündüz* ikilemi, yaşadığı ikilemler dolayısıyla ruhsal düzeyde sorunlar yaşamaktadır. Bu ikilemler öykünün adıyla uyum göstermektedir. Tüm öykü boyunca birincil özne “tek Beşira” olmak amacını gütmektedir.

“Üçlem” öyküsünde anlatı kişileri üzerinden bir nesneyi gizleme, sonra bunun bulunması ve sonrasında bu dönüşümün kişilere olan etkisi üzerinden bir “üçlem”e oluşturulmaktadır. Bu öykünün içeriği de adıyla bir uyum içerisinde.

“Benlem” ve “İkilem” ortak bir amaca sahiptir: “Ben” olma mücadelesi. İkilem’in birincil öznesi “İkilem”lerden kurtulup “Ben”lem olmaya çabalamakta, Benlem’in birincil öznesi de ikilemlere sapsmadan ben olma mücadelesini vermektedir. “Üçlem” de ise nesnenin gizlenmesi tez, bulunması bu gizlemeye karşı oluşturulmuş bir antitez, yaşanan dönüşüm ise bir sentezi ortaya koyduğu için diğer iki öyküden farklılık

göstermektedir. Uzamsal açıdan öyküler Ötegeçe’de geçmektedir. Öyküler arasında uzamsal farklılık bulunmamaktadır. Her üç öyküde de yaşanmış ve geçmiş zaman kullanılmıştır.

Çalışma, Tahsin Yücel üzerine yapılan diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında çeşitli farklılıklar göstermektedir. Alanyazındaki çalışmalarda özne, anlatı temel kişisine bağlı olarak “öteki” kavramı, anlatıcı tipi, anlatıcı düzeyleri, öyküleme düzeyleri ve süreçleri gibi konulara değinilmiştir. Bu çalışmada ise başlıklara değinilmeden, öykülerin betisel, anlatısal ve izleksel düzeyleri Greimas’ın yazınsal göstergebilim anlayışından faydalanılarak çözümlenmiştir. Çözümlemede sounucunda varılan *kendini gerçekleştirme*, *varoluş* ve *giz* kavramları çalışmayı alanyazındaki diğer çalışmalardan ayırmaktadır.

“Benlem”, “İkilem” ve “Üçlem” üzerine yapılan göstergebilimsel çözümleme, öykülerin zaman ve uzamsal görünümüleriyle birlikte edenlerinin yüzey yapı ve derin yapıdaki yansımalarını ve öykü içerisindeki dönüşümlerini görmemizi sağlamıştır. Böylelikle göstergebilimsel çözümleme yöntemi kullanılarak metinlerin derin yapıdaki yerdeşliklerinin yüzey yapıdaki görünümü ortaya konabilir.

Greimas’ın geliştirmiş olduğu yazınsal göstergebilim aracılığıyla, bu çalışma da göz önünde bulundurularak Tahsin Yücel’in diğer öyküleri ve romanları incelenip yüzey yapı ve derin yapıdaki görünümü ortaya konabilir.

KAYNAKÇA

Ablali, D. (2001). Hjelmslev et Greimas: Deux Sémiotiques Universelles Différentes. *Linx Revue des Linguistes de l'Université Paris X Nanterre*. 44: 39-53.

Adam, J. M. (1990). *Le Texte Narratif Traité d'Analyse Textuelle des Récits*. Paris: Editions Nathan.

Altınbüken, B.(2004). *Analyse Sémiotique du Grand Meaulnes d'Alain-Fournier*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Antonino, B. (2008). Hjelmslev et la « fonction sémiotique » : du modèle structural au modèle cognitif. *Histoire Épistémologie Langage*. (30) 2: 199-212.

Aslan Karakul, S. (2012). Mavi Sakal'ın Anlam Evreni. *Dilbilim Dergisi*. (1) 27: 55-74.

Aslan Karakul, S. (2014). Büyü Dükkâm'ndaki Büyülü ve Büyüsüz Anlatılar. *Turkish Studies*. (9) 9: 217-234.

Bankır, S. (2010). *Analyse Sémiotique de la Nouvelle de Jean- Marie Gustave Clézio, "La Saison des Pluies"*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Barthes, R. (2014). *Göstergebilimsel Serüven*. Çev. Mehmet Rifat ve Sema Rifat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bertrand, D. (2000). *Précis de Sémiotique Littéraire*. Paris: Editions Nathan Her.

Chiss, J-L, Puech, C. (1992). Signe et Langue: İdeé, Projet, Point de Vue Sémiologiques. *Langages*. (26)107: 6-27.

Claude, B., Werner, B., Robert, M., Joëlle, R. (1980). La sémiotique phanéroscopique de Charles S. Peirce. *Langages*. (14) 58: 29-59.

Coquet, J.C. (1973). *Sémiotique Littéraire*. Tours: Mame.

Courtés, J. (1976). *Introduction à la Sèmiotique Narrative et Discursive Méthodologie et Application*. Paris: Hachette.

Courtés, J. (1991). *Analyse Sémiotique du Discours de l'Enoncé à l'Enonciation*. Paris: Hachette Supérieur.

Courtés, J. (1995). *Du Lisible Au Visible*. Bruxelles: De Boeck Université.

- Debove, J.R. (1979). *Lexique Sémiotique*. Paris: Puf.
- Décimo, M. (1992). Sémiologie et Sémiologie. *Langages*. (26) 107: 69-72.
- Deledalle, G. (1980). Avertissement aux Lecteurs de Peirce. *Langages*. (14) 58: 25-27.
- D'Entrevernes, G. (1979). *Analyse Sémiotique des Textes*. Lyon: Presses Universitaires de Lyon.
- Domerc, J. (1969). La Glossématique et l'Esthétique. *Langue Française*. 3: 102-105.
- Desmedt, N.E. (2000). *Sémiotique du Récit*. Bruxelles: Editions De Boeck Université.
- Desmedt, N.E. (2011). *La Sémiotiques de Peirce*.
<http://www.signosemio.com/peirce/semiotique.asp>, (30.01.2017).
- Floch, J. M. (1990). *Sémiotique, Marketing et Communication Sous les Signes, les Stratégies*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Fontanille, J. (1999). *Sémiotique et Littérature Essais de Méthode*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Fontanille, J. (2008). *Pratiques Sémiotiques*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Gary-Prieur, M. N. (1971). La Notion de Connotation. *Littérature*. 4: 96-107.
- Greimas, A.J. (1966). *Sémantique Structurale Recherche de Méthode*. Paris: Librairie Larousse.
- Greimas, A.J. (1970). *Du Sens*. Paris: Editions du Seuil.
- Greimas, A.J. (1973). Un Problème de Sémiotique Narrative: les Objets de Valeur . *Langage*. (8) 31: 13-35.
- Greimas, A.J. (1976). Pour une Théorie des Modalités. *Langage*. (10) 43: 90-107.
- Greimas, A.J. (1976). *Maupassant La Sémiotique du Texte Exercices Pratiques*. Paris: Editions du Seuil.
- Greimas, A.J., Courtés., J. (1979). *Sémiotique Dictionnaire Raisonné de la Théorie du Langage Tome I-II*. Paris: Classiques Hachette.
- Greimas, A.J. (1983). *Du Sens II Essais Sémiotique*. Paris: Editions du Seuil.

Greimas, A.J., Fontanille, J. (1991). *Sémiotique des Passions des Etats de Choses aux Etats d'Âme*. Pris: Editions du Seuil.

Guillemette, L., Lévesque, C. (2016). *La Narratologie*.
<http://www.signosemio.com/genette/narratologie.asp>, (14. 05. 2017).

Günay, V. D. (2002). *Göstergebilim Yazıları*. İstanbul: Multilingual.

Günay, V. D. (2004). Fransız Göstergebiliminde Yeni Açılımlar. *Dilbilim*. 29-46.

Günay, V. D. (2013). *Metin Bilgisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Hébert, L. (2006). *L'Analyse Figurative, Thématique et Axiologique*.
<http://www.signosemio.com/greimas/analyse-figurative-thematique-axiologique.asp>, (30.01. 2017).

Hébert, L. (2013). *Introduction à L'Analyse des Textes Littéraires: 41 Approches*.
<http://www.signosemio.com/documents/approches-analyse-litteraire.pdf>, (30.01. 2017).

Hjelmslev, L. (1966). *Prolégomènes à une Théorie du Langage*. Çev. Anne-Marie Leonard. Paris: Les Editions de Minuit.

<http://www.ansiklopedim.com/detay/2075/Ceyhan-Nehri.htm>

İşeri, K. (2000). “Yolcu İle Yılan” Adlı Masalın Göstergebilimsel Çözümlemesi. *Ana Dili Dergisi*. 18: 12-27.

İşeri, K. (2008). Yüz Akı Adlı Metnin Göstergebilimsel Çözümlemesi. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. 5(3): 117-139.

İşeri, K., Demirgüneş, S. (2008). “Sessiz Gemi” Şiiri’nin Anlambilimsel/Göstergebilimsel İncelemesi”. *Turkish Studies*. 3(4): 499- 513.

İşeri, K. (2017). *Sözden Yazıya Dile Gelen Metin*. Ankara: Pegem Akademi.

Kıran, A. (1999). Ben ve Ötekiler. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*. 153- 172.

Kıran, Z. (1999). Sözceleme ve Göstergebilim. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*. 93- 99.

Kıran, Z., Kıran, A. (2007). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kıran, Z., Kıran, A. (2013). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Le Robert Micro Dictionnaire D'apprentissage de la Langue Française. (2008).

Normand, C. (1992). Charles Morris: Le Rôle du Behaviorisme en Sémiotique. *Langages*. (26) 102: 112-127).

Özdoğan, E. (2000). Ben ve Öteki’nde Dizge. *Her Yönüyle Tahsin Yücel*. (ss.95- 103). İstanbul: Multilingual.

Öztokat, N. (2015). Anadolu Masalına Göstergebilimsel Bir Bakış. *Milli Folklor Dergisi*. 27 (108): 60-73.

Petrilli, S. (2004). From Pragmatic Philosophy to Behavioral Semiotics: Charles W. Morris After Charles S. Peirce. *Semiotica-la Haye Then Berlin*. 148(1/4), 277-316.

Pierce, C. S. (1982). On a New List of Categories. *Proceedings of the American Academy of Art and Sciences*. (7) 3: 287-298).

Pierce, C. S. (1931). *The Collected Papers of Charles Sanders Pierce*. Electronic Edition.

Propp, V. (1985). *Masalın Biçimbilimi*. Çev. Mehmet Rifat ve Sema Rifat. İstanbul: Bilim Felsefe Sanat Yapıtları.

Rifat, M. (2013). *XX. Yüzyıl Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Rifat, M. (2014). *Göstergebilimin ABC’si*. İstanbul: Say Yayınları.

Saussure, F. (1985). *Genel Dilbilim Dersleri*. Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.

Savan, D. (1980). La Sémiotique de Charles S. Pierce. *Langages*. (14) 58: 9-23.

Schmitt, M-P., Viala, A. (1982). *Savoir-Lire Précis de Lecture Critique*. Paris: Didier.

Touratier, C. (2000). *La Sémantique*. Paris: Armand Colin.

Uzdu Yıldız, F. (2011). *Göstergebilim Kiplikleri Açısından Anlatı Kişilerinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İzmir: Ege Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yücel, T. (1969). *L’Imaginaire de Bernanos*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Yücel, T. (1972). *Figures et messages dans la Comédie Humanine*. Maison Mame.

Yücel, T. (1979). *Anlatı Yerlemleri: Kişi/Süre/Uzam*. İstanbul: Ada Yayınları.

Yücel, T. (1983). *Ben ve Öteki Öyküler*. İstanbul: Ada Yayınları

Yücel, T. (1990). Le Projet Sémiotique ou la Narrativité Généralisée. *Dilbilim*. 9: 17-24.

Yücel, T. (2005). Sanma, Bilme, İnanma. *Dilbilim*. 13: 165-174.

Yücel, T. (2017). *Eleştiri Kuramları*. İstanbul: Can Yayınları.

Yücel, T. (2015). *Yapısalcılık*. İstanbul: Can Yayınları.